o koniecz. ed. — „ — Antoniewicza
T o Mugent w nauce Grattago
utrzymywania — „ — Stadnicki
Gotowość dwa więcej — tegoż
pomoc. wzaj. — „ — Matuchar
pomiędzy bibliot. — Suchecki
pomocy wzaj. — „ — tegoż
(X) Matczyn ekonom — Tyszkiewicz
pomoc. doch. na wzaj — Skrzetuski
(X) Procent od intrat! — „ — Manowski
Strzeż. nas. pr.dat. — „ — tegoż
Określenie wolności — „ — Kurzanie
O gromadzeniu zbytnim

T Por: Mignet str. 11. a szczeg: str. 13.
(X) Patrz: Mignet str. 10

We Francji i w 1614 roku i pod koniec XVII w. była „Złota wolność" tak zaręczana Polsce, tylko nie miała tego nazwiska.

ZBIOR
MOW ROZNYCH
W CZASIE
SEYMU
SZESCIO-NIEDZIELNEGO
ROKU 1780.
MIANYCH,

W WILNIE.
w Drukarni Królewskiey przy Akademii.

POSŁOWIE
NA
SEYM
ORDYNARYINY WARSZAWSKI
ROKU 1780.

Województwo Poznańskie.
Kazim: Boleſz Stol: Gnieznieński.
Paweł Skorzewſki Miecz: Kaliſki.
Auguſt: Gorzeńſki Rotmiſtrz Kawal: Nar:
Ant: Mycielſki Generał Kommenderujący.
Ant: Pruſimſki St: Nieſzcze:
Jan Zaremba Szambelan JKMci.
Jgna: Swiniarſki Sędzia Sſtaro:
Ign: Zakrzewſki Kaſztelanic Santocki.
Województwo Krakowſkie
Walewſki Podkomorzy
Ruſſocki Woyſki
Remiſzewſki Burgrabia
Darowſki Piſarz Grodzki
(Krakowſcy.
Lanckorońſki Wojewodzic Bracławſki
Ankwicz Kaſztel: Sand:
Franciſzek Dembińſki Chor: Bracł:
Konarſki Major Art: Kor:
Województwo Wileńſkie.
Tyſzkiewicz Piſ: W. Lit:
Buchowiecki Podwojewodzy Wileńſki.
Powiat Oſzmiańſki
Oſkierko Marſzałek.
Czechowicz Sędz:Ziemſki
(Oſzmiańſcy
Powiat Lidzki.
Alexandrowicz Pułkown:
Narbutt Chorąży Lidzki
Powiat Wiłkomirſki.
Mo'ykoni Piſarz W. Lit:
Kościałkowſki Chor:Wiłk:
Powiat Braſławſki.
Xiaże Maciey Radziwiłł Krayczyc Litt:
Plater Kaſztelanic Trocki
Województwo Sendomirs:
Święcki Chor: Radomſki
Bętkowſki Stol: Stężycki
Walewſki Gen: Adj: JKM.
Jankowſki Pułkownik
Dembowſki Stta Jankowſ:
Popiel Sęd: Nowomieyſki
Wykowſki Kaſztelanic Wyſzogrodzki
Województwo Kaliſkie
Piotr Radolińſki Piſ:Ziem: Gnież:
Ant: Sieraſzewſki Gen:Ad:
Adam Moſzczeńſki Szambelan JKMci.

Ignacy Mieżewſki Miecznikowicz Kaliſki
Xżę Maciey Jabłonowſki
Piotr Bieliński
Ignacy Działyński Wojewodzic Kaliſki
Marcin Miaſkowſki Kawaler Maltański
Województwo Gnieznieńſ:
Roſtworowſki Szambelan JKMci
Jozef Malczewſki Stta Dębſki
Nepomuc: Gurowſki Kaſztelanic Przemęcki
Celeſtyn Sokolnicki Gen: Adjutant JKMci
Województwo Trockie
Romer Podkom: Trocki
Zaleſki Cześ: Grodzieńſki
Powiat Grodzieńſki
Jelſki Chorąży
Daſzkiewicz Podczaſzy
(Grodzieńſcy
Powiat Kowieńſki.
Zabieło Chorąży
Koſſakowſki Piſ: Ziemſki
(Kowieńſcy
Powiat Upitſki
Straſzewicz Marſzałek
Wereſzczyńſki Staroſta
(Upitſcy.
Województwo Sieradzkie
Małachowſki Sekretarz W. Kor: Marſzał: Seymowy
Stawiſki Podſędek Ziemſki Sieradzki
Siemiński
Jabłkowſki (Szambelanowie
Ziemia Wieluńſka
Stadnicki Stta Oſtrzeſzowſki
Miączyńſki Stta Krzepicki
Województwo Łęczyckie
Gomolińſki Inſtygator K.
Wilkanowſki Sędz: Ziemſki Łęczycki
Czarnecki Stolnik Inowłodzki
Dunin Stolnik Brzezińſki
Xięſtwo Zmudzkie
Billewicz Ciwon Twerſki
Jagmin Ciwon Tędziagolſki,
Putkamer Sędzia Ziemſki Zmudzki
Gorſki Stta Uſzwętſki
Giełgud Szambelan
Chlewińſki Szambelan
Województwo Brzeſkie Kujawſkie.
Kretkowſki Stta Przedecki
Dąbſki Chorąży Brzeſki Kujawſki
Województwo Kijowſkie.
Zielonka Podko: Lwowſki
Kozłowſki Generał Major
Giżycki Kaſztelanic Wyſzogrodzki
Karwicki Regentowicz Koronny
Rybińſki Podkomorzyc Kijowſki
Hrabia Tyſzkiewicz.
Województwo Jnowrocławſkie.
Kraſzewſki Generał Major W. Koronny.
Sokołowſki Stta Nieſzawſki
Ziemia Dobrzyńſka
Miodulſki Sędzia Ziemſki

Ośmia-

Ośmiałowſki Stolnik
(*Dobrzyńſcy*
Województwo Ruſkie
Ziemia Chełmſka
Komorowſki Stta Ochowſki
Suchodolſki Starościc Chełmſki
Województwo Wołyńſkie
Xiąże Sanguſzko Stta Krzemieniecki
Ledochowſki Stta Włodziemirſki
Beyzym Sędzia Ziemſki Krzemieniecki
Xiąże Michał Lubomirſki
Xiąże Xawery Sapieha
Kamieńſki Generał.
Województwo Podolſkie
Witoſławſki Oboźny Polny Kor:
LipińſkiPodk:Latyczewſki
Gawrońſki Chor: Podolſki
Tyrawſki Łowczy
Orłowſki Podſt: (*Podolſcy*
Skrzetuſki Stta Mogil:
Województwo Smoleńſkie
Wyſogierd Podkomorzy
Oſipowſki Podſtoli
(*Smoleńſcy*
Powiat Starodubowſki.
Chrapowicki Stta Starod:
Tyzenhauz Chor: Wileńſ:
Województwo Lubelſkie
KurdwanowſkiKuch:Kor:
GranowſkiStta Tarnogur:
XżeAlexanderLubomirſki
Głuſki Podſędek Lubelſki
Jezierſki Miecz: Łukowſki
Janiſzewſki Skarb: Lubel:
Województwo Połockie
Przyſiecki PiſarzewiczPołocki

Ciechanowiecki Gen: Ad:
Województwo Nowogród:
Obuchowicz Podwojewodzy Nowogrodzki,
Radziſzewſki.
Powiat Słonimſki
Morawſki Generał Major
Szukiewicz Hor: Słonimſ:
Powiat Wołkowyſki
Bychowiec Marſz: Wołk:
Olędzki Piſ: WoyſkowyLi:
Województwo Płockie
Sierakowſki Podkomorzy
Bromirſki Stta (*Płoccy*
Mogilnicki Oboźnic. Pol: Koronny
Zurawſki Reg: Wyſzogro:
Powiat Orſzańſki,
Chrapowicki Marſzałek
Sleżanowſki Piſ: Grodz:
(*Orſzańſcy*
Xięſtwo Mazowieckie
Ziemia Czerſka
Mokronoſki Generał
Moſzczeńſki Szambelan
Ziemia Warſzawſka
Xże Staniſław Poniatowſki Generał Lieut:
Szydłowſki Szambelan
Ziemia Wizka
Rembelińſki Chor: Wizki
Jan Potocki generałowicz Artylleryi Litt:
Ziemia Wyſzogrodzka
Małowieyſki Podſędek
Nakwaſki Podkomorzyc.
(*Wyſzogrodzcy*
Ziemia Zakroczymſka.
Wągrodzki Piſ: Zakrocz:
Kicki Szambelan.
Ziemia Ciechanowſka
Gorſki Chor: Warſzawſki

Szydłowſki Chor: Ciechan:

Ziemia Łomżyńſka

Skarżyńſki Sędzia Ziemſ:

Drewnowſki Podcz: i Sęd: Grod: (*Łomżyńſcy*

Ziemia Rożańſka

Łempicki Stta Rożańſki

Gorſki Chorąży Praſnyſki

Ziemia Liwſka

Zambrzycki Łowc: Liwſki

Cieſzkowſki Stta Kleſzczelewſki.

Ziemia Nurſka

Wodzińſki Podſtoli Liwſki

Zielińſki Szambelan

Województwo Podlaſkie

Ziemia Drohicka

Koſſowſki Podk: Drohicki

Oſſolińſki Stta Sedomirſki

Ziemia Mielnicka

Markowſki Chorąży

Kuczyńſki Cześnik (*Mielniccy*

Ziemia Bielſka

Chryniewiecki Sędzia Ziemſki Bielſki

Potocki Stta Szczerzecki

Województwo Rawſkie

Ziemia Rawſka

Leſzczyńſki Chor: Rawſki

Swidnicki Stta Lityńſki

Ziemia Sochaczewſka

Laſocki

Szymanowſki (*Szambel:*

Ziemia Goſtyńſka.

Mikorſki Podkomorzy

Łączyńſki Stta (*Goſtyńſcy*

Województwo Brzeſkie Lit:

Xże Radziwiłł Podk: Litt:

Byſtry Kaſztelanic Brzeſki Litt:

Powiat Pińſki.

Kurzeniecki Sędz: Grodz: Pińſki

Chmińſki Brygadyer

Województwo Bracławſkie

Xiąże Pońińſki Stta

Kordyſz Piſarz Ziemſki (*Bracławſcy*

Worcell Szambelan

Polanowſki Stta Stęgwil:

Wiſłocki Stta Kopaygrod:

Moſzczeńſki Gen: Adjut:

Województwo Mińſkie

Przezdziecki Stta Mińſki

Tyſzkiewicz Stta Strzałkowſki

Powiat Mozyrſki

Jeleńſki Piſarz Aſſes: Litt:

Suliſtrowſki

Powiat Rzeczycki.

Hryniewicz Szambelan

Wołłowicz

Xięſtwo Inflantſkie z Korony.

Ciecíſzowſki Sęd: Z. Liw:

Karwowſki Stta Auguſto:

z Litwy

Szymanowſki Rege: Kan: Mniey: Koron:

Białopiotrowicz Sędzia Grodz: Nowogrodzki.

z Inflant.

Uruſki Szambelan JKMci

Zmijowſki Łowczy Wileń:

Województwo Czernicho:

Maniecki Piſarz Koronny

Cieſzkowſki Chor: Włodz:

Czacki Podczaſzyc Koro:

Malczewſki Regentowicz Koronny

REGESTR MOW

ZNAYDUJĄCYCH SIĘ W TYM TOMIE WEDŁUG PORZĄDKU DNI KTÓRYCH BYŁY MÓWIONE.

G Ł O S

J. W. JMCI PANA JOZEFA

JABŁKOWSKIEGO

SZAMBELANA J.K.Mci.

POSŁA WOIEWODZTWA SIERADZKIEGO

W IZBIE POSELSKIEY DNIA 3. PAZDZIERNIKA

1780. Roku.

M I A N Y.

JJ. OO. JJ. WW. KOLEDZY, NASI WIELCE Mci PANOWIE y BRACIA.

Otwieraiąc Usta moie w tey tu upoważnioney Praw knowania Swiątnicy. zaczynam mówić to, co każdy z nas, spodziewam się, czuie i myśli.

Winszować sobie powinniśmy Przezacni Mężowie, że na naypierwszym wstępie Obrad powszechnych, daliśmy nayprzezornieysze rostropności swoley, i prawdziwey ku Oyczyznie Miłości dowody. Kiedy dla szczerego ku Dobru Pospolitemu zaradzenia, takiego z Pomiędzy Siebie staraliśmy się jednomyślnie na Czele żądz Obywatelskich wystawić Męża, Którego jak wysokie Przymioty, tak znaczne dla Oyczyzny przysługi, nie innym zawsze być pokazują, tylko tym, który i umie, i pragnie to wykonywać wiernie, co na nayprawdziwszego Obywatela przystoi koniecznie.

Opuszczam tu wyliczanie pochwał tego Wiel-

Wielkiego Męża w Oyczyznie naszey, gdyż dziesięć razy sprawowane chwalebnie przez niego Funkcye Poselskie, i przebycie Funkcyi Marszałka Trybunalskiego, przeświądczać powinno Cały Narod doskonale. Pewni więc być możemy, iż tym użytecznieysze czynności nasze Krajowi będą. im doskonalszego, i przywiązańszego do Oyczyzny Przewodnika mamy.

Wszakże maiąc wraz z Tobą JW. Marszałku z jednego Województwa włożone na siebie Poselskie obowiązki, tym pilniey one uskuteczniać będę, im wierniey za twoim Przykładem pragnę Oyczyznie służyć.

Wnosić sobie powinienem, iż gdy przysiągłeś obowiązki Marszałka, przewiduiesz potrzebne dla Kraju Prawą, te śmiele mogę obiecywać, iż wyidą naychwalebnieysze z pod Twoiey Laski.

Naykonieczniéyszym żądaniem Nas wszystkich być powinno, ażeby w Czasie Seymowania Naszego Ządania Woiewodzkie były przyimowane. Niemasz, spodziewam się, Woiewodztwa, któreby swego żądania nie miało; O tę Pamięć JW. Marszałku w rozporządzeniu Czasu Seymowania z przeświadczenia mego naymocniey dopraszam się.

M O W A
JASNIE WIELMOZNEGO
GORZENSKIEGO
ROTMISTRZA
KAWALERYI NARODOWEY,
P O S Ł A
POZNANSKIEGO,
DELEGOWANEGO
DO IZBY SENATORSKIEY
Z OZNAYMIENIEM O OBRANYM MARSZAŁKU STANU
RYCERSKIEGO
W SENACIE.
Dnia 3go. Miesiąca Października 1780, Roku.
M I A N A.

NAIIASNIEYSZY KROLU P. M. M.

STAN Rycerski, nayszacownieyszą Ludu wolnego wyrządzaiąc powagę,

A nieodbiegł

nieodbiegł od istotnego wolności zamiaru, ani dobrze mu chcącego myśl obraził Króla, czyniąc, co mu męstwo i doskonałość pozwoliła Naddziadow; chciałby, dobrym użyciem tak drogiego Prawa, równe dla swych Następcow zostawić zaszczyty. Niosę tego, Nayiaśnieyszy Panie, przed Tron W. K. Mci dowody, niosę tobie, wyborze Narodu, Przezacny Senacie, nieśćbym ie sobie życzył przed oblicze całego Swiata; gdy iuż Izba Nasza Poselska od wolnego, a iednomyślnego przecie J. P. Małachowskiego Sekretarza W. Koron: za Marszałka obrania, swoie rozpoczęła obrady. Radą utrzymuią się Państwa; rada porządek, i zgodność w Rządzących stanowi. Znał to Lud, Twoim, Nayiaśnieyszy Panie, powierzony Rządom; pragnąc skutecznie zaradzać Oyczyźnie, gorliwego Patryotyzmu Duchom, obrad początek uświęcił. Nieznamy ducha prywaty i niezgody, który wiekami wzmocnione, w iednym momencie, Narody wolne obala; i niezaraziły serc Obywatelskich,

wolność

wolność nad życie przekładaiących, bez żądzy swawoli chuci; chcielibyśmy iednomyślney zgodności złączeni węzłem, użyteczną Radą nieść pomoc Oyczyźnie naszey. Czuią, Nayiaśnieyszy Panie, a Panie móy Miłościwy, ile doniesienie moie sprawia radości Jego Oycowskiemu Sercu; bowiem, iakbyś rad widział ziednoczony Narod z sobą na własną Jego trwałość i obronę. Niech wybor Marszałka, tak Wielkiego w Oyczyźnie Męża, zaręcza W. K Mci cnotę naszego Obywatelstwa, niech Go ten pierwszy krok Izby Poselskiey upewnia, że w całym przeciągu Seymowania nieodbieży od Dobra powszechnego celu; nigdy podobno Oyczyzna Nasza tkliwiey iak dzisiay o pomoc nieprosiła Synow; są iey żałośnym głosem przeięte iuż wszystkich umysły, czuią publicznego nieszczęścia wielkość i zaradzenia potrzebę, składaią dobre chęci i wole swoie Synowskie w Sercu Twoim, Nayiaśnieyszy Królu, iako w Sercu Oyczyzny Oyca, oczekuiąc z niecierpliwością dal-

ſzych Jego wyrokow, iak Naywyżſzey Prawodawſtwa ſwoiego mocy używać maią, aby nią użytecznie Kraiowi w poniżeniu i ubóſtwie ięczącemu zaradzić, a przez to ſtarowną W. K. Mci Pana mego Miłościwego troſkliwość, tym pewniey ukoić mogli. Te ſą zlecenia Stanu Rycerſkiego. Szczęśliwym nader, że mi ie w Obliczu Nayłaſkawſzego Króla tłómaczyć dozwolono; atoli, Nayiaśnieyſzy Panie, ſzczęśliwość ta, tym doſkonalſzą ſtanie ſię, ieżeli mnie, wraz z kollegami Poſelſtwa mego, do ucałowania dobroczynney Swoiey Ręki łaſkawie przypuścić raczyſz.

MOWA
J. W. JMCI PANA
MAŁACHOWSKIEGO
SEKRETARZA W. KORONNEGO, POSŁA z WOJEW: SIERADZKIEGO, MARSZAŁKA SEYMOWEGO,
Przy złączeniu się Izby Poselskiey z Senatorską
MIANA.

Którykolwiek Tron Nayjaśnieyszy KROLU, Panie Nasz Miłościwy blask y okazałość swoję na prawdziwey zasadza chwale, szczęśliwy Kray: bo nie może być rządzony; tylko przez cnotę. Nigdy powierzchowność naydowcipniey udawana rzetelney nie pozyska sławy, same tylko dzieła do ogulney Narodu szczęśliwości dążące, jako z gruntu serca rodząc się, wybor y dobroć jego oznaczają; tak istotną, y nayczystszą, od nayczarnieyszey zazdrości nieskażoną; owszem przez zawiść lustru

 y

y świetności nabierającą, prześladowaniem nieprzyjaznych losów wzrastającą, y aż do późnieyszey nad czas pory przebiegającą, jednają y gruntują chwałę. Twoim to jest Nayjaśn: Panie, zamierzeniem, abyś w naydoskonalszey Narodu pomyślności właściwą zaszczepił sławę. A jako przy objęciu Rządów naynędznieyszą nachyloney do zguby y upadku Oyczyzny naszey dobrze znałeś postać; tak naytrudnieysze do dźwignienia równie przezierałeś śrzodki, których ani podać, ani wykonać niezdołała, tylko heroiczna cnota. Przyjąłeś więc Koronę prac y trudow, y nieprzestajesz od momentu szczęśliwego dla nas na Tron wstąpienia z ofiarą majątku, z poświęceniem zdrowia, a nawet z zapomnieniem naydroższego życia, nayusilnieysze łożyć starania, abyś Kray nasz, jeżeli niezupełnie kwitnącym, przynaymniey wewnętrznie rządnym y do prawdziwego szczęścia zbliżonym uczynił. Mądrość, Do-

broć,

broć, Roſtropność, Rada, Rozſądek, Łagodność, wſzyſtkie te dziwnym Opatrzności rozrządzeniem dokładnie w Tobie Miłościwy Królu, umieſzczone dary dokazywały, że, ile w zawadach nieprzebytych ulegania, tyle w przeciwnościach, acz gorzkich, do zwyciężenia jednak podobnych, męſtwa, wſzyſtko zawſze do uſzczęśliwienia Ludu Panowaniu Twemu oddanego kierując, używałeś.

Nie zaniedba, Nayjaśnieyſzy Królu ſprawiedliwa Potomność wſpaniałych czynów Twoich powinnym czcić y wielbić ſławieniem, ja zaś lubo naygorętſzą nayſprawiedliwſzey dla W.K. Mci P. M. Mił; Chwały z właſnego przeświadczenia (gdyby do upadku na ſiłach) unieſiony chęcią, tępą w wyrazach miarkując zdolność, zapędy moje wſtrzymuję; ſzanować jednak uſtawicznie nieſpracowaną W. K Mci o dobro powſzechne troſkliwość, za niewzruſzony na całe życie ſtanowię

nowię obowiązek. Z równym y nayrzetelnieyszym oświadczeniem stawa y Stan Rycerski, Prawem y zawołaniem W. K, Mci na Seym teraznieyszy śpieszno y posłusznie zgromadzony, nayuroczyststze u nayłaskawszego Tronu składając zaręczenie: iż z Prześwietnym złączony Senatem, całą dzielność swoję do Twojey Nayj: Panie, stosować pragnie woli; bo nad to przekonany, iż nieoddychasz, tylko nayżywszą dla narodu miłością. Tak słodkie na wzajem zaufanie dozwol, Nayj: Królu, stwierdzić nayprzyjemnieyszym ręki Pańskiey ucałowaniem.

RELACYA

JASNIE WIELMOZNEGO JEGOMOSCI PANA

WŁADYSŁAWA GUROWSKIEGO

MARSZAŁKA NAD: W. X. Lit:

Jako Delegowanego od Stanów Rzeczypospolitey do Kommissyi Likwidacyiney Długów Rzeczypospolitey.

DNIA 15. OCTOBRIS 1780. ROKU

W SENACIE MIANA.

NAYJASNIESZY MIŁOS: KROLU

Te są Miłościwy Królu wiekopomney przynaymniey, jeżli nie cale nieśmiertelney sławy zasiewy; Te są naytrwalsze, stałey pamięci w Narodzie, i złośliwą ręką niewzrusszone Kolossy: tak się o dobro starać ogólne, by w nim korzyść każdemu, słodkiey nadziei stała się otworem; by prace usilne publiczney szczęśliwości cel mając, równym wymiarem Obywatelem sprawiedliwości ogłaszały wyroki.

Tym W. K. Mość czyny swoje uwieńczasz: bo każdy poznaje, że w u-

tworzonym z godnych ludzi gronie chciałeś nad ſtuletnie prawie, wielu zaſpokoić pragnienie, i odłogiem dawno leżące zawaliny poruſzyć. Chciałeś mówię by każdy ſwoje dotąd nadzieją tylko zaſilając żądanie mógł raz wiedzieć dokładnie, jeźli to, co mu z Antenatów ſpadkiem za obfitą własność podano, może jege beśpiecznie cokolwiek pomnażać majątku.

A gdy dawnieyſze Rzeczypospolitey wyroki przepiſały w uſtawach ſwoich spoſob czynności tey tak pracowitey Magiſtraturze, dopełniła ściśle włożonych na ſiebie obowiązków; bo nieżałując pracy w dochodzeniu iſtoty w zawiłey prawności wynalazkiem dowodów odkrywała ſkrytości, á naoſtatek to czyniąc majątku ſwego w tym pomnażać niepragnęła.

Miło nam było Nayjaśn: Królu w tak porządne wpatrywać ſię czynności, bośmy to w nich jawnie poznali, że ci Godni Mężowie odſtępnemi i od przyſięgi, od przepisów, jako od prawidła swego, być cale niechcieli.

Otworzyli nad każdą okolicznością bez żadnego uprzedzenią ſwe zdania, ani względy na wyſłużone w Rzeczypoſpolitey Domy, ani baczność na O-

soby w Urzędach, w godnościach, ani naostatek żadna bojaźń przemocy ich wyrokami niezdała się kierować: które że wszystkim równo być nie mogły przyjemne, natura sądu ten zwyczaynie niesie pożytek, i tak postępując porządkiem nayprzód Miłościwy Królu...

Gdy Prawo w Roku 1775. ustanowiło Kommissyą do likwidowania długów Rzeczypospolitey, to się zgromadzonym Stanom zdało rozrządzenie uczynić, żeby widząc Obywatelów tłum i nacisk swoich się dopominania własności, na dwie części czyli Klassy ubiegających się po zapłatę rozdzielić.

Część Pierwsza tych długów od wieku ciążących Rzeczypospolitey dobro gdy do rozsądzenia zupełnego i mocy decyzyi Likwidacyiney Kommissyi należała, ponawiać tego nie będę, co 1776. 1778 zupełnie się zakończyło, kiedy Konstytucyami, wzwyż wzmiankowanemi, tak Kommissya, dokładnie się wymierzywszy z czynów, kwit ma w ostatecznych Konstytucyach dokładnie sobie wydany.

Część druga, czyli Klassa długów Rzeczypospolitey przed Seymem 78. zaczęta zupełnie teraz dokończona, pod

naſze roſtrząśnienie jako Delegowanych od Stanów Rzeczypoſpolitey gdy podpada, muſzę powiedzieć, iż Prawo Roku 1775. Kommiſſyą Likwidacyiną ſtanowiące, i Prawodaſtwem lat 1776. i 1778. wſparte, gdy wſzyſtkie dawnieyſze pod zaſłoną wielorakich Konſtytucyi Likwidacye będące, czyli jednoſtronne, czyli też dla niedbalſtwa i nieſpoſobności obrony na uſzczerbek Skarbu Koron: sporządzone uchyliwſzy, dopiero w drugim rzędzie mieć chciała te wſzyſtkie umieſzczone Summy, które ſię do pierwſzey Klaſſy nie mieściły, nakazując by wſzelkiego tytułu, i Prawa pretenſye, choćby też i wielorakiemi już były wyrokami zaſzczycone, wſzyſtkie znowu na nowo z dokumentow wczaſie przepisanym komportować ſię mających przez Likwidacyiną Kommiſſyą jak naydoſtateczniey roztrząśnione być mogły, á to na fundamencie ſłów Prawa mówiących. „Non „obſtantibus legibus in favorem cujus„cunque latis takowe pretenſye nayści„śley likwidować, wſzelkie Kompetyto„rów Jura petenti nie deciſivè ale de„monſtrativè rozeznawać, á tak wyli„kwidowane, rozeznane, i opiſane, do „decyzyi Seymu odeſłać.

Y tak zatym prawidłem Kommiſſya Likwidacyina żadney ſobie Sądowey nieprzywłaſzczając mocy., ile jey z Prawa nie mając do roztrząśnienia tych wſzelkich pretenſyi, użyła porządek, pozwoliwſzy między Kompetytorami należności swoje do Rzeczypoſpolitey roſzczącemi, á Skarbami Rzeczpltey na wzajemne ſtron obydwóch żądanie zobopolney dokumentów kommunikacyi, przychyliła ſię taż Kommiſſya, do tak sprawiedliwego pragnienia, czas wyznaczyła, tak do wyſzukania dowodów, odwodów, jako też i innych wynalezienia obron, któreby ſtronom potrzebne ſię wydawały, á na czaſie przypadającym, tak Kontrowerſye wſzelkie jako nayſkrytſze roztrząsnąwſzy zawiłości, ſpory wſzyſtkie wypiſawſzy w Dekretach, potym dopiero rozſądnie wedle mniemania ſwego zdanie ſwoje czyli ſię jaka Summa od Skarbów Rzeczypoſpolitey komu należy, lub nie, ſwoje oświadczyła rozumienie.

Rzeczą jeſt wprawdzie Nayjaś: Miłościwy Królu, i Prześwietne Zgromadzone Stany mniey teraz potrzebną, żebym w tey tu przed Wami Relacyi każdego Kompetytora opiſał pretensyą, żebym oſnowę obrony jaka od Skar-

bów Rzeczplitey następowała wyłuszczył, bo i czasu oszczędność niepozwala, i lepieyby w swoim zbiorze cały Dekretu przepisać Protokuł, niżeli rozciągle każdego opowiadać sprawę; przecież że obowiązkiem Naszym jako nayściśley roztrząsnąć, przeyrzeć, i przeczytać zbiór prac tey Kommissyi Likwidacyiney, chętnieśmy dokładali starania, żeby nie w czczych tylko słowach mówić o rzeczy, które nam Prześwietne Stany rozważnie czynić nakazały. Zaświadczyć tedy pilność, i pożyteczność pracujących, jest prawdziwie winną za nich nadgrodą, jeżeli ściągneli wielu na siebie zażalenia, ztąd chyba usprawiedliwić się trudno im będzie, że w niektòrych okolicznościach ostrość Prawa, i reguły sobie w nim przepisane, tak sobie mieli za jasne, że po tłómaczenie do Rady Nieustającey mało co się udawali.

Z między żałących się pierwszeństwo mają Sukcessorowie niegdy Hrehorego Ogińskiego Hetmana Polnego Lit: łącząc się z Następcami Michała Paca Wojewody Wileń: to zaskarżenie na dwie części podzieliwszy; nayprzód lubo pretensyą po J. W. Michale Pacu Wojewodzie Wileńskim jak naydokła-

dniey objaśniono, Konſtytucye wielo-
rakie też Summy przyznające pokła-
dano, przecięż że Prawo 75go inaczey
nieco w tey mierze poſtępować kaza-
ło, i niezawodne na nowo ſkładać obo-
wiązało dowody, zdało ſię Kommiſſyi,
że ciż Sukceſſorowie niezewſzyſtkim
dopełniając wyroków wzmiankowaney
Uſtawy na zawſze w ſwoich upadać
powinni żądaniach.

Co do drugiey po J. W. Hrehorze O-
gińſkim do Rzeczypoſpolitey pretensyi,
tu już gdy Sukceſſorowie swojey do-
pominaiąc ſię należności na jey popar-
cie Likwidacyą Trybunału Skarbowe-
go Lit: w Roku 1711. sporządzoną po-
kładali, chcieli być zapewnieni, że moc
Dekretu oczewiſtego w ſobie mającą,
żaden przesąd wzruſzyć inaczey nie
może, chyba że Statutowe Prawa, i
Nayświętſze W, X Lit: od Królów i
Dziedziców nadane Prerogatywy będą
znieważone, na tych wśpierając ſię Fi-
larach Summę w Likwidacyi Skarbu
Lit: wyrażoną, przyznać sobie za nale-
żącą dopraſzali ſię. Lecz gdy Kommiſ-
ſya Likwidacyina nieodſtępna Prawa
75go do tych ſię ſłów w Prawie wyra-
żonych: Quorumvis Actum Likwida-
cye uchylających ſtrictè przywiązała,

obowiązała zaraz tychże Sukcessorów, i Archiwistę Skarbu Lit: do złożenia kwitów, i rachunków, z których ta Likwidacya Skarbowa 1711. czyniona była, tudzież i innych Dokumentów w Dekrecie wyrażonych, á że na terminie wyznaczonym tak wspomnieni Sukcessorowie, jako i Archiwista Skarbu Lit: zadosyć wyrokowi nieczynili, á Kommissyi niezdało się bez takowych Dokumentów być dostatecznie objaśnioną, á barziey niechcąc walczyć z wyrazami Prawa, które niby oczywiste Dekreta, pod Sąd jeszcze nowy poddały, wiedząc jak ma być to w swojey całości Prawo szanowane, całą tę okoliczność wraz z samą pretensyą po rezolucyą do Prześwietnych Stanów teraz odesłała.

Mają nadzieję Godni tey Krwi Sukcessorowie, że gdy się Stany Rzeczypospolitey na to zapatrzą, że już wiele na tym stracili, że nie tylko w tak dawnym przeciągu czasu w tak sprawiedliwych nie są zaspokojeni pretensyach, ale też już z swojey poniekąd własności dar dla Rzeczypospolitey oświadczyli, żè resztującą 410,517. wypłacić nakażą, o co osobny teraz do Laski podaję Projekt.

A kiedyśmy ſkargi Miaſta Gdańſka, razem i Torunia, na przesąd Kommiſſyi Likwidacyiney złożone, bez żadnego uprzedzenia, sprawiedliwości tylko chcąc, wymierzać wyroki roztrząsali; znalezliśmy, że to, co Kommiſſya Likwidacyina respektem tych dwóch Miaſt uczyniła, inaczey z powodów na Prawie ſię fundujących swego zdania oświadczyć nie mogła.

Nayprzód co ſię do Miaſta Gdańſka ściąga pretenſyi, lubo ſię Gdańſk już z Likwidacyą 1661. sporządzoną, i do Akt Metryki Koronn: w tymże Roku przez oblatę podaną popiſywał, i żądał z tego jedynie źrzódła czterech Millionów złotych Polſkich, mówiąc: że pod czas Woyny Szwedzkiey dla Dobra Rzeczypospolitey te były wydatki, których już tylekrotnie naſtępowały przeyrzenia, á naybarziey fundując ſię na Kommiſſyi, którey był w rzędzie pierwſzeńſtwa ś. p, Staniſław Tarnawſki Biſkup Przemyſki, wydaną przez niego mając aſſekuracyą, jako innych do tego intereſſu wyznaczonych Kommiſſarzy rękami podpisaną: Dług ten czterech Millonów Miaſtu przyznający: Mniey przeto zważając na wysoki Prawa 68. pod tytułem Miaſto Gdańſk

niechciało się przed W. Kanclerzem na nowo z swemi popisywać dowodami, tylko się instrumentami Likwidacyi dawniey dla niego przyznanemi i sporządzonemi zasłaniało, bez baczności na Prawo 75. wszystkie dawnieysze uchylające Likwidacye swoim dowodziło mniemaniem, iż mu dosyć te instrumenta przed lat kilkudziesiąt wypadłe na to pokładać, żeby się realność długów w nich wyrażonego pokazała. Przeto Kommissya Likwidacyina domagająca się koniecznie rachunków tey pretensyi, á nie odbieraiąc ich od Miasta, i zapatrzywszy się na Manifest do Ksiąg Metryki Koron: Imieniem tegoż Miasta zaniesiony, musiała je wedle słów Prawa, i nieobojętnych wyroków, za upadłe w swoich do Rzeczypospolitey pretensyach ogłosić.

A gdy Miasto Toruń z wielu rodzajami przychodziło pretensyów do Rzeczypospolitey mianych, na jednę się niech Stany Rczpltey obeyrzą, ta się do liczby stu Milionów złot: rościąga, którey, że tym tylko probuje i dowodzi, iż opisujący dzieje czasowe, znalazł się jeden takowy, który wyrażając jakiem to nieszczęściem było dla Miasta spalone oglądać Przedmieścia, i w ich po-

piołach całe dobro Mieszkańców, i Obywatelów w jednę obrócone widzieć perzynę pod czas Woyny Szwedzkiey, mniemał w swey Kśiążce, żeby te szkody ledwie sto Millionowa wartość opłacić mogła, i tę Summę wrócićby Rczplta powinna, to jego zdanie na samey się tylko fundowało litości, bo nigdy nie był, ani do taxy tey szkody od Rczpltey wyznaczonym Kommissarzem, ani też Sędzią, by Rczplta w obowiązkach była, że to co Szwedzi robili, palili, ruynowali, zabierali, pustoszyli, taż mówię Rczplta nadgradzać była powinna, przecięż ten tylko fundament z Kśiążki Miasto Toruń produkując, śmiało się od Rczpltey tey sto Millionowey dopomiuać kwoty.

Żąda jeszcze między innemi toż Miasto pretensyami swemi ośmiu kroć piędziesiąt tysięcy pięćset trzydzieści siedm złot: za wzięcie dwóch sobie Kościołów tak pod tytułem S. Jakóba, jako drugiego pod tytułem Panny Maryi Roku 1668 nastąpioney, i zaraz chcąc tę pretensyą jak naylegalnieyszą uczynić, składa regestra wielość Summy nieco skazujące, i do Prawa 1768, z Aktu osobnego Artykułu 3. §. 9 Folio 69. udaje się, i jakoby tym Prawem już

była ugruntowana ta pretensya, oświadcza.

Kiedy jednak UU. Plenipotenci Skarbu Koron; prawdziwie pracy i fatygi na obronę tegoż Skarbu nieżałując, jawnie dowodzą, że ta pretensya nie tak się do wartości Kościołów im, jak mówią zabranych ściąga, lecz się tylko do expensy na nowych wystawienie stosuje, i że ją Dotacye jakie przy pomienionych Kościołach wzięte były, i jakie de nowo wystawione teraz znayduią się, regulować się powinny, przełożyli, i że ta pretensya oprócz tego, że jednę rzecz dwa razy zaymuje, była i jest względem Miasta Torunia błaha, i bezdowodna, gdyż Kościoł pod Imieniem S. Jakóba będący, był nie im, lecz Jmć PP. Benedyktynkom Roku 1345. od Rudolfa Koninga Ministra Krzyżackiego Prawem wieczystym nadany, á drugi w poślednim czasie Oycom Bernardynom nadany, á przeto nigdy do Miasta Torunia nie należał, á toż Miasto Toruń w swoich się zażaleniach uskarża, jakoby był im zabrany. Konstytucye zaś, Pierwsza Roku 1661 Volu: 4. Folio 725. Druga 1667. Volum: Eodem 4. Folio 965 Trzecia 1670. Volu: 5. Folio 69. Czwarta 1676. Volu:

5. Folio 371. przeciwność probują, i wyraźnie o niey przeświadczaią.

Przywodzi i to za fundament, jakoby coś od Rzeczypospolitey koniecznie się Miastu należało, gdy Prawo pokłada, że nadgrodę Rzeczpospolita Miastu temu obmyślić przyrzeka, tym przecież samym Prawem, jasno się probuje, że nie do Skarbu Koron: to się ściągać powinno, lecz tylko obowiązkiem być może, żeby nowe iakie Miastu Toruniowi być mogły nadane Przywileie swobodom Miasta służące, i potrzebne, i iakoż uiściła swe Deklaracye dostatecznie Rzeczpospolita, gdy temuż Miastu 1768. Folio 280, Pierwszeństwo między Miastami Pruskiemi, i wolność handlu na morzu nadała.

To przełożywszy, pretensyą od Likwidacyi wyłączyli, Sąd Kommissyi wszelkie okoliczności z tey Kategoryi wynikające, pilną uwagą roztrząsnąwszy, gdy zapisu Prawa Sąd swóy stanowiącego zaciągi długów szczegulnie onemuż likwidować, nie zaś w obmyśleniu nadgrod od Rzpltey upewnionych, á ztąd samey Rzeczypospolitey postanawiać w swojey jakości, i wielości powinnych wchodzić należy pretensyą, te, czyli pod Kompensacyą Prawa Ro-

ku 1768. przykre Miasta okoliczności zamarzającego podeszła, lub jeszcze do obmyślenia nadgrody należy, do Stanów odsyła.

Sukcessorowie J. W. Leduchowskiego Wojewody Wołyńskiego, lubo w tey Kommissyi dla nielikwidowania się w swoich do Rzpltey pretensyach za upadłych demonstrawani byćby byli powinni; ztym wszystkim, gdy się oczewista niemożność Likwidowania się przez nich na-nowo okazuje, á to tak przez zabrane z domów w czasie Inkursyi Dokumentów, jako i niektóre w Skarbach Oboyga Narodów pozostałe, á teraz na terminie Kommissyi Likwidacyiney nie przystawione. Przeto wyłączaćby ich od obowiązku Prawa Roku 1775. istota prawdy powinna, i dla tego pamiętając na zasługi tegoż niegdy J. W. Leduchowskiego Wojewody Wołyńskiego raczą mieć Prześwietne Stany dla Sukcessorów jego sprawiedliwe względy, i przyzwoitą wyznaczyć satysfakcyą.

Były inne zażalenia, ale w tych dostateczną explikacyą Kommissya Likwidacyina uczyniła.

Nadto podawali niektórzy Memoryały zanosząc do Delegowanych proź-

by, iż niewiedząc o Kommissyi Likwidacyiney nie popisywali się z swemi pretensyami do Rzeczypospolitey mianemi, w takowym zatym przypadku raczą Przeświętne Stany obmyślić sposób tego gatunku zaspokojenia pretensorów.

Dla większey i dostatecznieyszey Prześwietnych Stanów o Dziele Kommissyi Likwidacyiney informacyi są rozdane Tabelle wzmiankujące Kompetytorów pretensye, to jest, wyrażające wielość Summ w złocie, tynsach, talerach, złotych Węgierskich, Grzywien srebra, i monecie.

Z tych więc Tabel pokazuje się długów do Skarbu Rzeczypospolitey roszczonych w złocie czerwon: 9150. w talerach sztuk 312,669. gr: 20. w tynfach sztuk 60,000. w złotych Węgierskich sztuk 7325. srebra grzywien 3842. w Monecie złotych Polskich sto dwadzieścia dziewięć Millionów, czterykroć pięćdziesiąt ośm tysięcy, siedmset dziewięćdziesiąt ośm, gr: 11. Z tych Kommissya Likwidacyina okazała tylko należeć w złocie czerwon: 350. w talerach sztuk 1700. á w monecie złotych Polskich Milion Sto czterdzieści dwa tysiące, sześćset, siedmdziesiąt, gr:

26. i to w naywiękſzey części za wykonać mianemi przez pretenſorów przyſięgami. Nienależeć zaś demonſtrowała w złocie czerwonych złotych 8800. w talarach sztuk 133,300. w tynſach ſztuk 60,000. w złotych Węgierſkich sztuk 7325. srebra grżywien 3842. w monecie złotych Polſk: ſto dwadzieścia dwa Milliony, dwa kroć dziewięć tyſięcy, dziewięćset ſiedmdzieſiąt ſześć, gr: 7. á ząś z przyczyn dosyć sprawiedliwych nie mogąc dać ſwojego w demonſtrowaniu zdania, do Stanów Rzeczypospolitey odeſłała w talerach sztuk 177,669 gr: 20. w monecie złotych Polſkich ſześć Millionów, ſto sześć tyſięcy, ſto pięćdzieſiąt jeden.

Tę Summę w naywiękſzey części ſkłada pretenſyą JJ. OO, Xiążąt Jchmościow Radziwiłłow Wojewody Wileńſkiego, i Podkomorzego Wielkiego Xieſtwa Litewſkiego.

Dosyć doſtatecznie Kommiſſya Likwidacyina, tak JJ. Oświeconych Xiążąt Jchmościow Radziwiłłow w ich pretensyach dowody, jako i Skarbów Rzeczypospolitey odpowiedzi, i obrony opisała, i przyczyny odeſłania ſłuſzne wyraziła.

Raczą więc Przeświet: Stany przy-

śpieszyć zaspokojenie tey pretensyi, i przychylić się do ſprawiedliwych względów, o które Jaśnie Oświeceni Xiążęta Jchmość Radziwiłłowie dopraſzać ſię mają przyzwoitość.

Tabella Kompetytorów w drugiey Klaſie pretenſye ſwoje Likwidujących, tak tych, których pretensye przed Seymem Roku 1778. opisane, i demonſtrowane zoſtały, i o tym Prześwietne Stany na Seymie przeszłym odebrały Relacyą, jako też i tych, co ſię teraz popisywali w sobie zawiera, á opròcz w Tabelli wyrażonych, z ktòrey o nich Prześwietne Stany doſtateczną mają wiadomość, byli inſi Kompetytorowie, ktòrzy wpisy w Regeſtrze długów Rzeczypospolitey drugiey Klaſſy poczynili.

Lecz ponieważ ci wszyscy poczyniwszy względem swoich pretensyi w Regeſtrach długòw Rzeczypospolitey drugiey Klaſſy wpisy, po zapadłych z niemi z Skarbami Rzeczypospolitey Communicationis Dokumentòw Dekretach przez cały przeciąg Kommiſſyi Likwidacyiney do oſtatniey Seſſyi, to jeſt, do dnia 30. Mie-

ſiąca Września Roku 1780 ani tychże Dekretòw Communicationis nieuſkutecznili, ani przed Kommiſſyą Likwidacyiną żadnych dowodòw na wſparcie tych to swoich pretensyi nieokazali, i niezłożyli, owſzem likwidować ſię zaniedbali. Przeto ich Kommiſſya Likwidacyina przychylając ſię do Prawa, i Rezolucyi Nayjaśnieyſzego Pana za zdaniem Rady przy Boku Jego Nieuſtającey w tey mierze wyſzłey, za upadłych we wſzelkich ich pretensyach do Skarbu Rzeczypospolitey roſzczonych w swojey demonſtracyi okazała.

Czyniąc Relacyą o pretenſorach nadmienić i o tym należy, że byli tacy Pretensorowie, ktòrzy lubo za świadectwem Kwitów, czyli rachunków w Archivum Skarbowym Rzeczypospolitey będących, á teraz wynalezionych dawniey w osobach ſwoich Poprzedników zaspokojeni zoſtali: Przecięż wypraſzali sobie naſtępnie Konſtytucye niektórzy przyznające sobie od Rzeczypospolitey Summy, niektórzy zaś takowe pretensye w Reces puſzczające, i dziwić ſię temu nienależy, bowiem wſzyſtkie dawniey Likwida-

cye bywały in Contumaciam Skarbu,
którego Archivum w naywiękſzey czę-
ści w Krakowie złożone było, á tako-
we Konſtytucye wypadały w Grodnie,
lub w Warſzawie.

Pierwſze prawie Kommiſſyą Likwi-
dacyiną ſtanowiące Prawo obowiąza-
ło Skarby, aby przez ſwych Plenipo-
tentów w dopilnowaniu ſię UU. Inſty-
gatorów Obóyga Narodów odpierały
Kompetytorów pretenſye.

Dzieło Kommiſſyi Likwidacyiney w
układzie swoim tym jeſt chwalebniey-
ſze, iż większey części Pretensorowie
przeczytawſzy demonſtracye, á w nich
znalazłſzy, że dawniey w tych pre-
tenſyach ich Anteceſſorowie zaspoko-
jeni byli, odtąd naprzykrzenia czynić
Stanom Rzeczypospolitey nie będą.
Byli i tacy między Kompetytorami,któ-
rych pretenſya do Osòb partykular-
nych ściągać ſię była powinna, á ci ją
do Skarbów Rzeczypoſpolitey regulo-
wali, i Skarb jey dawniey nie odpierał,
bo nie wiedział o zrzódle takowey pre-
tenſyi do niego należeć przez żaden
ſpoſob nie mogącey.

Wiele Summ ſpodziewać ſię nale-

ży, że odpadnie takich, które za wydatki, czyli podatki w czaſie Woyny płacone, Pretensorowie, przyznane mieć chcieli, i w tym przyrzeczenie Prawami nawet zapewnione mieli. Jak zaś dziś demonſtracyą, która im dowodzi, że w tym czaſie Woyna być miała, ale do jey zaczęcia nie przyſzło, przeczytają, jakże nie zawſtydziwſzy ſię upominać ſię będą śmieli Summy na fałſzywym fundamencie gruntujące ſię?

Tego wſzyſtkiego dóyście, i od tego nieznośnego ciężaru Skarbu Rzeczypospolitey uwolnienie przypisać należy Kommiſſarzom koło Likwidacyi pracującym, albowiem ci roztrząsając Sprawy Pretensorów Skarbami Rzeczypospolitey od kilkuset, á naymniey ſta, lub kilkadzieſiąt lat zaczęte, i częścią przez Kommiſſye w dawnieyſzym czaſie, á świeżey o rzeczy pamięci niektóre lat dzieſięć, niektóre zaś mniey, lub więcey sądzone, częścią przez Receſſa Seymowe odkładane, z różnych zaś źrzódeł wynikające, pracowicie za świadectwem Protokułu, Seſſyi prawie uſtawicznie odbywanych w przeciągu trwania Ju-

ryzdykcyi swojey biorąc wiadomości z Historyi Krajowey, i z rożnych Traktatów, tudzież skryptów sekretnych w Archivum Koronnym będących, i pilnie czytając Dokumenta, Kwity, Regestra, i Kalkulacye, tym sposobem pretensye, do Skarbów Rzeczypospolitey formowane, roztrząsnęli, opisali, i dostateczną demonstracyą uczynili.

Tu już Nayjaśnieyszy Królu wedle możności czasu dokładną Waszey Królewskiey Mości, i Stanom Prześwietnym, wszystkiego uczyniwszy opowiedź, widzę, że mało przyjemnym duchem te nieco odbierasz Przesądy, widzę, że ledwie żal Ci Królu Nayjaśnieyszy tych niewyciska wyrazów, które przedtym dobroć oznaczały Monarchów, żeś ten ustanowił Trybunał, bo nad Millionowe stron wielu odpadłe pretensye zlitowanie Waszey Królewskiey Mości dla tego tylko wzbudzają, żebyś rad wszystkich prawie i nad swę możność zawsze kontentował, ale Miłościwy Królu, już potomne czasy, i to w Waszey Królewskiey Mości uwielbiając w wszystkich innych Krolach tę Cnotę będą

mieć chciały koniecznością, która w Waszey Królewskiey Mości prawie przyrodzona.

Troistego gatunku spory w tych działach, gdy każdy tu pozna, łatwo w umyśle swoim uczyni dzielnice, tych które za jasnemi dowodami w Kwitach i sprawiedliwie za ścisłemi rachunkami od swojey odpadły natury. Te które po wciągnionych o swoję własność wpisach dla niesłuchania w wyrokach obwieszczenia Praw swoich popierania schybiły terminu. Te naostatek, którzy bez sposobu, bez możności, oddaleni będąc od Kraju z swemi się należytościami całe popisować nie mogli.

Z tych to Obywatelów złożone proźby niosę do Tronu Twego Miłościwy Królu, niosę i do Was Prześwietne Stany współ-Braci żądze i pragnienia, daycie tu modłom mieysce, á kiedy wyznaczycie sposòb, że gdy tylko bezdowodney od swey pretensyi odpadnie Ziemianin Wasza Kròlewska Mość Tròn swòy nowym oświecisz lustrem, á wy może w niedostatku tonącym podacie rękę, do czego w czasie starać się będę bez u-

ſzczerbku całości Rzeczypospolitey, i Jey pròżnego datku utworzyć Projekt.

Teraz pokażcie, tak mocno pracujących Mężòw cenę, i ich fatyg walor, chcieycie umyſły Wasze ich przekonać szacunkiem, á to wſzyſtko w zaświadczeniu tak ważnych pokażcie czynności: ja zaletą moją łaſce Waszey Krolewſkiey Mości wszyſtkich oddając, spodziewam ſię, że bez względni chyba w ten czas zoſtaną, gdy cnota swoję utraci nadgrodę.

Trudno Miłościwy Krolu Narodowi pożytki z tey przekładać Magiſtratury bez wspomnienia przyłożenia ſię uſilnego nieżałowania trudòw, i bezsennych trawienia na pracach nocy Panòw Plenipotentòw Skarbowych Węgrzeckiego, i Rządkowſkiego. Ci zaś swòy z ktòrego każdy przyzwoite odnoſi pożytki na odparcie nieſłusznych, i wiekami przytartych pretensyi muſieli trawić, á w nim polepszenie losòw swoich opuszczać, á jakże ich bez proporcyonalney nadgrody zoſtawić? oprocz chwały, godni są Miłościwy Krolu, żeby ich zaſilać ſtarunki.

Miał w ſtu kilkudzieſiątnych Sessyach pilności swojey zaświadczenie, Regent tey Kommiſſyi Urodzony Borowſki, ma Prawo za ſobą mówiące, że jeżeli Waszey Królewſkiey Mości powodem Stany Rzeczypospolitey ſzczodrobliwey mu niepodadzą ręki, cnota Jego przez niemoc w swoim ſię utrzymania luſtrze, wyżſzą i doſtoynieyſzą nie będzie.

RELACYA
JASNIE WIELMOZNEGO
JOZEFA HRABI Z POSŁAWIC
ANKWICZA
KASZTELANICA SANDECK:
POSŁA WOJEWODZTWA KRAKOWSKIEGO

DELEGOWANEGO DO EXAMINOWANIA KOMMISSYI

EDUKACYINEY

NA SESSYI w IZBIE SENATORS:

Dnia 19. Miesiąca Paździer: 1780. Roku uczyniona,

NAYIASNIEYSZY KROLU, P M. M.

PRZESWIETNE RZECZYPOSPOLITEY
ZGROMADZONE STANY.

JLe wolnego Rządu układ, niosąc zaszczyt Narodowi, iż sam Prawa sobie stanowi, wywyższa go nad skromnie posłusznych Jednowładnego rozkazom, tyle szkodliwych odmian stać się może przyczyną, jeżeli nie takim

jest

jeſt każdy Obywatel, jakim go chce mieć wyſokie jego przeznaczenie.

Stanąć w ſtopniu pełnienia Obywatelſkich obowiązków, á o nich uwiadomionym nie być, powtarzać gorliwe wyrazy, á nieznać co iſtotnym Oyczyzny dobrem, są wady, które uprzedzić samo tylko dobre w młodości wychowanie może. Mądremu Królowi zoſtawione było zaradzenie o tey każdego, á zwłaſzcza wolnego Narodu potrzebie. W pierwſzych zaraz początkach z uſzczupleniem własnych i ledwo wyſtarczających dochodów Szkołę Rycerſką założył od swych Poprzedników obiecywaną tylko, dziś jego ſtaranności Oycowſkiey ſkutkiem, doſkonałe Kommiſſyi Edukacyiney rozrządzenie.

Wyznaczonym będąc do Examinowania tęyże Kommiſſyi czynności z Prowincyi Małopolſkiey, niemiałem wprawdzie obowiązku przyſięgi na sobie; ale, miłość Oyczyzny, nie intereſſowany myślenia spoſob, á nakoniec wdzięczność za publiczne w

chęci

chęci moiey zadufanie, ſą to pobudki, które do pełnienia włożoney na mnie powinności wyſtarczały.

Słyſzałeś, Nayjaśnieyszy Królu Panie Móy Miłościwy, i Wy Prześwietne Rzeczypospolitey zgromadzone Stany, dokładne w poprzedzających głosach o dochodach, i wydatkach Kommiſſyi Edukacyiney donieſienie. Powiększenie pierwszych, roſtropne umiarkowanie drugich, naylepiey zaświadczają, jak pracowite i przezorne były ſtarania wielkich Mężów tę Kommiſſyą ſkładających.

Odmiana ſpoſobu uczenia wzbudziła zrazu w naśladowcach dawnego układu zazdrość i nieukontentowanie; lecz ciągłe ku dobru Publicznemu uſtawy, których pożyteczne już choć wkrótkim czaſie widzieć ſię dały ſkutki, ſtłumiły głos niechęci, uſtąpił błąd z przesądu pochodzący w tey mierze, bo go ten los wſzędzie czeka. Uczy ſię teraz rosnący Obywatel, jakie są każdego Stanu powinności ugruntowany w Religii; rozciągłość opatrzno-

ści

ści poznaje łatwo, kiedy zaraz ſkutki oney tłómaczone ſłyszy; uwiadomiony o odmianach wiarą Hiſtoryi zaręczonych, przyzwyczaja ſię do przezornego w czaſie okoliczności umiarkowania, ſłowem zaledwo kończy Edukacyą, już Oyczyźnie odſługiwać wychowanie ſwe ſtaje ſię ſpoſobnym. Pożytki tak wielkie niedoſyć jeſt uznawać. Winien wiele Kray cały zaradzającym o jego pomyślności, niech nayżywſzą wdzięcznością tchnące zaświadczenie w zbiorze Praw Seymowych umieſzczone, będzie tym prawdziwie po Obywatelſku myślącym Mężom nadgrodą, bo inney od swey Oyczyzny niewyciągają.

Ma Prześwietna Kommiſſya Edukacyina u ſtyru pracowitey roboty naypierwſzych przymiotow Senatora J. O. Xcia Jmci Biſkupa Płockiego; ten, jako wzór innych wspoł zaſiadających, jako cały publiczney poświęcony uſłudze, u Nas i Potomności na prawdziwą zaſłużył ſławę. Nie są to podchlebne wyrazy, uſta moje oddać tę sprawiedliwość J. O. Xciu Jmci Biſku-

ſkupowi i publiczne oświadczyć dziękczynienia dawno pragnęły, już z własnego ſerca mego powodu, już z obowiązku Jnſtrukcyi Województwa, z którego mam honor być Poſłem.

Wspomniawſzy o Jnſtrukcyi Województwa mego, zamilczeć mi ſię niegodzi o włożonym drugim obowiązku do okoliczności, w którey mówię, ſtosowanym. Czują Obywatelę Województwa Krakowſkiego to przepomnienie, którego w rozrządzeniu Dóbr Akademickich na rzecz Kommiſſyi odebranych doznać im przyſzło, kiedy do Poſſeſſyi i Dzierżaw wyprzedzonemi być ſię widzą od tych, których powołanie wyżſze nad pracowite we wſi Goſpodarſtwo. Nioſą więc przez Nas Poſłów proźby, tak do Tronu W. K. Mci, jako i do Was, Prześwietne Rzeczypospolitey Zgromadzone Stany, aby, Uſtawą Seymową wsparci zyſkali pierwſzeńſtwo ſłuſznie im należące ſię.

Godne i Przezacne Duchowieńſtwo, Proźba Naſza daleka od wſzelkiego

prze-

prześladowania, niech Was nieuraża. Stan Rycerſki pełen jeſt winnego dla Duchownych uſzanowania, z ukontentowaniem przodkujących wſzędzie ich widzi, nie nadto dacie mu wzamian, kiedy pozwolicie, aby Dzierżawą ſzukał zyſku. Ten to jeſt zarobek Szlachcica własney niemającego Poſſeſſyi, ztąd ſwoje wyżywienie, ztąd dzieci wychowanie, obmyślać muſi, odiąć jeſzcze ten ſpoſob dorabiania ſię, jeſt ubogiemu zakazać, aby ſię nieważył mieć lepiey. Zaſzczyt Szlachectwa osadza Was w tych Krzesłach, J.OO. J.WW. Biſkupi, pomnieycie! iż mniey majętni, ale wspoł-Bracia Waſi, mają ze wſzech miar prawo waſzego żądać wsparcia.

Projekt do uſkutecznienia żądań tych służący podać w czaſie nieprzepomnę, á jako wypłacać ſię wſpoł Braciom Naſzym, ktorzy nam losy ſwoje powierzają, jeſt powſzechną powinnością, tak wcześniey Prześwietnych Zgromadzonych Stanów zamawiam sobie zgodę, w mocnym mniemaniu, że W. K. Mość Pan Móy Miłościwy zezwolić dobrotliwie na to raczyſz.

M O W A
J. W. JMCI XIĘDZA
WODZINSKIEGO
BISKUPA SMOLENSKIEGO
Od J. K. MCI DELEGOWANEGO
DO
KOMMISSYI LIKWIDACYINEY
CZASU CZYNIĆ SIĘ MAJĄCEY RELACYI W SENACIE PRZED STANAMI RZECZYPOSPOLITEY O SĄDACH Y CZYNNOŚCIACH TEYŻE KOMMISSYI
M I A N A,
Dnia 20. Mieśiąca 8bra Roku 1780.

KROLU NAYJASNIEYSZY PANIE MOY MIŁOSCIWY.

Wyznaczony od Waſzey K. Mci P. M. Miłościwego do przeświadczenia Sądow y czynności Kommiſsyi długi do Rzeczypoſpolitey likwidującey: Widziałem Oſobę wſzyſt-

 kie-

kiemi boleściami zmęczoną: żadnego ratunku niemającą: od wſzelkiego ſtarania opuſzczoną: w pośrzod głuchey, zaroſłey y wſzelkiemi zawałami założoney nieprzedartey puſzczy, w cieniach ſmutku y trwogi jęczącą: w której zakochawſzy ſię poślubiony. Oblubieniec, przejęty do żywego uciſkiem jey y wołaniem o ratunek, wyznaczył zdolnych y zdatnych Robotnikow, uzbroiwſzy ich męſtwem y cierpliwością, nauczywſzy ſpoſobu podeymowania pracy, y wyznaczywſzy miarę zręczności, jak mają zawały oddalać, ſtóſy odrzucać, głóg y ciernie wytrzebić, z gęſtwiny obſzerną równinę rozprzeſtrzenić, aby ogrzewającym słońcem przyduſzoną reſpiracyą miłey omdlewającey uczynić.

A na końcu tey pracy ſkutecznemi lekarſtwy życie y zdrowię tey nayukochańſzey Oblubienicy przywróciwſzy, ſmutek od niey oddalić, łzy obetrzeć, y w nowey żywości y wdziękach naydłużſzemi wiekami uweſeloną zachować.

Ta to jeſt poſtać, Nayjaśnieyſzy, Panie! zadłużoney Rzeczypoſpolitey cięſzkim dwojako uciśnioney ſmutkiem: Raz żałującey ſiebie w ogulności wziętey, nie mając ſpoſobu do odpowiedzenia od kilku wieków uprzykrzającym ſię o wypłacenie długow, wielorakiemi Konſtytucyami, jakoby publicznym Prawem authoryzowanego Cerografu.

Drugi raz zważaney w ſzczegulności, żałując ſwoich Synów, któ-

 rzy

rzy Krew, Zycie, Fortunę dla ocalenia miłey Oyczyzny ſtraciwſzy, zoſtawili tylko Sukceſſorom ſwoim w Dziedzictwie papiery, zaledwie dochować ſię mogące, z nudnym a częſtokroć koſztownym kłopotem do odzyſkania utraconego Przodków ſwoich majątku.

Ten jeſt wyraz miłości, troſkliwości, y ſtarań ślubami nayuroczyſtſzemi od W. K. Mci P. M: Mił: dla ukochaney Oyczyzny potwierdzony w obydwóch ſmutkach onę ſkutecznie ratujący.

Ten jeſt Abrys pracy wyznaczonych Mężów Kommiſſyą Likwidacyiną ſkładających, których to dzieło okazuje, z jaką na wſzyſtkie okoliczności uwagą y bacznością, z

jaką

jaką cierpliwością y ſtatecznością, z jak nieporuſzonym do utrzymania Prawdy Męſtwem, y z jaką o Sprawiedliwość pałali gorliwością: nie żałując ſię wydać na wſzyſtkie pociſki, narażenia nienawiści, która z Prawdą y z Sprawiedliwością, jak cień ze światłem wſpolnym krokiem idzie.

To jeſt na koniec zabeśpieczenie, przez które Rzeczpoſpolita widocznie przekonaną będzie, co, jak wiele, komu, y dla czego oddać powinna.

A gdy dopełni ſamę iſtność Prawa: *Reddendo unicuique quod ſuum eſt:* Staniemy ſię wſzyſcy, jakby odrodzeni, *quaſi modo geniti:* y niewinności

ści y długiey ſzczęśliwości miłey Oyczyzny uweſeleni pomyślnością.

Daycie tylko Prześwietne Seymujące Stany pilną attencyą uſtom ſzczęśliwey wymowy J. W. Jmci P. Marſzałka Nadwornego Litewſkiego, któregośmy w Kole Delegacyi Naſzey uproſili (a to dla oſzczędzenia naydrożſzego Radom czaſu) aby on o tak obſzerney materyi Sądow Kommiſſyi Likwidacyiney, Spraw od kilku wieków oczekujących rezolucyi, dowodną uczynił relacyą.

Ja tylko ſobie oſtrzegam potrzebne domówienie ſię za Sprawą Gdańſka y Torunia przez Kommiſſyą Likwidacyiną od pretenſyi odſądzoną: za Sprawą Sukceſſorow

Hre-

Hreorego Ogińſkiego w pretenſyi do rezolucyi Stanow odeſłaną: za Sprawą XX. Jchmćw. Radziwiłłów, po wyſłuchanych Kontrowerſyach od teyże Kommiſſyi wcale nieſądzoną.

W porządku tych trzech Spraw gatunkow: Pierwſza dla grożącego przeświadczonym niebeſpieczeńſtwem Sąſiedztwa potrzebuje do utwierdzenia, y niebawney y ſprawiedliwey Konſtytucyi. Druga dla podnieſionego Dekretu Trybunału W. X. Lit: oczywiście ferowanego, potrzebuje uwagi, a zatym (bez nieosłabienia pretenſyi) ſprawiedliwey ſatysfakcyi. Trzecia, jako po wyſłuchanych Kontrowerſyach nie ſądzona, potrzebuje *neceſſarie* wyroku: od którego ſię na teraźniey-

ſzym

ſzym Seymie Rzeczpoſpolita dla o-
kazania Sprawiedliwości uchylić nie
może y niepowinna, gdzie czynno-
ściom y Sądom Kommiſſyi Likwi-
dacyiney Termin przepiſała.

Aże to Dzieło Kommiſſyi Likwi-
dacyiney, ledwie nie z każdego De-
kretu przeciwko ſobie mieć będzie
zażalenia, a odpowiedzi na takowe
zażalenia od Rezolucyi Stanow, a
nie od Naſzey Delegacyi należą:
przeto y te donieſienia, które do
Naſzey Delegacyi ſą oddane, mieć
będą mieyſce u Laſki Seymującey.

MOWA
JASNIE WIELMOZNEGO
CZACKIEGO
PODCZASZYCA KORONNEGO
POSŁA
CZERNIECHOWSKIEGO,
DELEGOWANEGO DO KOMMISSYI LIKWIDACYINEY

NA SEYMIE ORDYNARYINYM

Dnia 20. Oktobris 1780.

MIANA

NAYJASNIEYSZY KROLU PANIE NASZ M. PRZESWIETNE ZGROMADZONE STANY

Pierwſzy raz z mieyſca mego maiąc honor mówić, ſłodkim znam dla ſiebie obowiązkiem, miłą powinnością, zacząć od naypowinnieyſzego uſzanowawia W. K. Mci P. M M. zanoſząc oraz do Tronu Jego Serca wſzyſtkich wſpół Braci moich mnie wybieraiących, którzy zaſzczycaiąc mnie Funkcyą Poſelſką, ten naypierwſzy na mnie włożywſzy obowiązek, dopełnili zamiar chęci moich, abym uſty memi mógł oświadczyć czułą wdzięczność, i nieſkażoną wierność Panu ſwojemu. Wyliczać zaś pieczołowitość W. K.

Mci P. M. M. o Dobro publiczne, nieudolney mowie mojey byłoby więcey zapragnąć mówić, niżelibym kiedy wyrażić potrafił.

Wyznaczony na Delegacyą do Kommiſſyi Likwidacyiney długòw Rzeczypoſpolitey, ktòra ſtarannością W. K. Mci P. M. M. uſtanowiona, przypatrzywſzy ſię Jey iſtocie, nie mogłem jak tylko uznać dobrotliwą Rękę Pańſką ją tworzącą.

Wiek wiekowi podawał ciężary, długòw na Rzeczpoſpolitą, a miaſto żeby kiedyś wſpomniano, bo ſię miała Rzeczpoſpolita oblikwidować, już to powtarzanemi, już to po kilkakroć zapłaconemi, już to czczemi co do pretenſyi, co raz bardziey będąc przybarczoną długami czekała Swego Auguſta, któryby i całość Jey, i pewność Wierzycielom, mógł ſkutecznie opatrzyć. I niezawiodłeś ſię Nayjaśnieyſzy Panie, i Prześwietne Stany, w woborze Mężów na tę Kommiſſyą wyſadzonych, jeſtem świadkiem Ich czynności, i widziałem jako tchneli gorliwością ku Dobru Publicznemu, z jaką pracą wydobywać Im potrzeba było nayſkrytſze tayniki, któremi podeyście, przemoc, a czę-

częstokroć niewiadomość zprzysięgły się na łupiestwo Skarbu Publicznego, jak wiele trudów przykładali, ażeby zatarte w pamięci ludzkiey dzieła na nowo wskrzeszać, i wyszukiwać potrzeba było.

Tabella Podana ukazuje, iż gdy blisko sta piąciudziesiąt Millionów pretensyi do Rzeczypospolitey było, zaledwie półtora Milliona istotnemi być okazali. Nie śli przeto Ci zacni Mężowie za osobistym obłowem, gdyż czymwięcey przyznaliby długów na Rzeczpospolitą, tym częstszy grosz Sześćdziesiąty Im przyznany przez Konstytucyą przychodziłby.

Nienawiść, bojaźń, nadzieja, te naymocnieysze przeciwko ludziom sprężyny, przewodztwa prawideł, Ich wstrzymać niepotrafiły, a idąc za styrem swey cnoty, jako doskonali Obywatele w dobrze czynieniu swoją, znaydowali nadgrodę. Gorliwość zaś Ich o Skarb Publiczny niebyła tak zapamiętała, żeby kogo z Wierzycielów ukrzywdzić; postępowała według prawideł sobie przepisanych, a zaś by swoję zachować nieskażitelność, rzeczy powątpiwaniu podległe odłożyła pod decyzyą Seymującey Rzeczypospolitey. Aże

Aże w pewnym obrębie niemogła odciąć wszystkich daremnych pretensyi, jako to darowizn, Pensyi przytrzymanych, te ja jako w relacyi moiey ninieyszey sądziłbym za potrzebne, aby odciętemi były; tak i w Izbie Poselskiey oświadczam, iż domówię się. Dość ciężko z ubożałemu Krajowi istotne długi zapłacić, zaś ażeby podobne pretensye miały równy walor, ciężko z tym Krajowi byłoby, a nadto tak zniszczonemu.

Szczegulności zaś inne przez Kolegów moich opowiedziane, skoro na Sessyi opowiedzieć obowiązali się, tak partykularnych do Rzeczypospolitey, jako i Jey do szczegulnych Obywatelów pretensyi, powtarzaniem czas drogi poświęcony staranności Publiczney wycięczać, znałbym przestępstwem.

A gdy już i Rzeczpospolita w powszechności, i Obywatele szczegulni swoje odbierają bespieczeństwo, uiszcza się zamiar chęci Twoich Nayjaśnieyszy Panie, i Stanów Prześwietnych; Dopełniycie poczęte dzieło Approbatą Seymową, ażeby i zamachy na cały Narod, i pewność Wierzycielom zachowana była. Smiało mogę zalecać Mężów Kommissyą Likwidacyiną składających, przez sprawiedliwość; wątpić mi się nie godzi, abyście Ich względnością nie opatrzyli, a przynaymniey Imie cnotliwych Obywatelów, wiernych swojey Oyczyźnie, sprawiedliwie i przez słuszność naypóznieyszym czasom zostawić raczyli.

RELACYA

O CZYNNOSCIACH

PRZESWI: DEPARTAMENTU WOY-
SKOWEGO

STANOM RZĘCZYPOSPOLITEY
SEYMUJĄCYM

OD

J. W. JEGOMOSI PANA

JOZEFA
JABŁKOWSKIEGO

SZAMBELANA J. K. MCI.

POSŁA WOIEWODZTWA SIERAZDKIGO

JAKO WYZNACZONEGO PRZEZ STANY SEYMUIĄCE DO EXAMINOWANIA DEPARTAMENTU WOYSKOWEGO

NA SEYMIE

Dnia 20. Octobra Roku 1780.

MIANA

NAYJASNIEYSZY KROLU P.M.
PRZESWIETNE STANY

Pierwsze mieysce w Instrukcyi Woiewodztwa mego, uszanowania

A W.

W. K. Mci zaſtąpiło oſtrzeżenie, a gdy ściſłym oświadczenia tey powinności dla Nas Posłow zalecono Przepiſem, tym chętniey ten słodki obowiązek wykonywam, im miley z właſnego przeświadczenia znam Cię być, NAYJASNIEYSZY PANIE, naygodnieyſzym chwały, i miłości Krolem, Poznaie iuż Narod, iak być W. K Mci wdzięcznym powinien; doſtrzega, iak wyſokie W. K. Mci kroki dążą do utrzymania ſzczęśliwości Kraiu. Pierwſze Uſtanowienie Rady Nieuſtaiącey, raczey z przeſądu i uprzedzenia, zdawało ſię ſzkodliwą Narodowi nowością; odbiera teraz Obywatel ſprawiedliwość rychłą; widzi uregulowane Woyſko, poſiada ſpokoyności beſpieczeńſtwo, wielbi rząd Krola mądrego. Słyſzałem NAYJASNIEYSZY PANIE. od godnych Delegowanych na dniu wczorayſzym, o Czynnościach naychwalebnieyſzych Rady Nieuſtaiącey ſprawiedliwe donieſienia, z tych wielkich

Mężow

Mężow ſiedzących w Radzie Nieuſtaiącey; pod Bokiem W. K. Mci ſkładał ſię Departament Woyſkowy, do którego ia miałem honor być delegowanym; gdy więc Czynności tego Departamentu iuż ſą tu opowiedziane, przez równie zemną przeglądaiących dzieła, i ſłuſzne żądania przełożone; mòwić więc mogę o tych Mężach Departament Woyſkowy ſkładaiących, że powinni brać część, gorliwym Obywatelom dopełniaiącym obowiązki Prawa, należącą. Dobremi ſą Obywatelami, bo dopełnili uſługi publiczney, do którey ſzlachetna ambicya każdego prowadzić powinna; wykonali Prawo, bo podług Przepiſu onego, ſwoie okazali dzieła. Podaie Departament Woyſkowy Tabellę woyſka, podług wydoſtarczaiącey płacy będącego, to że ieſt w naylepſzym utrzymywane Regulaminie, śmiele Departament zaświadczać możemy. Wielka troſkliwość W. K. Mci o ſwóy Narod doświadczać widziſię, kiedy wydane ſiedmkroć ſto tyſięcy z Skarbu ſwego na niewydoſtarczaiącą płacę Woyſku darować raczyłeś. Przewidnie ſpodziewam ſię Narod, z iakim użytkiem ieſt po-

trze-

trzebne uregulowane woyſko, a pomnożenie tego ſprawić może dla Kraiu beſpieczeńſtwo Granic pewnieyſze. Powiedziałem NAYJASNIEYSZY PANIE, że Depertament woyſkowy dopełnił obowiązkow ſwoich, to zaś mowiłem z tego Dowodu, iż ile urządzoney dla Woyſka miał Departament płacy, tyle w aktualney ſłużbie okazał żołnierza, że zaś podług oſtatniego Etatu liczba nie dochodzi Woyſka, powinnością moią być ſądzę donieść Przeświętnym Seymuiącym Stanom, że to z niewyſtarczaiącey pochodzi Summy; a zatym zoſtaie nieodbita potrzeba do uzupełnienia oſtatniego Etatu Summy wyſtarczaiącey przyłączenie. Więcey na zaświadczenie chwalebnych Departamentu tego czynności nie mowię nad to, że z odebraney na dniu wczorayſzym dla Prześwietney Rady iednomyślney chwały, ſłuſznie na niego przypada udział. To zaś krótko zebrane zaświadczenie moie, Summaryuſz Czynności naſzych Delegacyinych, przez Jmci Pana Poſła Czerſkiego ſporządzoney, uczyni doſtatecznie przekonywaiącym, do ktorego ia odwołuię ſię.

MOWA
JASNIE WIELMOZNEGO J. PANA
ZALESKIEGO
CZESNIKA GRODZIENSKIEGO
POSŁA
Z WOJEWODZTWA TROCK:
PRZED ROZŁĄCZENIEM SIĘ Z IZBĄ SENATORSKĄ
MIANA.

NAYJASNIEYSZY KROLU PANIE MOY MIŁ: PRZESWIETNE ZGROMADZONE STANY.

SKarb Publiczny, te części własności Obywatelskich, które z szczegulnych, ująwszy powszechnym, oddali potrzebom, żeby nie był źrzódłem prywatnych zbogaceń, gdy go na spòlne opatrzenie złożyła powszechność, oddany z straży wybranych z Narodu w ten czas, kiedy serca Ludu wezwały do Tronu W. K. Mość P. N. Mił: i na Seym Konwokacyiny zgromadziły się.

 Stwier-

Stwierdziłeś Nayjaśnieyszy M. Panie tę Ustawę, gdy z sławą twoją, a szczęśliwością Narodu, Tron ten osiadłeś, i przyjąłeś Koronę.

Troskliwość łącząc z przezornością, ubeśpieczyłeś na późnieyszych Seymach pewność Skarbu, i zmacniałeś obowiązki Skarbu strzegących. Dodana Kommissyi Skarbowey władza Sądowa, czyniąc ją poważnieyszą, i moc jey pomnażając, pomnożyła dowody dobrotliwych W.K. Mci P.M.M. o Dobro powszechne starań, i pomnożyła wdzięcznych w Narodzie.

Nie lękał się Obywatel wyniewolenia podatku nad Prawo, nie wątpił o zapłacie Zołnierz, ani o swojey nadgrodzie cywilnie służący Oyczyznie, był bespieczny Kupiec na Cle od zdzierstwa, Mieszczanin od Exaktora, każdy obywatel, od każdego Officialisty, miał każdy mieysce skargi, i pewność wysłuchania, Prawa ubespieczały posłusznych sobie, niepodległych każą trwożyły, ten się lękał przestępstwa, tamten Prawa obronie ufał, i w przeznaczoney zwierzchności pokładał nadzieję.

Czu-

Czułeś Nayjaś: Mił: P. słodycz dobroci swojey, która sprawiedliwością, uszczęśliwiając poddanych twoich, a mnożąc w ich ręku i przemysle posiadane, przez nich majątki, ubespieczała to, co już na Skarb powszechny złożyli, i upewniała, że więcey złożyć będąc sposobni, będą powolni i ochoczy.

Jeszcze się dosyć nie nacieszył Narod z twych miłych mądrey i pożyteczney ustawy korzyści, jeszcze nie uyrzałeś N. Mił: P. ugruntowanych dobrze skutków zamiaru swego, i z niego wyniknień, a a płodna w wynalazki do zamieszania dobrych ułożeń skłonność ludzka, wprowadziła w zaniedbanie prawo a w zepsucie wykonanie jego.

Już od lat kilku powszechne w Prowincyi Litewskiey narzekania Kommissyą Skarbową zamiast obrony od ucisków, narzędziem gwałtów i bezprawia ogłaszają, Zołnierz tęskni w służbie, gdy żołdu czekać musi, albo do niepewnych odesłany Funduszów, nuży się wysłużoney zapłaty szukaniem, i często znayduje tam kwit z opłaconego podatku, gdzie mu żołd jego znaydować pokazano, i przykrość Obywatelowi przez

 Exe-

Exekucyą zadał, i próżniey pracował do Sztabu. Utracił Obywatel zaufanie w prawie, gdy wypłaciwszy co mu kazano, lękał się jeszcze w Xiędze dłużnym być zapisanym, i Exekucyą znosić. Kupiec stracił ochotę do handlu, i sposob do życia, stając się albo próżniakiem w Kraju albo się z Kraju wynosząc, gdy mu na Cłach bez ostrzeżonego prawem Instruktarza, albo za Instruktarzem powagą Zwierzchności nie znaczonym tę część odbierano, którą za pracę nadgrodzie swojey, za koszt i azard zyskowi, obiecował: opuszczał ręce mieyski mieszkaniec doznając, że go własny przemysł i obrót ciemięży, gdy go wymysłom Exaktora poddaje, Rolnik w pracy zleniwiał, doświadczywszy Akcyzów, które płacić niezmiernie musiał, nietylko gdy przedał, ale gdy przedać w Mieście zamyślał ziarno, od swego zbywające żywienia; przyszło Nayjaśn: Mił: Królu do tego, że się jeden potrzeby przedania, drudzy potrzeby kupienia chronili, ubóstwo tylko, niedostatek i zaniedbanie starań pomyślnych, spokoyność, od ucisku ochronę, i bespieczeństwo od wyniewoleń dawały.

Nie

Nie jeden, nie jednego powołania, nie w jednym rodzaju krzywdy, i nieraz udał się Obywatel z Memoryałem do Kommissyi, lecz albo odmówiona Rezolucya, albo nakazane bez zamiaru czasu odpowiedzi czekanie, albo pogrążona śmiałość uskarżeń, albo nieznaydziona w czasie Prawem wyznaczonym Kommissya, albo znaydziona bez Aktów swoich, bez Ksiąg, Protokułów, Dyaryuszów, lub te, bez swego Dozorcy, zostawiła smutnego Obywatela w niespokoyności, w cierpieniu, a co gorsza w bojaźni zemsty rzadko niedoświadczoney.

Jako obywatel intencye, chęci i starania twoje Nayjaś: M. Królu omylone widzący nie czuć od dawna niemogłem; jako poseł Prawa znieważone, sprawiedliwość zamieszaną, powszechność uciśnioną, świętość Juryzdykcyi skażoną uważający, milczeć teraz nie powinienem, już wkorzenioney nałogiem i czasem zarazy wyniszczyć mocą bez Exekucyi Prawo nie może. Rachunek od mieysca krzywd Obywatelskich, i szkod Skarbu daleki, prawd pewnych nie odkryje, *Sądu potrzeba*: Dać go należy Nayjaś; M. P. żeby poszukał winnych, i

ska-

ſkarał wyſtępnych: żeby wrócił powagę Prawom, Obywatelów zaufanie do Prawa.

Między Kommiſſyą, która rozkazy wydawać miała, a jey Subalternami, którzy rozkazy wykonywać byli powinni, ſtracona jeſt pewność; rozkazem czy wykonaniem grzeſzono? to tylko, że grzeſzono, jeſt pewna.

Między Kommiſſarzami, z których wſzyſcy Skarbu ſtrzedz od niſzczenia Obywatelów, od uciſku zaſtaniać, mieli obowiązkiem, podział ſię znayduje: jedni, przewodzeniu drugich przyznają i ſtratę Skarbu, i nierząd w Goſpodarſtwie jego i krzywdy Obywatelów, i wydanych Aſſygnacyów nie opłacanie, i bezprawia w Sądzie, i w Aktach niewierność, i w Dyaryuſzach niedokładność, i w Rapportach do Prześ: Nieuſt: Rady opuſzczenia, albo niewczeſność, i w Protokułach niedecydowane pluralitate decyzye, i w Kſięgach kart wydarcia, Pism ſkrobania, a zatym podeyrzaną ich pewność. Są winy, *Sądu potrzeba*, żeby winnych poſzukał, żeby ſławę dobrych, pełniących obowiązki Obywatelów od nieſławy tych, którzy ſię nad

Pra-

Prawa, i ſprawiedliwość wynieśli, rozróżnił; żeby w chwale jednych pobudkę do cnoty, w karze drugich wſtręt do złego zoſtawił.

Byćże, Prześ: Zgromadzone Stany! obojętni możemy na podległość utratom Skarbu? któraż właſność większey po nas wyciąga troſkliwości o ſwoję odnowę? Ta poświęcona jeſt obronie powſzechney, nadgrodzie zaſłużonych, w ſparciu nieſzczęściem pomnieyſzonych Nayjaśnieyſzego Króla dochodów, Króla tego, który reſzty ſzczupłe dzieli z Narodem, jakośmy wſpaniałości jego i teraz doświadczyli.

Jeśli być czułemi na tę materyą nie znamy? ani ſprawiedliwości wnętrzney, ani zewnętrznego beſpieczeńſtwa, ani pokoju w domach, ani w poſiadaniach naſzych właſności nie obiecujemy ſobie; a jeśli nam to wſzyſtko potrzebne, żądane i miłe: dając na te części Intrat naſzych, daymy na ich ſzaſunek i zachowanie baczność, daymy tym pilnieyſzą, że te nie naſze, tylko, ale pozoſtałych wſpół-Obywatelów poſtacie noſiemy; winniśmy im odpowiedź ſprawienia ſię naſzego, tęſknią do powrótu ſwoich wy-

ſtańców, czekają co im przynieſiem, także te po każdym Seymie tylko Prawa nowy podatek, a nigdy na doſkonałe ſtarych urządzenie i pilność, czytać ci będą, od których wyſłani jeſteśmy?

Nayjaśnieyſzy Królu, dałeś poznać Ludowi Twojemu, że cierpliwe Prawo, w ſkargach dochodzenie, nie było pobłażaniem, i że ſprawiedliwość Monarchów nie powinna z popędliwą łączyć ſię ſurowością, wierną Prowincyą W. X. L. świeżą obowiązałeś wdzięcznością, ująwſzy ſzkodliwym ſpoſobności ſzkodzenia, dopuść Sądu, żeby ujął przeſtępnym ſpoſobności gorſzenia. Proſząc o to: pełnię obowiązek Obywatela, i Posła powinność, a w Izbie Rycerſkiey proźby powtórzenie upewniam.

MOWA

JASNIE WIELMOZNEGO JMCI PANA

CHOMINSKIEGO

BRYGADYERA PETYHORSKIEY JAZDY NARODOWEY W. X. LITEWSK.

Y

POSŁA z POWIATU PINSKIEGO

w Izbie Senatorſkiey Dnia 21. Oktobra, Po Relacyach Delegowanych do Examinu Kommiſſyi Skarbowey Litew:

MIANA.

Rzadkoż to bywa w ludzkich rzeczach, Nayjaśnieyſzy Panie, aby wſpółżyjących wdzięczność tak doſkonała być mogła, iżby jey w czym poprawić Potomność nie znalazła. Dzieła ſame y Sprawy dobrych Królow, ten mają Przywiley: potrafi różność zdania, lub zazdrość, umnieyſzać czyny ludzi partykularnych, tym nic nie uymie, którzy panując Narodom, ſzczęśliwość na nie rozlewać y codziennie wdzięczność wznawiać umieją. Maſz czym W. K.

 Mość

Mość oſładzać kłopoty Koronę jego o-
taczające, będąc wynalezcą tylu no-
wych Praw Porządek Oyczyznie wra-
cających, nie możeſz rzucić oka na ich
pomyślny ſkutek, nie cierpiąc razem
żywey dla Oycowſkiego ſwego ſerca
pociechy. Czułeś ją Nayjaśn: Panie
w dniu wczorayſzym, kiedy powſzech-
ne ukontentowanie z P. Kommiſſyi
Skarbu Koronn: Narod przed Majeſta-
tem oświadczał. Chwalony ſkutek
wſławia, y uwielbia przyczynę. Dziś
lubo Relacye Delegowanych do Exa-
minu Kommiſſyi Skar: Lit: y Poſelſkie
ſkargi, zamiaſt pociechy, czułość W-K.
Mci wzbudzają; nic atoli użyteczność
Prawa tam nie traci, gdzie ſię ſama tyl-
ko zdróżna jego Exekucya wyjawia y
zaſkarża. Owſzem Nayj: Panie, na cze-
le ſkrzywdzonych ſam między nami
ſtawaſz, gdy wſpak intencyom twoim
dzieje ſię, też ſame albowiem zbawien-
ne twe myśli dopełniły ſię w dwóch
Prowincyach; które naganna Admini-
ſtracya zmyliła w trzeciey. Zamierzy-
łeś Kommiſſyom Skarb: pożytek Kraju
za cel jedyny, ſtanęła u niego Kommiſ-
ſya Koronna: Litewſka tyle zdrożyła,
ile jeſt różnicy między pożytkiem a
ſzkodą, ſprawiedliwością a krzywdą.

Cy-

Cywilna posługa nie daje mi zapomnieć, żem jest Woyskowym: nie dość jest okazywać rachunkami, wiele wypłacono Woysku, trzeba wytłumaczyć, jak y kiedy. Raporta wszystkich Korpusow Woyska Lit: nie odpiszą się od tey relacyi mojey, iż nim Pieniądze odwiezione były z mieysc samych Stanowiska naszego do Grodna, niżeli tam zmienione zostały na gatunek Monety już na kursie swoim żadnego pożytku niezostawującey, niżeli zyskany czas pozwolił następnym przychodom zastąpić Fundusz ustronnie użyty, w trzecim lub czwartym Miesiącu dostawaliśmy Zołd nasz częścią Pieniędzmi, częścią Assygnacyami, gdy tym czasem wielą Korpusami kommenderujących osobistym kredytem dzienną płacę Zołnierza nadstarczyć musiało. To była krzywda, co do czasu. Owoż druga co do sposobu. Skoro Kwit przeszłego Seymu nakazał Kommissyi Litt: aby naśladowała Koronną, nie było to wziętym za rozkaz Stanow, ażeby Przychody y Expensa Litt; były tak regularne, jak Koronne, lecz obróciło się w pretext do złamania Prawa, przez odebranie Kancellaryom Grodzkim Poboru przychodow z Województw y

 Po-

y Powiatów, na mieyſce których kilkadzieſiąt uſtanowiono Exaktorow; ci po większey części odebrali w tym Urzędzie nadgrodę, lub kunſztowego talentu, lub partykularney zaſługi, przyſpoſobioney wcześnie do zupełney z Pieniędzmi Skarbowemi powolności. Na ten czas Woyſko w tyſiącznych mieyſcach tego doświadczało: iż wyſławſzy Exekucyą za Delatą z Kommiſſyi wydaną, późno Kwit Exaktorſki trafiło, y aż do drugiey Raty tego Remanentu czekać przymuſzone zoſtało. Z tą krzywdą Woyſka, jakieyże nie poniosł Stan Cywilny, gdy w wielu mieyſcach na jedenże Podatek dwóm Korpuſom wydano Delaty: dwa razy Exekwowaną była; trafiła zaś ta krzywda na Obywatelów mniey doſtatnych, iżby ſkargami aż do Stanow Rzeczypoſpolitey docisnąć się nie mogli.

Cóż dopiero, gdyby handlujący ſpławnym y lądowym Towarem, widząc takie mówienia beśpieczeńſtwo, jakiego my przed Sprawiedliwym Królem zażywamy; ſtanęli tu z Explikacyą ſpoſobu, jakim tu dowodzi Percepta celna, (z publicznego odgłoſu mówię)

mówię) pokazałoby się, iż opłacając sowicie Cło, niż dawniey było, przymuszeni zostawali, gubić sami ślad y wiadomość, jak wielką Summę do Skarbu wnoszą, gdy do Protokułow na Komorach Blankietow niepodpisywać się nagleni byli; aby przy zaufanych Officyantach została wolność wpisania jakiey chcąc Summy nad podpisem opłacającego.

Próżnobym się nad Instruktarzami Celnym y Czopowym rozszerzał; daremnie rozwodzić miałbym krzywdę z jednego dla handlujących ucisk, z drugiego dla Miast y Miasteczek; kiedy ten Akt pewny rodzay Prawodawstwa przywłaszczający, przez część Osob tę Kommissyą składających Manifestem sprzeczony, y z pod wiadomości wyparty zostaje. Wątpliwa była wielość Summy przez Subalternow Kommissyi Skarbowey perceptowaney, wątpliwsza jeszcze lokacya tychże Summ, już w samey Kassie Kommissyiney, zkąd bowiem to jest: iż w Racie teraznieyszey Septembrowey jeszcze nikomu przez Kommissyą nieassygnowaney, już się znayduią Kwity partykularne, już kilkakroć sto tysięcy bez wo-

li

i prawney Zawiadowcow Skarbu ſą wydane, już własność Rzeczypoſpolitey dogodziła chciwości y potrzebie prywatney?

Wſzyſtko jeſt podeyrzane N.P. Percepty w ſamym ſpoſobie wybierania ślad za ſobą zacierają, wydatki zaś ſtwierdzają obojętność wſzyſtkiego, kiedy na nie wiele Kwitow w tych dniach wyſtaranych daje ſię ſłyſzeć, a Exekucya przez Rok y daley zwleczona właściciela, poniewolnym czyniła Kredytorem.

Nie wchodzę w kognicyą koſztu na Muchawiec łożonego, ani ſzukam różności między rowem błota oſuſzającym, a kanałem ſpławnym; wiedzieć tylko chciałbym, komu Prawo zleciło dozor tey publiczney roboty, y ſzafunek na nie pieniędzy? czy całey Kommiſſyi, czy z pośrzodka jey komu innemu?

Zgromadziwſzy N. P. to wſzyſtko pod uwagę, Manifeſt Kommiſſarzow Skarbowych w ręku Delegowanych złożony; ſkargę na zabranie Protokułow, ukaranie świeże Officyaliſtow za wydane z Kaſſy Summy, odpowiada-

nia

nia oddzielne za rzecz Skarbową, to wſzyſtko pilnie roztrząſnąwſzy, zdaje ſię, iż Kommiſſya Skarbu Litt: przed Delegowanemi y Stanami zgromadzonemi zna ſama y czuje winę, y przeſtępſtwo, zkąd zaś wypływa, jak ma być poſkromione, zoſtaje rzeczą wartą zaprzątnąć W. K. Mość y Stany Rzeczypoſpolitey.

Porównay N. P. Prowincyą Litewſką, z Prowincyami Koronnemi we wſzyſtkich ſkutkach Mądrego Panowania Twego; mamy wſpólne Prawo, nie mamy jednakiey jego Exekucyi, Nie złamały Oycowſkiey uſilności Twojey w Uſtanowieniu tegoż Prawa, ani czaſow trudność, ani umyſłow uporczywość: teraz pewnie żaden wzgląd nie odwróci powagi Tronu od utwierdzenia ściſłego poſłuſzeńſtwa, jak wrócić ſię ma ſzkoda Skarbowi, y prywatnym Obywatelom, jak zgromiona wina ma być dla Magiſtratur wſzyſtkich przykładem, y jak Kommiſſya Lit: ma być zwrócona w Obręby Prawa, to jeſt: w jednoſtayność z Kommiſſyą Koronną; racz M. P. obmyśleć śrzodki y ſpoſoby nieodwłóczne. Znaydzieſz je łatwo, gdy uważyſz, że

moc

moc Prawodawcza złożona jeſt w ręku Obywatelów, y Oſobie Waſzey Królewſkiey Mości wiernych, y zaſzczytu Panowania Jego, jakim ſą dobre Uſtawy nieodſtępnych.

Wy Prześwietne Prowincye Koronne, baczcie na to: iż winſzując Wam uprzeymie tak chwalebney Magiſtratury, jako jeſt Kommiſſya Skarbowa u Was, zaſługuje Prowincya naſza L. ażebyście nic niezoſtawili, czegoby Wam ona zazdrościć mogła; jedno ſkładamy Rzeczpoſpolitą, pod ſpólnym żyjemy Prawem, nieoddzielaymyż loſow czerpając iednoſtaynie z Uſtaw Kraiowych pożytki.

GŁOS
J. W. JMCi PANA
JERZEGO
POTOCKIEGO
STAROSTY TŁUMACKIEGO
DELEGOWANEGO OD KOMISSYI SKARBOWEY W. X. LITEWSK:

z RACHUNKAMI DO STANOW ZGROMADZONYCH

Miany D. 21. Października 1780. R. w Izbie Senatorſkiey, przy Relacyi zdawaney przez Deputowanych do Roztrzaſania Czynności Kommiſſyi Skarbu W. X. Litew.

NAYJASN: KROLU PANIE MOY MIŁOSC:

Prześwietne Zgromadzone Stany.

Kiedy inne Magiſtratury przed Waſzą Królewſką Mcią y Stanami Rzeczypoſpolitey po zupełnym z czynności ſwojey rachunku z nadzieją chwały, y przekonaniem o ſwojey odchodzą uſłu-

dze; Kommiſſya Skarbu W.X.Litt. w poſtaci oſkarżoney y obwinioney ſtawa, a co większa, ſama niektóre czyny ſwego donoſi rządu, ſama powątpiwać zdaje ſię o dobroci Adminiſtracyi Skarbu.

Zaświadcza to moje mówienie Inſtrukcya, którey dla ochrony czaſu nie czytam, ale do którey w zbiorze krótkim już przełożoney odwołuję ſię.

Delegowani Mężowie do examinowania czynności naſzey, nie maiąc na pogotowiu żadnych innych dowodów do przekonania ſię o prawdzie, byli tego mniemania, że w Protokule odkryją żrzódło wſzełkich, jeżeli jakie zdarzyły ſię, zdróżności.

Wiem Nayjaśn: Panie, jaka jeſt Protokułow powaga, ale oraz wiem, jaka ich być powinna nieſkazitelność. Czas jeden odkryje, czy to Protokuły ſą ſkładem zdań naſzych, lub nie? Wſzak

Wſzak nie o to idzie Prześwietne Rzeczypoſpolitey Stany, kto był zręcznieyſzy, kto kogo w omyłkę wprowadził; ale o to: kto był ciągle dobrego zdania, kto nieprzerwanie trzymał ſię wierności y independencyi.

Każde Dzieło Kommiſſyi, doyść można Inkwizycyą tak Kommiſſarzow ſamych, jako y Subalternow ściſłym examinowaniem, zgoła temi wſzyſtkiemi ſpoſobami, któremi o prawdzie każdey akcyi ludzkiey zapewnić ſię można. Ja z mieyſca mego Nüyjaśn: Panie, Prześwietne Rzeczypoſp; Stany, Sądu ſię dopraſzam. Dobroć W. K. Mci, którą nie zwykłeś łaſki odmawiać, zaręcza nam iż dopełniſz tę, o którą dopraſzam ſię, ſprawiedliwość. Sąd jeden odkryć może przeſzłe inkonweniencye, przyſzłym zapobiedz; Sąd rozeznać czyny y Oſoby; Sąd nakoniec uwolnić nas od ogolney, którą okryci jeſteśmy, ſuſpicyi.

Ka-

Każdy inny ſpoſob examinowania czynności Kommiſſyi naſzey, ani z krótkością Seymu, ani z pewnością dzieła przed ſię branym być nie może. A kiedy za proźbą moją mówi dobro Oyczyzny, mnie już w milczeniu należy woli W. K. Mości y Prześwietnych Rzeczypoſpolitey Stanow oczekiwać.

MOWA

JASNIE WIELMOZNEGO

MAŁACHOWSKIEGO

SEKRETARZA W. K.

MARSZAŁKA SEYMOWEGO

PRZY ROZŁĄCZENIU SIĘ IZB W IZBIE

SENATORSKIEY

Dnia 21. Mieſiąca Października 1780.

MIANA

NAYIASNIEYSZY KROLU

PANIE M. M.

CO przyrodzone Pawa, i wſzelkiey ſpołeczności związki, taiemnym na Panuiących władaią przymierzem; to nieodſtępnie wſzyſtkim W. K. Mci P. M. M, towarzyſzy momentom, abyś całego Siebie ſzczęśliwości poświęcał Narodu.

Jeżeli

❧ * ❧

Jeżeli rząd utrzymuie Pańſtwa, iego gruntem bydź muſzą Prawa, a tych wykonanie nayściśleyſzym wſzyſtkich ſpołeczność ſkładaiących obowiązkiem. Dopełniliśmy, Nayiaśnieyſzy Panie, wſpolnie z Prześwietnym Senatem pierwiaſtkowe Seymowania obrządki tym chętniey, im gorliwſzy naylepſzego Króla przy zachowaniu Prawa z wſpaniałą nawet zdrowia ofiarą ſzanowaliśmy przykład.

Nadchodzi czas uſunienia ſię naſzego od nayprzyiemnieyſzey W. K. M. obecności, i przeyścia do Izby Poſelſkiey; a to rozłączenie byłoby dla Stanu Rycerſkiego nayboleśnieyſze, gdyby nie pochodziło z nakazu Prawa: nadto zaś przekonani ieſteśmy, iż nayſłodſzą Oycowſkiey W. K. Mci Serce czuie rozſkoz, gdy nas poſłuſznych znayduieſz uſtawom i przepiſom Prawa.

Uchy-

Uchylamy ſię więc od Oblicza W. K. Mci w tym Celu, abyśmy znowu Twarz Oycowſką rozweſeloną uyrzeli, gdy powrócięmy z plonem prac Naſzych Oyczyźnie użytecznym, i ſtoſownie nayzbawiennieyſzym W. K. Mci o Dobro powſzechne myślom odpowiadaiącym.

Idziemy iuż tam, gdzie Nas Prawo i wola W. K. Mci, rozrządza, a wyzuwſzy ſię z ułomności człowieczeńſtwa, bierzemy poſtać człowieka, uſiłuiąc zgodną rozumowi iednomyślnością Kraiowym zaradzać potrzebom, które nam przezorne i dobrotliwe od Nayłaſkawſzego Tronu obiawiaią propozycye.

Chcemy, Nayiaśnieyſzy Panie, wſzyſtko dzielnością Naſzą, i ufność Narodu, ſwoie Nam naydotkliwſze powierzaiącego loſy,

nie-

nieomylić, i wyborne W. K. Mci chęci, nayszczegulniey do uszczęśliwienia powszechności dążące, nayprzychylnieyszą wiernością i nayściśleyszą powolnością dopełnić. Prawo, czynow Naszych stanowiemy prawidłem; a Cnota i Obywatelstwo zaręczaiącym obowiązki Nasze będzie zakładem.

MOWA
J. W. Jmci Pana
WOYCIECHA SUCHODOLSKIEGO
POSŁA Z ZIEMI CHEŁMSKIEY
w Izbie Poſelſkiey
Dnia 22. Octobris 1780. Roku
MIANA.

PRzeciw Radzie mówić niechciałbym; za Radą też mówić nie myślę: zgadzaymy ſię w tym Punkcie z okolicznościami, chwalmy ią bo muſiemy, nie gańmy bo nie możem, uchylaymy poſtąpione nad opis jey czynności, póki nam wolno, a znaiąc tę Magiſtraturę zawſzę dla Kraiu ſtraſzną, bądźmy troſkliwi w przyſzłość o Jey wybor, pamiętaymy że nie Magiſtratura, lecz Oſoby ią ſkładaiące mogą źle robić.

Winniśmy troſkliwości Nayiaśnieyſzego

Pana,

Pana, winni 1778. Roku wolnemu Seymowi, ten tak doſkonały przeſzłey Rady wybor; Godny tey Rady Marſzałku, małob yś za twe prace był nadgrodzonym, żeby Cię tylko powſzechnym zaświadczeniem w Konſtytucyach umieſzczonym Rzplta kontentować miała, która w ogulności chwaląc wſzyſtkich. w ogulności i ganić muſi; w ſercach narodu maſz dla ſiebie umieſzczoną chwałę i nadgrodę, ta ci przebyte osłodzi trudy, ta cię do nowych zachęci.

Oddawſzy w ſzczegulności winną Sprawiedliwość Oſobom przeſzłą Radę ſkładaiącym, muſzę w powſzechności teraz z obowiązku Urzędu mego mówić o jey omyłkach, źrzódłem których gdy naypierwſzy zoſtał Uniwerſał Rady pod dniem 28 Maja 1779. wyſzły, uchylaiący Dekreta Executionis, naypierwey więc odemnie winien był być wſpomniony; lecz gdy sama Rada omyłkę tę nowym poprawia Projektem, o którym wzmiankowali J. WW. Delegowani, czekać więc cierpliwie czytania onego należy; ale tu idzie o punkt podciągnienia pomocy Woyſkowey w przypadku wyparcia pierwſzey pod rezolucyą Rady, bez Prawa tego uczynić niemożna, Prawa na to niemaſz, a zatym Prawo napiſała Rada, ſkaſſowawſzy Prawa 1776.

Art:

Art: 4to folio 18. Zoftanie przy tym Departamencie moc wydawania potrzebnych Ordynansow, do Woyſk Oboyga Narodow, dla Exekucyi Dekretow wſzyſtkich Juryzdykcyi. podług reguł Konſtytucyi 1768. Titulo Exekucya Dekretow przepiſanych, uchylaiąc co do tegoż Punktu Prawo, tegoż ſamego Seymu przeciwne, pod Tytułem: złączenie Trybunałów; a Departament nie będzie mógł nigdy odmówić podobnych Exekucyi. Dowodem pierwſzego wyiścia nad opis Prawa, ieſt Rezolucya Rady w intereſſie J. PP. Grabiankow, z J. P. Prochnickim, która więcey Dekretu iak rezolucyi maiąc poſtać, ściąga z Dóbr, na których zupełnie przewiedziony Proces zabespieczał w poſſeſſyi Kredytora, dodano mu od Departamentu Woyſkowego pomoc, i reguluie go do Dóbr innych, w czwartym tygodniu kończącey ſię Poſseſsyi jego, z przyczyny tey ſzczegulnie, że te Dobra w czaſie aktualney wyſiadaney Poſseſsyi na innego Brata dział przypadły; możnaż to zrobić nieudaiąc ſię w Sąd ſprawy? z kądże Rada pewna, że Działy dobre? odpowiedziałże kto na podany od Jmć PP, Grabiankow Memoryał? a gdy Ich kto wzruſza, gdy te podług Praw Kraju ſtać nie mogą, po cóż ta przyczyna w rezolucyą Rady weſzła, chyba na utwierdzenie Działu, a przeto na oſądzenię Sprawy Kredy-

tora

tora i Sprawy działowey między Bracią, co iako ieſt przeſtąpieniem opiſu mocy Rady nieuſtaiącey, tak uchylenie tey Rezolucyi iaśnieyſze nad Słońce.

Cnota do każdego wieść powinna Urzędu. Czegoż po tey Magiſtraturze ſpodziewać ſię należy, która świeżego przeſtępcę Prawa umieſzczonego przez Elekcyą Zgromadzonych Stanow mieć może? nie będą nawet podobne przykłady rzadkiemi, póki Seymuiąca Rrzeczpoſpolita nieuſtanowi, iżby o czynnościach ſprawuiących ſię Konſyliarzy wprzódy wiedziała, a dopiero gwałcącego Prawo ganiła, a broniącego z powſzechnym ukontentowaniem w pozoſtałey podług Prawa trzeciey części dawney Rady mieściła.

Sprawiedliwie Kray zdobi prawiedliwość, oddaie Kray miłym, i nową coraz zapała Obywatela chęcią do wiernego włáſney Oyczyźnie ſłużenia, zamknąć drogę do okazania tey gorliwości wſzyſtkim, a iednemu ią ukazać, gdy z Rady do Kommiſſyi, z Kommiſſyi, do Rady wieczyście będzie mógł przechodzić, to zrobiemy mieyſca Magiſtratur dziedzicznemi, a z czaſem ſi

Sukceſſyonalnemi,

Sukcessyonalnemi, ale ze sprawiedliwością niezgadzaiącemi się. Zdawałoby mi się więc potrzebą publiczną obiaśnić czas spoczynku przynaymniey lat 4 dla spracowanych, a nie czynić w tym pokrzywdzenia dla równie zdatnych, i równie dla własnego Kraju pracować chcących. Niemniey iżby wszystkich Woiewództwa do Laudow Poselskich przyłączały wybranego do Rady i Kommissyi Kandydata, nic nad to słusznieyszego wynaleść nie podobna.

Na ostatek dla rozwiązania trudności kreskowania się. Seymuiącym stanom umnieyszyłoby się liczby list zepsutych, gdyby dwa Regestra Kandydatow podawane były, rozdzieliwszy Senatorow na iednę, Stan Rycerski na drugą, a tak omylona Senatorska nie przeszkadzałaby Rycerskiey, równie zchybiona Rycerska niewadziłaby dobrze podkryślonej Senatorskiey.

Przygotowane przeto przezemnie te trzy Punkta do obiaśnienia Elekcyi Rady, mam za naywiększe ukontentowanie Zgromadzonym Rzeczypospolitey Stanom podać pod uwagę, może w nich J. WW. Koledzy

niedokładność

niedokładność znaydziecie, ale za to zaręczyć mogę, że chęć moia naypierwſza była trafiać w myśli Waſze. Do Was należy, i o Was idzie: Wy przeto ſtanowcie, ja dopełniłem powinność ſkorom powiedział, co z użytkiem dla Kraiu myślę, Jmć Pan Szkretarz dopełni toż samo, gdy je raczy przeczytać.

MOWA
J. W. JMCI PANA
FRANCISZKA
STADNICKIEGO
STAROSTY
OSTRZESZOWSKIEGO
POSŁA ZIEMI WIELUNSKIEY
w JZBIE POSELSKIEY
Dnia 22. Października
MIANA.

MIlczałem dotąd: bom niechciał drogiego wycieńczać czaſu; a znaiąc potrzeby Kraju, chciałem ważnieyſzey do mówienia doczekać ſię materyi: Lecz kiedy kilkodniowy czaſu przeciąg na ſamych Zaświadczeniach, Kwitach, i ſprzeczkach upłyniony widzę; a zamiar czaſu dla zbawiennych Obrad nader znam krótki; badam ſię Ciebie Prześwietny Stanie Rycerſki, cóż nam winna Oyczyzna naſza, że tak nad Jey loſem nieczuli ieſteśmy? O ulepſzeniu Jey Stanu niebaczni? o wiſzące nad nią klęſki nietroſkliwi! doświadczenia nas nauczyły, iakie z nierządu odebraliśmy korzyści; Już nieledwie wyciągnięte Ręce widzieć możemy do

powtórnych

powtórnych Kraiow naſzych zaborow; Przecież czas poświęcony Zaradzeniom na niczym nam ſchodzi. Przezacny Stanie Rycerſki, płynie w żyłach waſzych krew walecznych Przodkow, którzy męſtwem, odwagą, i dobrego mienia wzgardą, a wſzyſtkiego azardem rozprzeſtrzeniali Granice Rzeczypoſpolitey. Bądźcie czuli dla ſwey Oyczyzny; obmyślcie ſpoſob jey obrony; nieżałuycie na tak konieczny intereſs nakładow; podaycie Projekt powiękſzenia Woyſka: To Woyſko Was w domach ubeſpieczy, to Woyſko Kray konſyderowanym uczynić potrafi; Woyſko całości Granic przeſtrzegać będzie; Mam wprawdzie w Jnſtrukcyi, na żadne Podatki niepozwalać, Bo Obywatele boią ſię, aby na Penſye, Gratyfikacye prywatnych Oſob, niebyły obrócone; Lecz mam zaufanie w Obywatelach Ziemi moiey; znam Jch ſpoſob myślenia, i pewien ieſtem, że uſzczuplić dochodow żałować nie będą, dla powſzechney Kraiu obrony; tey gorliwości ſpodziewam ſię po Was Przezacny Stanie Rycerſki, a ku uſkutecznieniu dzieła, Proiekt do Laſki podaję.

MOWA
JAŚNIE WIELMOŻNEGO
MAŁACHOWSKIEGO
SEKRETARZA W. K.
MARSZAŁKA SEYMOWEGO
ZAGAJAJĄCEGO SESSYĄ PIERWSZĄ W IZBIE POSELSKIEY PO ROZŁĄCZENIU SIĘ STANU RYCERSKIEGO Z SENATEM.

Dnia 23. Mieśiąca Października. 1780.

NASI WIELCE MOSCIWI PANOWIE y BRACIA.

LUbo Stanowiciele Praw, Prawom jednak posłuszni, odbywszy według przepisanego Seymowania porządku poprzednicze w Elekcyach wraz z Prześwietnym Senatem obowiązki, prześliśmy do tey Izby, która dawnych i nayszacownieyszych przywraca nam Przy-

wilejów użycie. Przezorność, zręczność, powolność, którą Prześwietny Stan Rycerſki w wybieraniu Oſob zdatnych do Rady Nieuſtającey i Kommiſſyi Skarbowey Oboyga Narodów okazał, nieſie niewątpliwą pewność, iż w dalſzych Obradach przyzwoitą wyſokim powagi prawodawczey zaſzczytom zachowa jednomyślność. Teyci to nayceInieyſzey wolności ozdoby Przodkowie naſi wylaniem krwi, i ofiarą życia nabywali, którey dziś przez nas utrzymanie od jedynego zgody i jedności zależy Ducha. Wſpomniymy na loſy Ludu Deſpotyzmem rządzonego, w którym każdego Obywatela majątek, honor, i życie, od jednego Samowładzcy zawiſł dziwactwa. Weyrzyimy zaś w ſzczęście Narodów wolnych, gdzie każdy poddaiąc ſię Prawu, tyle tylko z przyrodzoney wolności uſtępuie, ile całość, ſpokoyność, i beſpieczeńſtwo, powſzechney wymaga ſpołeczności.

Ta

Ta uwaga wyſtarcza do oſtrzeżenia Naſzego, aby czarna zazdroſzczących potwarz, ſzczegulniey nas podobno pod porę Seymów wolnych ſpieguiąca, nie gurowała; że ią naydrożey ſzanować powinniśmy; niezgodą i wſpólną nieufnością do zguby i upadku nachilamy. Miłość Oyczyzny, i miłość powſzechnego Dobra, wſzyſtkich Nas tu ożywiająca, i za iſtotne od wſzyſtkich wzięta prawidło zaliż obawiać ſię każe ſzkodliwey w zdaniach różności? Owſzem, wybor w oświeceniu, cnocie, i Obywatelſtwie dobranych Mężów, rokuje niezawodnie, że wſzyſtkie Ich zaradzenia do jednego dążyć będą celu, a ten jeſt: Szczęśliwość publiczna. Oycowſka prawdziwie Nayjaśnieyſzego Pana troſkliwość jako w całym Panowania ſwego przeciągu mądrze i przezornie o potrzebach Kraju zaradzała, tak i na teraznieyſzym Seymie łaſkawie

 uwia-

uwiadomiła, co chce i żąda, aby było Obrad naſzych treścią. Do nich więc, z jak naywiękſzą głosów i umysłów zgodnością stosując się, dopełniemy obowiązków, Oyczyznie pożytecznych, Królowi miłych, Nas wsławiających, a Potomności ſzczęście i trwałą gruntujących pomyślność. A jeżeli czas zawſze drogi, tedy w Rzeczypoſpolitey potrzebach nayſzacowniey ſzy: zachowując przeto porządek ścisły w rzeczach jeſzcze nam do wykonania pozostałych, przystąpmy do załatwienia zaſzłych względem Rady Nieustającey okoliczności.

MOWA

J. W. JEGOMOSCI PANA

WITOSŁAWSKIEGO

OBOZNEGO POLNEGO KOR:

POSŁA WOJEWODZTWA PODOLSKIEGO

DNIA 25. OCTOBRIS 1780. ROKU.

Przy podaniu Projektu dla Szkoły Ryцerſkiey.

MIANA.

Było, i jeſt zawſze chwalebnym Obrad Seymowych celem Zacne Korpus Kadetów: są to Dzieci nasze, są Zaſtępcy Urzędów tak Cywilnych, jak Woyſkowych w czaſie. Widział przeſzłego Seymu, widzi i teraźnieyſzego cały Narod z ukontentowaniem, i ſzacunkiem zaſiadające w tey nawet Izbie godne Urodzeniem, cnotą, i wymową Osoby, które wziąwſzy wychowanie w tym Zgromadzeniu, dopełniają nadziei przy uſtanowianiu ſwoim od Oyczyzny powziętych. Król, Po-

wſzechny Narodu Ociec, zebrał to Grono, dla przyſzłych Oyczyzny nadziei dopełnienia wzraſtające. Mądre Uſtawy, względny i pilny dozor Rządzących, czas na pożytecznych naukach trawiony, uczyniły to Korpus i potrzebnym, i użytecznym. Rzeczpospolita nieraz go powſzechnym głoſem pochwaliła. Cóż ztąd? częſty niedoſtatek należyty Officyerów, i Nauczycielów pracy; jeźli nieosłabia ich pilności w dopełnieniu ſwoich obowiązków, naraża ich jednak na ſkargi sprawiedliwe i utyſkiwanie, że ſłużą dobrze, á nadgrody mają opóźnione. Godni ſą oni zaiſte, Zacni Kolledzy, ażeby Seymujące Stany raczyły ſię przychylić do podpiſania Projektu, który w tey mierze jeſt podany, i o czytanie onego z mieyſca mego dopraſzam ſię.

MOWA
J. W. JEGOMOSCI PANA
WOYCIECHA SUCHODOLSKIEGO
POSŁA z ZIEMI CHEŁMSKIEY
Dnia 25. Pazdziernika 1780. Roku
MIANA.

Sto tyſięcy Woyſka czyni Kray beśpiecznym, szesnaście tyſięcy kilkaset, w dziſieyſzym oſobliwie Wieku, pośmiewiſko i wzgardę tylko ściągą; smutnym doświadczeniem dowiedliśmy tę prawdę, w utracie tak znacznych części w Rzeczypoſpolitey naſzey. Nie maſz tu z nas żadnego, któryby tak haniebney ſtraty czuć nie miał. O! dałby Bóg, żebyśmy wſzyſcy razem czuli, że beśpieczeńſtwo pozoſtałemu Krajowi, jeſt konieczną i nieodbitą Rzeczypoſpolitey potrzebą.

Jako Obywatel, jako przeſtraszony oſtatnim nieſzczęściem zabrania Kraju

Polak, winienem znać konieczność pomnożenia Woyska, jak dopełniający ściśle obowiązki Instrukcyi Poseł; na żadne nowe nie mogę pozwalać podatki; te dwie przeto godząc przeciwności, trzeba Cywilne zbijać expensa, trzeba powiedzieć, że nie bez przyczyny Narod nowych wzdryga się Podatków, kiedy z podniesionemi widzi Cywilne tylko Urzędy płatnemi, á siebie zawsze bezsilnym, zawsze pod jednym bojaźni obuchem, iżby pod przemocą czułych o własne dobro Sąsiedzkich Potencyi nie upaść, i tey tragiczney z wiekopomną hańbą i obelgą Narodu nie zakończyć sceny.

Tak Prześwietny Stanie Rycerski, w dawnieyszych Rzeczypospolitey czasach służyli Bracia nasi Oyczyźnie własney bez płacy, á służyli z chęcią, i owszem jeden drugiego wyścigając o ten dobijali się zaszczyt: za cóż tę tak Szlachetną z Kraju wykorzeniać ambicyą? która jakożkolwiek moc Kraju ustanowić dzisiay może, która oszczędzić Obywatela od Podatku nowego winna, która Urząd, zasługę i chęć ubiegania się o nię sprawić znakomitszą musi, á dopiero przez te, á nie inne stopnie zasług przeszłego Obywatela,

gdy nakoniec nadgrodę w Senatorſkim oſadzi Krześle, i Senat upoważni, i oczekiwań Narodu nie zawiedzie, i do nowych zaſług dobijających ſię zachęci, odſtręczywſzy tych wſzyſtkich, którzy inną drogą do tych przychodzą Urzędów.

Wſzyſcyśmy jedney Matki synowie, ztąd wynika, że jak z równą chęcią ſłużyć jey obowiązani jeſteśmy, tak też równie nadgrodzonemi od niey być-byśmy winni.

Senator, lub Konſyliarz Rady, Poseł, i Kommiſſarz, Deputat, lub Sędzia pomnieyſzych Juryzdykcyi, wszyscy zarówno pracują, wſzyſtkichby więc, albo żadnego, Sprawiedliwości idąc drogą, płatnemi mieć trzeba, bo jednym nadawſzy Pensye, byłoby to pomnożyć liczbę ſtarających ſię o nie, á odciągnąć Obywatelów od Funkcyów równie R. P. potrzebnych, ale niepłatnych; á zatym sprawiedliwość z nieſpoſobnością Krajową łącząc, wypada konieczność, ſłużenia nam równie wſzyſtkim darmo, á Cywilne wydatki odſtąpiwſzy dla Woyſka, widzieć, te pomnożone przynaymniey do okryśloney trzydzieści tyſięcy liczby.

Nikt z dobrze myślących, nie zbije tey tak oczywiſtey prawdy, że nie-

chcieć w tak zubożonym Kraju Cywilnych zmnieyszyć wydatków, jest to chcieć zawsze Kray oglądać bez mocy, jest nie myśleć nigdy o wyściu z tey nieszczęśliwey upadku naszego toni, owszem jest to oczekiwać przykrego bezsilności skutku, który codziennie bliższy śledzi kroki nasze.

Jak nigdy przykładu nie było, aby którążkolwiek Magistraturę widzieć można było bez nacisków starających się posiadania w niey mieysca; tak wątpić nie podobna, żeby się R. P. na ten niedostatek uskarżać kiedy miała, á przez szczupłość Woyska Kray straciła, i podlegającą obcym Dworom została, obawiać się słusznie należy, iżby ze wszystkim w krótce niezginęła.

Podchlebiać sobie możemy, że wybor Rady i Kommissyów odpowie oczekiwaniom Narodu, kiedy te pierwsze dla Oyczyzny ustąpienia Pensyów czyniąc z siebie ofiarę, uprzedzi myśl Seymujących Rzeczypospolitey Stanów; á nadgrodzone swe prace znaydzie w słodkim ukontentowaniu zabespieczenia, pomnożonym woyskiem Kraju od nieszczęść, które na niego jak zmówione prawie ze wszech stron czuwają.

Potym moim głosie inney nie mogę w interesie J. W. Kossowskiego Podskarbiego Nadworn: Koronn; położyć konkluzyi, jako że bacząc jego przykładne Urzędu sprawowanie, i gorliwość sentymentów o Dobro Publiczne doświadczoną, jak naysowitszym oznaczeniem Pensyi nadgrodzićby należało; zadziwia mię nierówne niesprawiedliwe Podskarbich Nadwor: uregulowanie Pensyi, przeto przez zmnieyszenie pensyi Podskar: Litt: zubożałym Kraju tę sprawiedliwość równości Urzędowey oddać sądzę.

NA TEYZE SESSYI.

Podając Projekt do powiększenia Bibliotek Krajowych.

Co chwałę Panującemu, zaszczyt Krajowi, pożytek Obywatelowi przynosi, tą słodyczą nas napawać, do jednomyślności zagrzewać, do przyśpieszenia tak żądanych skutków, zachęcać powinno.

Wskrzeszone przez Nayjaśn: Pana Nauki, zachęcone talenta, w liku wychodzących Książek Krajowych, gdy wiek dzisieyszy z ukontentowaniem ogląda, miło i potomności będzie, na ten Skład publiczny w Bibliotece Załuskich patrzyć, w którey unieśmiertelni wszy-

te łaſkawie Panuiącego około nauk prace, ſtanowiąc wiekowi naſzemu chwałę, nie omieſzka w naſtępnym przyzwoitey wzbudzić zazdrości.

W zaciſzu domowym przeſzłego Seymu wartuiąc Dyaryuſz, przyznam ſię Wam Prześwietne Rzeczpltey Stany, że nie bez zgorſzenia napadłem na Proiekt zacnego, á z gorliwości znanego przeſzłego Poſła Wołyńſkiego, J. P. Krzuckiego, utrzymuiący Duſzę doſkonałości Kraiowey, chciał ią mieć nieśmiertelną, przeciwność któremu gdy była powſzechnych dobrze myślących wzgorſzeniem, niechay Seymu dziſieyſzego Czyny dalekie od tey nagany omyłkę naprawią przyſzłego.

Oto chwała tey iednomyślności ściga iuż za Wami, z każdego iuż prawie uſt ſłyſzę: Zgoda na tak Zbawienny Proiekt, przyſzłość iuż Was prawie wielbiącą oglądam, á w tey ſłodko uprzedzoney nadziei tym prędzey; że bez niczyiey ſzkody, tak wielki pożytek dla Rzeczypoſpolitey uſtanowić ſię może. Z dwuletniey Deliberacyi dobywam Proiekt, wraz o czytanie J. P. Sekretarza, á o dowiedzenie ſię iednomyślności J. W. Marſzałka z mieyſca mego dopraſzam ſię.

MOWA
J. W. JEGOMOSCI PANA
WOYCIECHA
NAŁĘCZ
MOSZCZENSKIEGO
SZAMBELANA J. K. MCI.
POSŁA XIĘSTWA MAZOWIECKIEGO ZIEMI CZERSKIEY.

Do Projektu pod tytułem: Wystawienie nowego Regimentu na usługę Rzpltey,

MIANA

Scistą jest każdego Obywatela powinnością, obmyślać troskliwie gruntowne dla dobra Publicznego pożytki; jest jeszcze i ten szczegulnieyszy obowiązek, ażeby do uszczęśliwienia Rzeczypospolitey śrzodki naymocniey z położoną uwagą, i nayusilniey examinowane były. Znam to dostatecznie, że czasu na Obrady Publiczne poświęconego, czasu mówię drogiego dla Oyczyzny, którego już kończące się reszty pozostają, ani się godzi wycieńczać prywa-

tą, ani przyſtoi zaprzątać prożnym wątpliwey Powagi okazaniem.

Nie jeſt zwyczajem moim na przeczytane Projekta, ani łatwo bez zaſtanowienia ſię determinować, ani też uporczywie tylko ſtać ſię przeciwiącym, przecież na Projekt pod tytułem, = Wyſtawienie Nowego Regimentu na uſługę Rzeczypoſpolitey przez Urodz: Potockiego Staroſtę Bełzkiego, nie mogę nie radzić, ſtawſzy ſię cząſtką drobną władzy Prawodawczey przez wybranie wſpoł Braci moich do obmyślenia zrzódeł ſzczęśliwości Oyczyźnie moiey; wſzakże prawda wymowy na to niepotrzebuie, gdzie zachodzi wewnętzne przeświadczenie, tam myśl idzie za Powodem ſerca, a uſta zawſze wymownemi ſą.

Ani wątpić należy o naypożytecznieyſzych ofiaruiącego z ochotą majątek swoy dla Dobra Poſpolitego intencyach, krzywdębym czynił wſzyſtkim, gdybym na tym mieyſcu wſpomnieć chciał Domu tego zaſzczyty, ſzczere i naypomyślnieyſze dla Rzplitey poſługi, niemaſz, Doſtoynośći ktoreby tym Jmieniem, więcey powiem, á barziey pilnie i chwalebnie sprawowanym Urzędem, nie było zaſzczycone.

Nie wyidzie z pamięci naypracowitſza, á naychwalebniey niedawno dopełniona Funkcya, należy mi pozwolić, niech idę za powodem czułości, á powinną dla Obywatela wdzięczność niech oświadczę J. W. Pisarzowi W. X. Lit. przy zdarzoney ſzczęśliwie dla mnie okazyi, niech powiem, że nieprzeſtając w pracach i użytecznych poſługach z ſwoim Rodzeńſtwem i Familią, ſtaje ſię godnym poźney pamięci naśladowcą Poprzedników

ſwoich. = Znane to dawno Imie zdobi dziſiay niemniey Staniſł:Potocki przeſzły Chor: Kor: który gdyby niemiał Obywatelſkich i Domowi ſwemu właściwych Cnot, jużby go ſama, którą czyni Oyczyźnie ofiara, naymocniey zalecić powinna. = Smutne już i okropne nauczyło nas doświadczenie, jako na ubeśpieczenie Swobod i właſności, potrzeba doſtatecznieyſzych ſił dla nas ſamych, kiedy nie ku Potędzę Sąſiedzkiey wyrównywającym i wynikającym w Rządzie Państw okolicznościom.

A jakże dziſiay nie wielbić tak użyteczną chęć Obywatela, który z właſnego majątku Regiment utrzymując, zabeśpiecza mieſzkańców w tey Okolicy od najazdów często zhukanego buntowniczym ſpoſobem Haydamactwa, á dla Rzeczypoſpolitey pewną na zawſze w potrzebie gotuje pomoc?

A jakże dziſiay przy tak oczywiſtey zmocnienia ſił Krajowych potrzebie, nie pożytkować z dobrowolnych dla dobra Powszechnego ofiar? jeſt już ſprawiedliwością, ażeby wyſtawiony nakładem ochoczym, à barzo znacznym Obywatela Regiment beśpieczeństwo czyniąc tamtey Okolicy, umieſzczone w podanym Projekcie miał ſobie zapewnione ſtanowiſko.

Znała dobrze wynikającą z podobney okoliczności korzyść Rzeczpoſpolita, gdy ſobie u Ordynatów w potrzebie gotową już pomoc zamówiła, á przed kilką laty na wyſtawienie Legii Xcia Maſſalſkiego zezwoliła.

Jeżeli ſię godzi uczynić wzmiankę obcych Narodów, ten chwalebny ſpoſob utrzymywania Woyſka w Niemczech, Szwaycarach, Hollandyi, i wſzyſtkich wolnych Narodach,

ieſt wprowadzony, na brzmiący odgłos wolności i beśpieczeńſtwa poſpolitego, Kantony i Prowincye płaconych od ſiebie ludzi poſyłają.

Ani mnie należy nad pożytkami, które widoczne, ſą rozwodzić ſię, ani mi należy powątpiwać o tey prawdzie, która zupełnie przeświadczając przekonywa, á znając ſzczerą z hoynością połączoną dla Oyczyzny posługę, umiem ſzacować te ofiary Obywatelów, które zawſze dobru Powſzechnemu ſą użyteczne, á ofiarujących ſię w pamięć podają, którą wiek wiekowi czynić powinien.

Gdyby to podobny heroizm miał jak nay więcey naśladówców, á jako już jeſt oddany ad Deliberandum ten Projekt, tak o nieodwłóczne przeczytanie dopraſzam ſię, oraz za podanemi przezemnie Projektami przypominam mnie względem Urodz: Staniſzewſkiego Sędziego Ziem: Warſzawſkiego, ſzędziwością wieku rekommendującego ſię, á posługą Obywatelſką zaleconego, = Słuszność ſama każe mówić, kiedy Ziemianinowi uſzczuplony jeſt majątek ku wygodzie powſzechney, á pomnożeniu Dochodów intrat Skarbowych: za znieſienie Młynów na Pilicy jeſt odesłany Dekretem Kommiſſyi Skarbu Koronnego po nadgrodę do Rzeczypoſpolitey, więc o ten wzgląd dopraſzam ſię, ażeby Dekret Kommiſſyi Skarbu Koron: był dopełniony, inaczey, jeżeliby ſię to zdało Rzplitey trudnością demoliowane nadgradzać Młyny, więc pozwolić należy, ażeby ſię Poſſeſſorowie nad Pileczni, do ſwoich powrócić mogli Młynów, już ſię więcey nie rozſzerzam, ale o przeczytanie Projektów przezemnie oddanych do Laſki, dopraſzam ſię,

MOWA

J. W. JEGOMOSCI PANA

JGNACEGO MORAWSKIEGO

GENERAŁA-MAJORA

DYWIZYI DRUGIEY WOYSKA LITEWSKIEGO.

POSŁA POWIATU SŁONIMSKIEGO, ORDEROW S. STANISŁAWA y LWA ZŁOTEGO

KAWALERA.

1780. ROKU DNIA 25. OCTOBRIS.

MIANA.

PRZEZACNY STANIE RYCERSKI.

Miło mi jeſt, otworzyć Głoś móy pierwſzy raz: celem dopełnienia obowiązku mego, obſtając przy sprawiedliwości.

Niechay Oyczyzna nic nie daje, gdy ma mało, i gdy żywe każdy mieć powinien w ſwoim ſercu uczucie, ſłużenia Jey bez zapłaty! niechay cóżkolwiek udzieli nadgradzając niezwątloność prac tego, który zdrowie, spokoyność i

wſzyſtkie dary Duſzy swojey poświęcił na Jey uſługę! Bo cóż może być ſłodſzęgo przywalonemu ciężarem pracy Obywatelowi; jak widzieć, że mu wdzięcznością Oyczyzna za jego trudy wypłaca ſię? Rzecz zaś prawnie komu ſię należącą, kilkakrotnemi Uſtawami ſtwierdzoną, niech odda temu, czyją być muſi własnością. Bo komuż ma ufać Obywatel? jeżli nie ſwojey Oyczyźnie? czyjaż nierzetelność większym go przenikać może żalem; jeśli nie tey, na którey łonie wſzyſtkie ſwoje m: jątki położył?

Nie będę wſpominał wielkie Domu Xiążąt Radziwiłłow zaſługi, bo niemaſz żadnego o Dziejach Narodu swego ciekawego Polaka, któryby choć nawiaſem przerzuciwſzy czyny Przodków swoich, nie znalazł napełnione Kroniki, cnotami i wielkiemi dziełami, tylekroć dla Kraju okazywanemi, zacnych ich Poprzedników!

Lecz jeſt to zapewne czynić Xiążętom Jchmciom Radziwiłłom krzywdę, jak w tym czaſie, gdy intereſſa i wſpomożenia ſię prywatne barwić ſię zwykły, wyſzukanemi pochwałami wyliczać to, co każdy zna, bo ſię Polakiem rodził.

Powiem tylko, iż gdy tak wiele pomyślnych nadarzało się okoliczności dla JJ. OO. Xiążąt Jchmciow, w których zdobycze same lazły im do rąk, gdy mogli równie, jak niektórzy uczynili, cieszyć się z zdartych zbiorów Oyczyzny, gdy mówię, nie tylko, że ta plama na nich paść nie może, ale co większa o tym, co im tak słusznie się należy, co im tyle Seymów, i tyle Królòw, owszem sam Monarcha łaskawie dziś nam Panujący, wespół z Stanami Rzeczypospolitey Roku 1768. za sprawiedliwy uznał i potwierdził, z jak naywiększą jednak zawsze skromnością dopominali się; á gdy tak wielu chciwą ręką rozdzierali Skarby Oyczyzny swojey, Ci na własność swoję opuszczone ręce mieć zdawali się; nie wątpię zatym, iż każdy z Was JJ.OO, JJ. WW. Moi Wielce Mości Panowie, i Bracia, z uwielbieniem przyimując, cierpliwą Ich cnotę, śpieszy się winny hółd i zadość uczynienie oddać sprawiedliwości; Dla tego podaję Projekt, doprászając się z mieysca mego, ażeby przez sprawiedliwe względy Wasze, Przezacny Stanie Rycerski, był uskuteczniony.

Gdy troskliwość Kommissyi Likwi-

dacyiney zwiękſzenia doſtatków Narodu tak wiele odcięła długów od różnych Osób nieſłuſznie u Rzeczypospolitey zapretendowanych, znać, że ten za sprawiedliwy i ważny uznała, gdy go łaſkawie Stanom Zgromadzonym, przed rozłączeniem ſię Izb poleciła

Przezacny Stanie Rycerſki! jeżeli Mężowie Ci, okryci zaſługami i Przodków swoich, i ſwemi własnemi, o sprawiedliwość tak wielką, przeciwność jakąś znaydą, ktoż będzie, któryby nie ubolewał nad loſem Oyczyzny tey, która ſłuchu nie dając sprawiedliwym krzywdy ſkargom, nazbyt łaſkawym przyimuje obliczem tych, którzy płaſzczykiem gwałtu i przemocy odziani, ſtraſznemi jey ſtają ſię? do Was należy Zacni Kolledzy moi, obelgę tę jey zatrzeć, i pokazać, że Seym wolny nie był Seym rozdawniczy, ale Seym sprawiedliwy. Seym który niechciał, aby poczciwy Obywatel w zaciszu swoim ſiedząc, nad okrutnemi jego wzdychał wyrokami.

MOWA
J. W. JMCi PANA
HONOREGO
HRABI
TYSZKIEWICZA
POSŁA z WOJEW: KIJOWSK:
Na Sessyi Seymowey D. 25. 8bra 1780. Roku
MIANA.

Obowiązki Zgromadżonych do Obrad powszechności tykających się, nie możemy My Prześwietny Stanie Rycerski upatrywać inne, jak tylko dopełnić to wiernie, co nam wybierających do tego Urzędu, po Województwach spół Braci zawierzyła ufność, y nic nie opuszczać takiego, coby do uszczęśliwienia Narodu być mogło, jakimkolwiek sposobem służące.

Odstąpilibyśmy zaś cale od tych nam istotnych powinności, y powróciwszy z mieysca Obrad na mieysce wybrania naszego bezczynnemi, zawiedlibyśmy oczekiwania y nadzieje troskliwych Obywatelow, gdybyśmy myśl całą, y czas wszystek poświę-

ciwſzy rozpoczętym, a jeſzcze niedokończonym materyom, inne albo zupełnie wzaniedbanie puścili, albo im taki zoſtawili czas w ktorym trudne y prawie niepodobne byłoby ich uſkutecznienie.

Znam ja w prawdzie moc Prawa, w Konſtytucyi Roku 1768 wyryſowanego, że materye Ekonomiczne mieć powinne pierwſzeńſtwo między wſzyſtkiemi, ani przeſtępcą jego teraz być pragnę, to wiem jednak doſtatecznie: Że gdy Nas to Prawo mieć chce naypierwey wzierającemi w Sprawy Ekonomii Oyczyſtey, nie zagradza nam drogi do roztrząſania Materyi Status. Lecz myśl ta była ſeymujących, pod ten czas Rzeczypoſpolitey Stanow, aby przez ułożenie należytego między Projektami porządku, otworzyła ſię łatwość konkludowania onych, y po zakończonych śpieſznie Ekonomicznych materyach, rowney wagi, y rownie do pożytku naſzego ściągające ſię materye Status podawane y przyśpieſzane były.

Już to zaś większa część zamierzonego nam do ſeymowania czaſu zeſzła, jeſzcze jednak nie przyſzliśmy do ſkutku, y owſzem powolność w czynieniu, wieſzczem nieomylnym ſtaje ſię, że jeżeli tak wolnym krokiem dłużey w poznawaniu y rozbieraniu onych poſtępować będziemy, zoſtanie nam taka nareſzcie czaſu cząſtka, w ktorey dla rozliczności przynieſionych tu od Województw żądań, nic niezrobiwſzy ſtaniemy ſię celem narzekania, podeyrzenia, y

wznie

wznieciemy to ſprawiedliwe w ſercach czułych Oyczyzny Synów zażalenie, żeśmy powierzoney ſobie władzy, nie w tych użyli obrębach, jakiemi ją nayuroczyſtſze określają Uſtawy, y czas naydroższy ſpoſobność nayſzacownieyſzą ſłużenia Oyczyznie próżno ſtraciwſzy, z nią utracili ten zaſzczyt, który dobrze y pilnie ſeymującym na Wolnym Seymie, być był powinien uwieńczającym nayżywſze ſtaranności.

Ubolewały ſerca nie dawno Ziomków, toż ſamo podobno y w naſzych przykre może ſprawowało czucie, że Seymy przeſzłe pod Konfederacyą podciągane były niby ſkracającemi Narodową Wolność, uśpione już teraz czujemy z winną wdzięcznością Nayjaśnieyſzemu Panu, te narzekania, Seym po zakończonych Kraju zamieſzkach, mamy już drugi wolny. O jakże byłoby to ſzczęśliwym dla nas odgłoſem, gdyby y przytomni teraz Obywatele widzieć, y naſtępne czytać mogły czaſy w opiſach codziennych robot naſzych, iż nie czcze poſiedzenia naſze, y Zgromadzenie ſię każde, było wyprowadzeniem nowego, a na zawſze trwałego dla Oyczyzny pożytku, a ztąd biorąc dla ſiebie wymiar czczenia y poważania głoſu wolnego, miały z naſzych prac tarcze, do zaſłonienia ſię przed zarzutami tych, u których wzięto prawie w przyſłowie: iż ſeymowanie wolne jeſt tylko polem wywarcia niechęci wzajemnych, y tamą do obmyślenia cokolwiek na uſzczęśliwienie Kraju.

Czego

Czego ja życzę, y co ſtawiam w moich pragnieniach za naypierwſze, toż ſamo wiem, że wſzyſtkich Was Przezacni Mężowie, Cnotą Obywatelſką zaſzczyconych, rownie zatrudnia, y dla tego: gdy ſię zda być wiele jeſzcze niedokończonych, więcey nieczytanych, y niepodanych nawet Projektow, myśli przychodzą zapewne jako na dniu wczorayſzym poznać mogłem, do przedłużenia czaſu Seymu. Przeczyć temu na ten czas: gdyby trudność y zawiłość Spraw, utwarzała potrzebę, byłoby wyſtępkiem; lecz czynić to teraz, gdy materye z ſiebie ſą jaſne, ani długich niewymagające przemyſłow y naradzenia, byłoby prożno ſzukać przewłoki, y używać władzy nad ſamemi ſobą, przez wzruszenie raz od nas uſtanowionych Praw, ktorych całości, naywięceyby nam należało przeſtrzegać.

Dla czego potrzebną być tylko ſądzę rzeczą, y z Urzędu mojego nayuroczyściey dopraſzam ſię, aby materye Ekonomiczne bez ſporow nieprawnych jak nayprędzey dokończone były, a po nich materye Status, y Sprawy jakie komu od ſwego zalecone ſą Województwa, poſzły do rozważenia y końca: O co wiem, że y Wy Wielcy Mężowie, ktorych zaufanie Narodu, w tym tu zjednoczyło mieyſcu, raczycie ſwoje do Łaſki zanieść wraz ze mną żądania.

MOWA
JASNIE WIELMOZNEGO JMCI PANA
MICHAŁA
SKRZETUSKIEGO
STAROSTY MOGILNICKIEGO
POSŁA WOIEWODZTWA PODOLSKIEGO
NA SEYMIE ORDYNARYINYM
MIANA.
26. Października Roku 1780.

CHwalebne i ſprawiedliwe godnego Kollegi Jmć Pana Chełmſkiego na dniu wczorayſzym było wnieſienie: ażeby Woyſko Rzeczypospolitey do trzydzieſtu tyſięcy pomnożone zoſtało. Nie tylko na takową liczbę, ale i na znaczniey ſzą, a gdyby można, Sąſiedzkiey Potencyi wyrównywaiącą, piſałbym ſię chętnie; i jeżeli która część Woyſka naſzego, tedy Kawalerya Narodowa naywięcey pracuiąca, a przez redukcyą zmnieyſzona, i jakośmy z godnych uſt Jmć Pana Kijowſkiego ſłyſzeli, w Kaſſie ſwoiey, przez dawnieyſzy Departament Woyſkowy zabraney pokrzywdzona, i dla ſwoiey użyteczności, i dla rzadko tra-

ſtaiącey ſię dercezyi, i dla umieszczenia w sobie większey liczby Szlachty ſprawiedliwie powinnaby być powiększoną.

Swieża jeſt pamięć okropnych ſkutkow naſzych bezſilności, która nietylko przyprawiła nas o haniebną utratę nayłepſzych Rzeczypoſpolitey Prowincyi, ale i na dal podobnego nieſzczęścia ſtraſzną wyſtawia perſpektywę. Stan aktualny Woyſka do ſzeſnaſtu tyſięcy wynoſzący, przeſzło ośm milionow, zdaiemi ſię, koſztuie, niemal podobna do trzydzieſtu tyſięcy podnieſiona liczba, mało co mniey, jak tyle drugie wydatku potrzebować będzie. Należy atoli obmyśleć pierwey funduſz który bez nowego podatkowania wynaleść nie podobna; a tego uchwalenie, bez uciążliwości Obywatelow, arcy-trudne.

Nie jeſtem daleki od zdania Jmć Pana Chełmſkiego, aby Penſye Osobom do Dykaſteryow wyznaczonym zoſtały uchylone. Znam Każdego Obywatela powinność; iż od publiczney uſługi i użyteczności

wymawiać się, i cząstki maiątku swego dla Oyczyzny żałować nie powinien. Nie wątpię, że składaiący też Dykasterya Zacni Mężowie na takową ofiarę chętnieby się zdobyli; lecz wypadaiąca z odiętych pensyi kwota, małoby wniesionemu Woyska pomnożeniu dostarczyła, i wszelako nowe gatunki podatku ustanowićby przychodziło.

Handel, już to znaczym Cła zagranicznego podniesieniem, iuż cisnącemi się do kraiu Monopoliami, już pieniędzy za granice w znaczney liczbie wywożeniem, a podobney za kraiowe produkta nie wracaniem się, już Strażnikow Skarbowych, i Monopolistow tabacznych zdzierstwami tamowany, i uciśniony, klęska aktualna, przez znayduiącą się na Podolu i Ukrainie Szarańczę, okropnych skutkow doświadczać daiąca, a okropnieyszemi jeszczcze grożąca, dostarczenie żywności w wielu mieyscach bezpłatnie, w innych za bezcenność przemieszkuiącemu dotąd zagranicznemu Zołnierzowi, i inne w utrzymaniu prywat-

nych dochodow zawady, niewiele czynią nadziei, aby sposoby podatkowania, bez uciążliwości Obywatelow wyszukane być mogły.

Podany przez Xiążęcia Jmci Bracławskiego śrzodek obrócenia funduszu Edukacyi Narodowey na płacę Woysku trudny jest do przyięcia. Raz bowiem na Edukacyą Młodzi chwalebną Nadawcow myślą poświęcony, od destynacyi swoiey, bez wielkiey niesprawiedliwości, i pokrzywdzenia samegoż Woyska, które znać także powinno Obywatelskie powinności, odwróconym być nie może.

Konkluzyą zatym moią jest; aby pierwey obmyśleć sposoby do płacy Woysku, a dopiero potym powiększenie onego proponować; i w takowym przypadku upraszać należy Jmci Pana Chełmskiego: ażeby śrzodki niezawodne jeżeli nie do zwiększenia do trzydziestu tysięcy Woyska, przynamniey do kompletowania Regimentow, i Kawaleryi Narodowey podać raczył. Pensya Officierow Kawaleryi Narodowey w Koronie, aby z pensyą Officierow Litewskich porównaną została, z mieysca mego dopraszam się, i mam nadzieię: iż tym końcem Proiekt do Laski podany będzie.

MOWA
J. W. WOYCIECHA
NAŁĘCZ
MOSZCZENSKIEGO
SZAMBELANA J. K. Mci
POSŁA XIĘSTWA MAZOWIECKIEGO ZIEMI CZERSKIEY
DO PROPOZYCYI OD TRONU PODANYCH:
MIANA.

WSzyſtkich w mocy swey władzy ſilney umieſzczonych dorzrzuconemi wſzędzie rowno dotykać Promieniami, wſzyſtkich obeymować ſtarannością namieſtnicze potrzeby, we wſzyſtkich wlewać ochotę i ducha usposobionego na nieſprzykrzone posłuſzeńſtwa usługi, jeſt to Piętno Królow Naylepſzych, ktòrzy nie okrucieńſtwa groźnym muſem, ale Oycowſką Berła ſwoie zdobiąc opieką, Oycow Oy-

czyzny ukochanych Jmie maią w korzyści, i różnością językow na iedno zgodzonych, zowią się miłością i rozkoszą Ludu.

Bez pociągnienia dalszey linii, każdy udarzony światłem Sądzenia w nayzawilszych rzeczach poznaie, że się to maluie obraz Nayjaśnieyszego KROLA, Pana Miłościwego Łaskawie nam Panuiącego. Propozycye od Tronu dobrego KROLA, kochaiącego swòy Lud, do Stanow Rzeczypospolitey podane, cóż oznaczaią, ieżeli nie oycowską troskliwość o Dobra powszechnego polepszenie, a razem o podsycenie potrzeb służącym szczerze Oyczyznie i Wspoł-obywatelom swoim? nie można nieprzyznać tak Dobroczynnych starań, i tak łaskawie rozgrzewaiących Ducha obywatelskiego sposobow.

Królewska to, a razem naysprawiedliwsza myśl, na pułtoroczny przeciąg blisko, expensow znakomitych

bar-

barzo pewny dla tych oznaczony, którzy w Głównych Trybunałach, z uſzczerbkiem maiątku właściwego ſwoie targaią ſiły a nieuięte bezſtronnością, Prawa ſurowym i ślępym wykonywaniem, uſiłuiąc podług uroczyſtey Przyſięgi, ſwoię zaſzczycić doſtoyność, pomimo ruinowania zdrowia i maiątku, podaią ſię częſtokroć na nienawiść u tych, którzy intereſſom ſwoim, chociażby naygorſzym, i przemocy, chcą niewolniczą uczynić ſprawiedliwość, i moim mniemaniem wolałbym innych próżnieyſzych nieco dla okazałości barziey niż dla potrzeby ſprawuiących, Cywilnie aż nadto rożmnożone Urzędnikow Magiſtratury ogołocić z penſyi, i chlubnych zyſkow, niżeli tych pokrzywdzać, rozkazuiąc, im o swoiey własności tę piaſtować naydelikatniey namieſtniczą Monarchy władzę, która jeſt Duſzą ſpokoyności, ſwobod i dobr własnych każdego Obywatela, a

bez

bez ktorey Narod obeyść się nie może. Przecież pewnieyszą należy im obmyśleć nadgrodę, niżeli co od Seymu przez Konstytucyą 1768. i 1775. Roku pracuiący doświadczać mogli, tak dalece, że w tym przeciągu sprawuiący tę Posługę publiczną, zostali tylko tym sposobem nadgrodzeni, że są umieszczonemi w liczbie cisnących się na Tablicy z pretensyami długow Rzeczypolitey.

Sędziowie nadgraniczni mogą być opatrzeni Przemysłem Ekonomii Skarbowey, gdy się usunie mniey potrzebnych, ochroni się zapewne dla potrzebnych.

Starostowie o przyszczupłych intratach niewystarczaiących z dochodow, na urzędowe i ściśle złączone ze swoią Juryzdykcyą potrzeby, Kancellaryi, Archiwow, Wieży, nayłepiey wsparci będą innych nie Grodowych Starostw, Królewszczyn, Woytostw, Leśnictw poodrywanych

nych niesłusznie od tychże Starostw przyłączeniem.

Niech się powróci do szafunku szczodrobliwych Rąk Łaskawego KROLA, i dobrze czyniącego swemu Ludowi, Panis bene merentium, a lepiey i pomyślniey nadgradzać się będzie zasłużonym obywatelom z Pana szczodroty, niżeli z poniszczonego Ludu składek, Daniny, opłakanego. Wolą z tak sprawiedliwych Rąk czekać nadgrody łożonych prac, i uszczuplonych właściwości swoich, niżeli patrzyć się na smutną przemianę poniewczasie, że Chleb ów zasłużonych, owe brzmienie głośney Królow Łaski, i obywatelstwa, w usługach publicznych szczerości, już przeistoczyło się w Handel, i straciło swoie szacowne nazwisko.

Mam ia niewątpliwą ufność w charakterze Emphiteutow, i maiących Expektatywy, że jako na przeszłym Seymie gorliwym Heroizmem cały

Narod zadziwiali, oddaiąc na Łono Oyczyzny Matki potrzebami ściśnioney tę swoię z jey hoyności nadania, tak i teraz nie wymówią się szanownych i godnych naśladowania Patryotow w potomność dopełnić, i uskutecznić Rezolucyi, a tą wspaniałą Ludu nędznego zasłoną zasilać, nieuchronnie potrzebne w Propozycyach od Tronu nakłady.

Soli poszukiwanie, otwieranie żył kruszcowych z głębi ziemnych, i wod podziemnych przepaści, są to koszta nas tykaiące, dla których wymówienie się iest trudne, ponieważ nieskąpym onych łożeniem, może przecież dla narodu teraz nędznie zubożonego, i uszczuplonego, z tych dobroczynney natury skarbow zapomożonego, zaiaśnieie jakaś nadzieia pożytku, Kray cały uweselaiąca.

Ale na to wszystko nowe układać podatki, luboli to jest prawda, że to są naglące, i w oczy nas biiące po-

potrzeby; przecież byłoby to do reszty Lud podupadły doniszczyć, a opuszczaiących zamieszkanie Domy, na włoczęgi po Kraiu rozesłać. Od Skarbu przez examinuiących doniesienia zaświadczaią, że i teraźnieyszym Podatkom niestaie się istotna punktualność, bo od Raty do Raty Remanenta i Delaty skarbowe, smutny stan nędznego Ludu okazuią.

A co większa, jakiżkolwiek gdyby przyszło ułożyć podatek, ten zawsze paść musi na Lud uboższy, potrzebami ściśniony, a nie na tych, którzy więcey z dobrodzieystw Oyczyzny profituiąc, darzy się im pomyślniey.

Mamy tego dosyć smutne doświadczenia, że w teraźnieyszych Podatkach Podymnego, i Subsidium charitativum od Duchowieństwa, nędzne tylko samo i nikczemne do reszty wyniszcza się pospólstwo, maiętnieyszych ten Los ciężaru naymniey dotyka, Maiący kilkadziesiąt

Ty-

Tyſięcy intraty, o jednym, lub dwóch kominach ſzczupłą do Skarbu importuią proweniencyą; zabudowanie ubogich, żywiący Duſz kilkanaście z ſzczupłego ſwego przychodu; że ma liczne ſzeręgi kominow na ſwoim gmachu, dzielić ſię muſi połową corocznego maiątku z Rzplitą. Możnego Duchowieńſtwa, czym są Biſkupie, Prałatow, i Opackie intraty, nic cale na Subſidium nie ſzkoduią, ale Lud poddany uciężony ieſt na ten miłoſny, a prawdę mówiąc niemiłoſierny podatek, a tak ex charitate ſtaie ſię ruina, & miſeria. Przydać należy do uwagi i to, co jeſt iſtotną prawdą, że do nowego Podatkowania Rodzaiu, zaraz co niemiara rodzić ſię i pomnażać muſi liczba officyaliſtow, ale wſzyſcy na ſiebie wprzódy zbierać muſzą, reſzty dopiero pozoſtałe odſyłaią do Skarbu.

Nielepieyże tę powiękſzoną do rozmaitych podatkowania rodzaiow u-

uchylić liczbę Officyaliſtow, ſprawiedliwie wyciągaiącą penſye, a jeden tylko proſty, lecz na wſzyſtkich równo podzielony, równo każdego wſzczegulności dotykaiący, jak być powinno, uchwalić Podatek? to jeſt wymiarkowany Procent od intrat, według każdego maiątku.

Pobliżſze nam Potencye w oderwanych od Kraiu naſzego cząſtkach, tym jednym tylko arcyſprawiedliwym, bo proporcyą zachowuiącym do każdego mienia obchodząc ſię podatkowania ſpoſobem, równiaią ſię przecież z całkowitą reſtancyą ſkarbu naſzego, która ſię odcina od zaſpokoienia officyaliſtow tylu rozmaitych ſkarbowych klaſſyfikacyi, i nomenklatur.

Reſztę jeſzcze porządna, dokładna, w naywyżſzym ſtopniu doſkonałości ułożona, dopełni ſkarbowa Ekonomika, a oraz nędzny Lud zachowa od oſtatniey ruiny.

Co ſię zaś dotycze w rzędzie podanych od Tronu Propozycyi, mocą Konſtytucyi 1775. Roku Zbior Spraw Sądowych, w tey mierze przepis Jnſtrukcyi rigoroſſimé oboſtrzony odpowie za mnie.

Ażeby to Dzieło, jako nad moc pozwoloną ſporządzone, zoſtało uchylone, do ſporządzenia zaś tegoż Zbioru Prawa, in finem uſkutecznienia pomienioney Konſtytucyi, Kommiſſarze Seymu aby byli wyznaczeni.

A ponieważ Materya Stanu Woyſkowego opatrzenia w miarę żołdu i i potrzeb była receſſowaną na przeſzłym Seymie 1778. Roku do teraźnieyſzego Seymu, i miała być wzięta za naypierwſzą; Zaczym ażebyśmy uroczyſtey dopełnili obietnicy przepiſem Prawa aſſekurowaney, zdaiemi ſię rzeczą naysłuſznieyſzą, do Proiektu pod Tytułem Woyſko, przyſtąpić, pomnażaiąc liczbę Kawaleryi Narodowey.

GŁOS

JASNIE WIELMOZNEGO

SIEROSZEWSKIEGO

GENERAŁA ADJUTANTA

J.K.Mci

POSŁA KALISKIEGO

Dnia 27. Października Roku 1780.

w JZBIE POSELSKIEY

MIANY.

PRZESWIETNI STANIE RYCERSKI.

NIgdy zaiſte od założenia Naſzey wolney Rzeczypoſpolitey oſobliwſzy nie przychodził przypadek pod rozeznanie Seymujących Stanow, jako ten, który nas dziſiay zatrudnia, i różni: czyli bowiem przewinienia oſkarżonego czyli zawiſne oſkarżenia, czyli żądany od Rzeczypoſpolitey wyrok uważam, i roztrząſam, wſzyſtko nie-

zwy-

zwyczayne, wſzyſtko z porządku i ſprawiedliwości wypadłe, znayduię.

Prawda, że powſzechny odgłos i Seymuiących wraz zemną Posłow okrzyki, wſkazuią być Kommiſſyą winną Skarbu W.X.Lit. a z tey w celu naywinnieyſzym JW. Tyzenhauza Podſkarbiego Nadwornego, o wiele wykroczeń nad prawo i ſprawiedliwość; lecz ſię nad liczbą i mnóſtwem onych zaſtanawiaiąc, znayduię jedne z nich, co do dawnieyſzych zarządzeń kwitami, iuż na dawnieyſzych Seymach od Stanow Rzeczypoſpolitey załatwione. Drugie świeżo wprowadzone przezornemu Delegowanych rozważeniu podpadłe, prawie iuż rozwiązane, bo z tych wſzyſtkich tak oſtro i tak śmiało ogłoſzonych zarzutow nie pokazały ſię dotąd dokładnie i rzeczywiście tylko niektóre zaniedbania, opuſzczenia, i omyłki, barziey porządkowym przepiſom, niżeli rzeczy iſtocie ſzkodzą-

ZDANIE
JW. JP. WOYCIECHA
SUCHODOLSKIEGO
POSŁA z ZIEMI CHEŁMSKIEY
NA SESSYI SEYMOWEY DNIA 27. PAZDZIERNIKA ROKU 1780.
MIANE.

Zawſze Dobro publiczne jednomyślnością utrzymywane zrastało, toż ſamo częstokroć w rozdwoionych umysłach uſzkodzenie przynosiło Oyczyznie.

Doczytuiemy ſię w Historyi Krajowey, iż wolność nayſzczegulnieyſzy dar istności ludzkiey, w Rzeczachpoſpolitych wolnego Obywatela naywiękſzy zaſzczyt, zwrótnym nad myśl prawodawczą użyciem, że zamiast obrony Praw, na przytłumienie onych używany bywa, liczne zaświadczaią, naśladowania nie warte, hańbiące Narod, i okropne po sobie bezrządności i uſzczuplenia Granic Kraiowych zostawuiące przykłady, zrywane Seymy; Lecz wnidźmy w przyczynę onych, kto do tego podłym Postom

bywał podnietą, jeżeli nie mocnych w kerdyt lub przemoc Osob rozrożnione umysły? ich to prywata, ich to osobiste nienawiści pod płaszczykiem dobra Publicznego, całość Kraiowa przez niedoyście Obrad Publicznych nieszczęśliwe na siebie ściągała skutki.

Przezorna Mądrość Nayjaśnieyszego PANA z czułością około dobra Publicznego pracuiąca, zapobiegała tym tak okropnym zrywania Seymu skutkom, gdy pod Konfederacyą dla ustanowienia Praw odprawowała Seymy, lecz gdy te lekarstwa szkodliwym onego użyciem ogołociły Tron z Prerogatyw, przez odięcie szafunku Królewszczyzn, stargano formę rządu Rzeczypospolitey przez ustanowienie Rady, uciśniono Obywatelow przez nałożenie Podatkow, a to jeszcze na same Cywilne wydatki, zapomniawszy o Woysku, do Zaboru Kraiu przyłożono się, Braci naszych Synow Oyczyzny, bez żadnego warunku ich prerogatyw, w jarzmo podpaństwa oddano, i tento był Seym 1775. Roku, iak fatalny dla Oy-

czyzny, każdy z nas czuie.

Seym po nim 1776. Roku przez powiękſzenie władzy Rady, i przez inne Czynności, czyli na chwałę, czyli na naganę zasłużył, przemilczam, gdy w teraźnieyſzych okolicznościach mówić za Oyczyzną na mało jeſt użyteczny.

Przyſtępuię do Seymu przedoſtatniego, którego doyście, i porządne materyi traktowanie winniśmy pracowitości przeſzłego JW. Marſzałka, winien Narod Osobom Seymuiącym, iż ocalaiąc ſwóy zaſzczyt, Narodowi i Panowaniu Nayjaśnieyſzego PANA przyniosły chwałę; do Nas należy ich naśladować za twym Przewodnictwem JW. Małachowſki, z Cnot, z przymiotow, z gorliwości Dobra publicznego zawſze, i bez Marſzałkowſtwa, Nam przodkuiący, niedopuścić prywatney Intrydze, i niektórych Osob w nienawiści z sobą żyiących przez zatamowanie Obrad naſzych, chełpliwości ich dogadzać, dla tego jeżeli Proiekta końcem polepſzenia rządu Publicznego przy początku wniścia do tey Izby podane, a dotąd trwożliwość o Obrady w przemilczeniu one zoſtawuie, dla czegoż Proiekt względem Kommiſſyi Skarbu Litewſkiego, gdy nie jeſt po-

dług Prawa ſporządzony (ani przez Poſła podany) był czytany? zaradzam więc, ażeby po tey deliberacyi nie wyſzedł(gdyż iuż nie ma w ſobie *formam Economicam*, ale *formam legislativam*) dopòki innych okoliczności ważnieyſzych, a ſzczegulniey Proiekt Zbiorow Praw JW. Zamoyſkiego nie udecyduiemy. Którego pierwſzość jeżeli niema być Przed Proiektem wczoray przeczytanym uſtanowiona; Was ſię pytam dobrze myślących Poſłow.

Obawiaycie ſię Przezacni Mężowie abyśmy nie zgubili Narod, bo tym niedoſzłym Seymem dalibyśmy powod do Konfederackiego.

Niedogadzaymy nienawiści prywatnych Obywatelow, nieuwodźmy ſię litością, gdzie ſprawiedliwość należna. Mieymy pod Oczyma publiczne dobro, nieunośmy ſię iednoſtronnością, bo ieżeli za publicznym obſtawaiący intereſſem Poſeł wpaść może w opinią nie ſwym mówiącego Duchem, cóż gdy będziem z Oſobami przeciwko Osobom mówić, jakowegoż będziemy warci o ſobie mniemania dla tego bez lękliwey tey opinii, kończę móy głos, a upraſzam ażeby ten Proiekt w oſtatnie godziny złączenia ſię Izb był dopiero czytany.

dzące, które dawniey zręczne milczenie pokrycby zapewnie umiało; o wszystkich innych nic niewiem, Delatora nieznam, o Pozwach nie słyszałem, ale widzę: że ten nieszczęśliwy i na pocifki wystawiony Minister gorzki upokorzenia kielich wypiia, który mu zawisnych może lub zazdrosnych ręka z nacifkiem nachyla. Tak smutne, tak okropne obwinionego położenia wszystkie czułe serca zastanawiaią, które chcąc równo dla każdego sprawiedliwość okazać, przeczytanemu na dniu wczorayszym Proiektowi wprzek idą.

Jakże albowiem może ta Naywyższa w Kraiu Juryzdykcya, która się Dobrodzieystwy barziey niżeli surowością wsławiła, która uciśnionym Rygorem Prawa Obywatelom łaskawie aż do siebie Appellacyi pozwala. A to szczegulnie dla tego, iż mocnieysza będąc nad Prawo łatwiey litość z sprawiedli-

wością połączyć może, Jakże mówię Prześwietny Stanie Rycerſki zezwoliſz, ażeby minąwſzy Sądy Seymowe, pod któremi iako oſkarżony Miniſter zoſtaie, zaniedbawſzy Sądy Ziemſkie, do których iako Obywatel należy.

Ten Mąż znakomity był jedynie bez appellacyi przez czterech arbitralnie nowo wyznaczonych Kommiſſarzy osądzony, co jeſt za cel, i co za przyczyna tego żądania, na coż ma być nowy sąd, gdy są zwykłe Juryzdykcye, które Prawa poſtanowiły, a zauſanie Narodu upoważniło.

Na coż mamy tym wynalazkiem nowego Sądu, jeſzcze nie w czaſie ſtanowienia Praw wnieſionym przerywać porządek Seymowania, Porządek dawania kwitow uſprawiedliwionym Juryzdykcyom? Wſzak jeżeli idzie o uſzczerbek jakiś

kiś Skarbu Litt: z szóstey Raty obrachunkowi i usprawiaedliwieniu przyszłego Seymu podpadiącey, dosyć czasu będzie, kiedy Kommissya z Osob na teraźnieyszym Seymie obranych podług przepisu Prawa uszkadzaiących tenże Skarb przed sąd swóy pociągnie i ro N sądzi, szkodę wynaydzie i do Skarbu natychmiast przywróci, a dopiero o tym wszystkim w przyszłości Stanom Rzeczypospolitey opowie; w innych zaś pod sąd swóy podpadaiących ukarze, niepodpadaiących zaś tam gdzie Sprawa przynależy, odeszle.

Niżeli w tym czasie Seymowania przez ustawę nowych sądow krewanie nie sposobem Prawa opisanym Kommissarzy zasięgać Materyi Status, którey nieiednomyślność zatrzymuie nasze dalsze Obrady.

I dla tego Ja z mieysca mego zachowuiąc sprawiedliwość i prze-

pis Prawa tak o porządku Seymowania, jako też de Materiis Status w Roku 1768, ustanowionego, nie tylko na wzięcie w deliberacyą tego Proiektu, jeżeli nie będzie poprawiony, nie pozwalam, ale też o odrzucanie Jego; iako zawieraiący w sobie materye Status, dopraszam się.

GŁOS
JASNIE O. XIĘCIA JEGOMOSCI
XAWEREGO SAPIEHY
POSŁA WOŁYNSKIEGO
MIANY
Na dniu 27. Pazdziernika Roku 1780.

NASI WIELCE MOSCIWI PANOWIE
BRACIA y DOBRODZIEJE.

KTo tylko z nas tu do pisania Praw wybranych Mężow tchnie duchem prawdziwie Obywatelſkim, a cechą poczciwości chce mieć oznaczone urzędowanie ſwoie; ten ściśle przetrząſaiąc każdego Proiektu po Proiekcie podanie, w każdego wglądaiąc iſtotę, nieuwiedziony blaſkiem pozoru ogulnego, nayprzód Oyczyzny ſzukać powinien dobra.

 Wnie-

Wnieſiony na dniu wczorayſzym przed ſamym ſolwowaniem Seſſyi Proiekt, nowey poſtaci nieznanego Sądu pod haſłem ocalenia Skarbu Publicznego, jak powabnemi zdawał ſię łudzić pociągami, tak w pierwſzym rzucie oka małey rzecz wyobrażał wagi. Ale myśl zaſtanowiona ſtrachem w krótkiey chwili Obywatelſtwo przeraziła. Nie lękam ſię kary, bo unikam winy, ale lękam ſię przemysłow na ściśnienie niewinnego; nie lękam ſię o ſiebie, bo w domowym pędząc dni zaciſzu, przenoſzą mnie zazdrości pociſki, ale ſię lękam o tych, ktorzy będąc celem Narodu, ſą celem nienawiści; lękam ſię o tych, co bez przyczynnie razem z niemi cierpieć mogą. Tak gdy ſzturm zwali wynioſłego Cedru drzewo, upadek jego drużgoce i łamie krzewiny co go otaczały, i których nawałność nawet nie dochodziła. Już to rzecz znana, że słabość ludzka często unoſząc ſię, cierpienie jednemu wyznaczone dzieli na wielu; ſtrzedz zatym ieſzcze bardziey powinniśmy, ażeby nikt niewinnie nie cierpiał. Stanęliśmy w tey porze, iż często przykłady

na

na równą z Prawem kładą szalę; chronić się przeto tych przykładow ile sił naszych powinniśmy.

Przezacni Kolledzy, Kraiu Prawodawcy, nim zaczniemy nowe pisać Ustawy, zaczniymy od zachowania przez Przodkow Naszych pisanych: niech prawda będzie naszym hasłem. słuszność prawidłem; a w ogólnym zważaniu rzeczy nie baczmy na Osoby, lecz na czyny.

Mało znam Pana Tyzenhauza Podskarbiego, mało się zaszczycam i znaiomością Wspołecznikow jego godnych Kommissarzy Kommissyi Skarbowey, przyjaźń mnie zatym do nich nie wiedzie; ale dość, że pod jednym żyią Prawem. żebym ich bronił swobod. Roztrząsać czyny Kommissyow Skarbowych między innemi Dicasteryami Seymom liczne nakazuią Prawa, lecz zaraz łączą Przepis tego roztrząsania. Cztery Raty co Seym likwidowane dotąd były; pięć z ostatniey Konstytucyi 1778. likwidowanych być powinno. Zabrzmiały w uszach

moich te JW. Woiewody Jnflantſkiego w Jzbie Senatorſkiey rzeczone słowa: *a z pięciu Rat Expens zgadza się z Perceptą.* I w cóż więcey Seym się wdawać może, kiedy mu poprzedniczy wdawania się przepisał obręby? Może Seym nowy nowe ſtanowić Uſtawy; ale w swoim mieyscu, nie przy Kwicie, który dla żadnego Dicaſterium nie byłby pewnym, gdyby w nim dozwolono wybiegow. Wniesienie słyszeć się dało, iż na szóſtą Ratę 540,000. za Kwitem JW. Podſkarbiego Nadwornego od Kaſſyera Rzeczy-pospolitey są wzięte. Pytam się, czyia to wina? czy tego co wziął, czy tego co dał? tego pewnie naypierwey co dał; bo dawać nie powinien podług Konſtytucyi 1764. tylko za dyspozycyą Kommiſſyi, w Komplecie zebraney i podług Prawa decyduiącey. A wszakże tym sposobem ktokolwiek bądź publiczny mógłby zabrać Skarb, bo tyle ma do niego Podſkarbi co i każdy z ludzi. Grzeszny tedy jeſt Officyant; a z Officyantem gdzie Sprawa? w Kommiſſyi Skarbowey, która raczey, niż Seymowi te wieści donosić,

fić, sądzić Kassyera była powinna. Czego że nie zrobiła: warta napomnienia, lecz nie kary. Zarzucić mi tu kto może, że Officyant i jego Poręcznik nie maią pignus sufficiens do tak wielkiey Summy. Jeżeli tak jest, Skarb na tym nie traci, bo Konstytucya 1775 folio 16. Art: 6. *mówi: Officyaliści w Skarbach Oboyga Narodow powinni mieć rękoymią od Osob pignus sufficiens maiących* A niżey folio 17. Articulo 10 *W przypadku wykroczenia Podskarbich w Artykułach wyżey wyrażonych, Rada Nieustaiąca może ich napomnieć o zachowanie Praw; a gdyby trwali w swoim sprzeciwieniu się, to wykroczenie poczytane będzie po Crimine Status, o który zapozwani zostaną na Sądy Seymowe.*

Więc za takowego kreowanie Officyanta, Podskarbiowie choć Litewscy na Sądach Seymowych odpowiadać powinni, bo Crimen Status etiam w warunku dla Xięstwa Litt: w Sądach Seymowych ma przyzwoite Forum; Officyant zaś z JW. Podskarbim Nadwornym, jeżeli tenże wziął od niego

po-

pomienioną Summę in Foro competenti czyli o gwałtowne wydarcie, czyli o podeyście, czyli o dług prosty sprawę mieć może, a przeto i sprawiedliwość.

Inne zarzuty przeciw Kommissyi Skarbu Litt: formowane, tamować jeszcze mniey zdaią się konieczność dania jey Kwitu

Objawiły Nam usta godnych Delegowanych do przeyrzenia Rachunkow Kommissyi Skarbu Litt: Obiawiły Nam, mówię, że w Protokule Blankiet znaleziono, że w teyże Xiędze dwie są karty wystrzyżone, lecz usta Kommissarzow odwiodły się na ten zarzut zaświadczeniem, iż to znalezione jest w Aktach przeszłey, to jest w Roku 1776. obraney, ale nie teraźnieyszey przez Wybiór Roku 1778. Seymu Ustawom Kommissyi; a jakże tedy teraz zeszła za przeszło zakwitowaną przez Seym odpowiadać może? Lecz zostaią nieprzemienni; Officyaliści Skarbowi już się wyexplikowali z Blankietu, iż ten nieszkodliwy,

bo

bo zapifany na górze ku jakiemu zoftawiony końcowi. Niechże fię i z drugiego zarzutu ci Słudzy Skarbowi, w Sądach właściwych teyże famey Kommiffyi ufprawiedliwią.

Równie o Summie 37,000. w przefzło Seymowych Rachunkach opufzczenie, i w Regeftrach podfkrobanie, gdy Regent Ekonomiczny Litt: propria oris confeffione być to fwoią winą uznaie, jak donioſł JW. Podfkarbi Nadworny, niech go Kommiffya nowo obrana baczna o całość Skarbu Publicznego zapozwie, należytość odzyfka, winnego ukarze.

Inftruktarz Czopowego z mocy Prawa formowany, jeżeli niedofkonały, wart poprawy, ale nie Kommiffya Sądu, bo nikt za przeświadczenie choć mylne odpowiadać nie może, gdyż mniemanie jeft rzeczą arbitralną.

Uftanowienia Exaktorow, jeft powodem Konftytucya 1778. nakazuiąca równy Litwie z Koroną fpofob wybierania podatkow. Była Radzie,

jak

jak się usprawiedliwiła Kommissya, doniesiona. Ustawa Rada, stróż, i tłumacz Prawa jey nie zganiła. Rada za nią odpowiadać powinna, a Seym znieść ią, jeżeli jest szkodliwa.

Praktykowanie Akcyz, że musi nie być, świadczą Protokuły Rady, w których żadne na takowy gravamen nie znayduie się zaskarżenie, boby nam były przez Delegowanych doniesione, a jeżeli się na przyszłość znaydą, przyszła Rada temu zaradzić potrafi.

Prócz poprzysięgłych Delegatow, słyszeliśmy jeszcze zaskarżenia i Posłow pierwsze, że Woyska zpoźniona opłata, lecz przyczynę tego w przychodzie podatkow i w Koronie nawet każdy znaydzie.

Druga, że Delaty Woyska niepewne, na to niewiem co odpowiedzieć, gdy Departament Woyskowy przysięgły o niezapłatę Woyska Kommissyi Skarb: Litt: nie zaskarża.

Trzecie, że podwoyne Regestra dla

fal-

falſzu na Cłach przyſpoſobione i podpiſane ſą na Blankietach Kupcow. Wdzięczność winną za to oſtrzeżenie Publicum godnemu Poſłowi JW. Jnflantſkiemu, ale i razem prożbę, aby Seymu nie zatrudniaiąc, z gorliwości ſwoiey takowych falſzerzy Officyantow pozwać kazał do ſamey Kommiſſyi Skarbu; a gdyby ta Kommiſſya, nieſprawiedliwą ſtać ſię chciała, zaſkarżyć ią do Rady Nieuſtaiącey. Wątpić o rzeczywiſtości winy nie można, gdy ią Poſeł publicznie ogłaſza, ale dziwować ſię wolno Kupcow, ludzi zagranicznych i wolnych powolności, że w takowey ich liczbie, jak ſię przez lat dwie znaleść mogła, żaden Kommiſſyi do Rady nie obrał ſię Zaſkarżyciel. Co do Punktu Jnſtruktarza niewydrukowania do przeſzłego Roku, winne Kommiſſye przeſzłe, których już nie maſz; co o cofnienie iuż wydrukowanego, winien JW. Podſkarbi Nadworny; ale gdy na obronę ſwą złożył powody polityczne, a z tego zboczenia jego że nie ma

ſkutku

skutku szkodliwego, wart nagany, ale nie Sądu.

Potrzeby zatym na Kommissyą ani Podskarbiego Sądu niewidzę; ale winy Officialistow i Sąd na nich przyzwoity w Kommissyi Skarbowey znayduię.

Na cóż tedy podany Proiekt nowego Sądu, gdy ani przestępstwa widocznego niema, ani takiego żadnego, na którychby Forum przez Prawo obwarowane nie było?

Mówmy ogólnie: zgrzeszy Kommissarz jeden, sądzi go Kommissya, jak Collegium Deputatow sądzi Deputata; zgrzeszy cała Magistratura, jest wyższa nad nich, jest Rada, ma moc napominania, ma moc suspendowania ab Officio, i dopiero zaskarżenia in Ordine Sądu do Seymu: byłoż to dopełnione? i ciż sami Kommissarze, którzy dzisiay w Sądzie chcą się usprawiedliwić, za co zdrożności Kollegow Radzie nie donieśli? Sąd zatym wyzna-

znaczać na Juryzdykcyą tym sposobem, jest uwłaczać Prerogatywom Rady; i tu jest pierwszy Artykuł, w którym się zawiera Materya Statûs. Jeżeli Podskarbi zgrzeszył z Urzędu, nie może być tylko Crimen Status Wyłączyć takową Sprawę z pod Sądow Seymowych, jest ująć ich Prerogatywie; i w tym drugi Artykuł zawieraiący w sobie Materyą Status.

Ma Kommissya moc sądzenia z Prawa nadaną, ma Regestra Konstyt: 1775. wyznaczone i Spraw gatunki i wlanie w nią Trybunału Skarbowego, nie daie jey tylko moc Officyantow sądzenia, którą miał tenże Trybunał. Wskazać jey sądzenie swoiey poprzedzicielki, jest to dać moc nową; trzeci Artykuł zawieraiący w sobie Materyą Status. Władzą Kommissyi i jey powinności dopełnianie podzielić na Osoby nie podług Prawa 1775. obrane zamiast ośmiu obranych na dwa lata zrobić jedenastu Kommissarzy, jest odmienić formę Kommissyi i formę jey Elekcyi; a w tym czwarty

Arty:

Artykuł maiący w ſobie Materyą Status.

Nowe poſtanowić czterech Oſob choć na czas jaki Urzędy, a Urzędy nie czcze; bo wielowładne nad jedną z naywyżſzych Magiſtratur; jeſt piąty Artykuł Materiam Status zawieraiący.

Nadto nowych moc ſię rozliczna narodzi, z konieczności rozpoznawania czynów Kommiſſyi zaſkarżoney, z Exkluzyi od zaſiadania we wſzelkich Dicaſteriach, oſob nie zakwitowanych. Bo któż nie oczyściwſzy ſię prawie, będzie mógł urzędować? Y tyſiąc innych nowych znaydzie ſię inkonweniencyi, a dla czego? Prześwietny Stanie Rycerſki, ściągniy zaſłonę, niech twóy przemyſł, twoia znaiomość rzeczy, odkryie cel uwikłany; ja w tey mierze uſta zamykam, bo o widocznych rzeczach mówić tylko wolno. Zoſtawcie każdemu ſądzenie o moich ſłowach; wiem, że je przeświadczenie dyktowało. A teraz odłożywſzy

na

na bok rozpoznanie intereſſu Skarbu Lit: wołam do Ciebie Stanie Rycerſki, Imieniem całego Kraju, Imieniem Oyczyzny, obeyźrzyicie ſię na cios, którym wam grozi już już zbliżaiąca ſię chwila. Nie widzicie, że zniſzczenie prac waſzych i koniec obrad iuż jeſt bliſkim. W pięciu punktach zawarte Materiæ Status, czyż można podchlebiać ſobie, aby jednomyślną za ſobą pociągneły zgodę, gdy Dobro powſzechne wieść będzie wielu do odrzucenia proiektu, bo ſpokoyność Obywatelſtwa byłaby nadwerężona tym przykładem.

Znamy albowiem ſiebie, nie znamy przyſzłości, kto wie jaki za czaſem wybior Seymuiących zdarzy ſię, kto wie jeżeli za tym przykładem idąc, rządzeni jakową zawiścią, jedni Obywatele nie użyliby tego prawidła na zniſzczenie drugich, wyznaczeniem Arbitrarié Sądu z Oſob do zamiaru zdatnych; wtedy krzywda uciśnionych naſzą czerniłaby pamięć, a wſtyd naſze okrywałby popioły. Tak ſtraſzny

ny widok oppozycyi proiektowi wniesionemu koniecznym jest powodem, a oppozycya końca Seymu przyczyną.

Wołam zatym do Ciebie JW. Marszałku, abyś zasiadaiąc przy styrze prac Naszych, do pomyślnego ich doprowadził portu, zwracaiąc nas od zawad, o któreby nasze obrady rozbiiaiąc się, czczemi stać się mogły. Chwalebną gorliwością wraz z J. OO. J. WW. Deputowanemi do Konstytucyi oświadczyłeś na dniu onegdayszym, że Prawo broni wprowadzać między Ekonomicznemi Materie Status, i wzbroniłeś czytania Jaśnie W. Chełmskiego Proiektu, zrob tak i zteraźnieyszym, cofniy go, niech Izba decyduie: czy Kommissya warta Kwitu lub nie, a czy warta Sądu w swoim czasie, gdy tego kto wyciągać będzie, osobnym poday Proiektem. Pamiętaycie, godni Mężowie, że zerwania Seymu plama nie na tych padnie, co z mocy Prawa nie dozwoliły uciążliwey Obywatelom Ustawy,

ale

ale na tych, co łamiąc Prawo nie w czaſie Materyą podali P. S. R. pamiętay na pozoſtałych w Domu Braci, którzy tobie los ſwóy powierzyli, nie tylko go nie kładź na wątpliwą ſzalę, ale popraw, a poprawienia nie będzieſz w ſtanie, gdy ſam ſwoim koniec przyſpieſzyſz obradom. Łzy odbierzeſz w nadgrodę, gdyż ſamemi tylko do Domu powróciſz Kwitami, nic pożytecznego nie nioſąc dla Kraju. Uchroń ſiebie od tey ſmutney przyſzłości, uwolń naſze Zgromadzenie od ſmutney a za Panowania ſzczęśliwego Nayiaśnieyſzego Króla nieznaney przeciwieńſtwa dobru Oyczyzny cechy, niech Kwity per pluralitatem przyięte lub odrzucone będą, a potym przyſtąpmy do Materyi Woyſkowych, czekaią nas od Tronu i od Rady zbawienne Proiekta, użyimy tych krótkich jeſzcze chwili na pożytek Narodu, na ſławę Naſzę: tego żądam jak Poſeł, jak Obywatel, jak miłością Oyczyzny tchnący, obſtaiąc przy Prawie 1768. Titulo: Porządek Seymowania, nie tylko na Proiekt,

ale

ale na Proiektu deliberacyą, pod Tytułem: Deklaracya o Kommiſſyi Skarbu Lit: niepozwalam, a o podanie Projektu do Kwitu dla teyże Kommiſſyi dopraſzam ſię.

M O W A

JASNIE WIELMOZNEGO JMCI PANA

CHOMINSKIEGO

BRYGADYERA PETYHORSKIEGO,
POSŁA POWIATU PINSKIEGO,
NA SESSYI D. 27. OCTOBRIS, R. 178[illegible].

M I A N A

Po Wziętym na Deliberacyą
w Izbie Poselskiey Projekcie
Pod Tytułem:

DEKLARACYA o KOMMISSYI SKARBU LITEWSKIEGO.

Wróciła ſię dziś materya nad Kommiſſyą Skarbową Litewſką mówienia, ſkarżenia, y obo-

ſtrzania: wiem, że ją ſkładają Oſo-
by czcigodne; wiem, że jeſt prze-
ciw mieyſcu y czaſowi wymieniać
tych, którym ſzacunku umnieyſza
przeſtępſtwo Prawa; niechże y da-
wnieyſzy y dziſieyſzy głos móy
zaſłania od wſzelkiey niechęci ta
ſprawiedliwa przeſtroga: *Conſcia mens facti de ſe putat omnia dici.*

Przyſłuchawſzy ſię ſpokoynie
głoſom tę Izbę napełniającym, w po-
śrzodku y tylu ſkarg ogólnych na
Kommiſſyą Skarbową Litewſką, y
tylu obron ſzczegulnych w niey O-
ſob, możnaby rozumieć, iż to zgro-
madzenie naſze poſtać prawodawczą
w Sądową zamienia. Nie będę ja
tu winnym wycięczonego czaſu,
gdyż nie tylko pomnażać, ale y
wznawiać nawet oſkarżenia Kom-
miſſyi Skarbowey nie widzę potrze-
by. Byliśmy wſzyſcy przytomni
relacyom Delegowanych do exami-

nu

nu tegoż Skarbu; dowiedziała ſię z nich Rzeczpoſpolita, że w jednych rzeczach jeſt wina oczewiſta, a w drugich jeſt podeyrzana, a zatym, że wſzyſtko ściſłego w mieyſcach przyzwoitych wybadania potrzebuje. Nie będę też wzierał w pobudki, z których wynikają ſłyſzane tu z wymianą Oſob obrony; umiem w nich upatrywać ſkutki ſerc litościwych, a na tey tylko przeſtaję uwadze, iż milion bliżnich, milion razem wſpół-Obywateľów większe ma Prawo do cnotliwey litości, niżeli jedna lub kilka Oſob. Byłoby tu mieyſce wyſtawić ſmutny obraz kilkaletniego Prowincyi Litewſkiey ſtanu a byłby tu czas odkryć narzuconą ny wſzyſtkie Urzędy y Magiſtratur-podległość; byłaby tu pora ubolewać nad rozciągnioną mocą prześladowania, która trzymała Obywatelów w okropney potrzebie obierania, albo majątki utracać, albo

czyny ſwoje do bezprawney ſtoſować woli; byłaby tu nakoniec zręczność wyobrazić ſpoſoby, któremi Braterſką ſpokoyność, chytrość wzruſzyła, pycha zamieſzała, przemoc pod ſwoje wyrobki podbiła. Lecz powściągam ſię od tego dwojaką bojaźnią: raz, ażeby tak znakomitey części wolnego Narodu przed drugiemi dwiema nie zawſtydzało, iż takowe jarzmo znoſić y cierpieć mogliśmy tak długo; drugi raz, abym nie zdawał ſię rozumieć, że Tobie, Przezacny Stanie Rycerſki, ſzkoda Skarbu publicznego, a krzywda Rzeczypoſpolitey niedoſtateczną jeſt pobudką do uſtanowienia ſprawiedliwości. Nie mogę wſzakże poczytać ſporów nad czytanym Projektem uroſzczonych za nic inſzego, jak tylko za chęć tey Izby, aby rzecz, by nayſłuſzniey-ſza, bez roztrząśnienia y uwag ztąd nie wychodziła. Czyliż al-

bo-

bowiem mogę myśleć, iż kiedy przed nami ſtawa Skarb Krajowy ſkrzywdzony, my ſzukać mamy, jak ſatysfakcyą jemu winną oddalić y zatrudnić? kiedy właſność Rzeczypoſpolitey ukazuje nam zgwałcone beſpieczeńſtwo ſwoje, My ſzperać mamy po Kſięgach Praw naſzych, abyśmy przemyślnym ich tłumaczeniem bezkarność wprowadzili? Daleki jeſtem od tey opinii, pewien będąc, iż nikt nie wſzedł między te ściany, któryby z gruntownym przeświadczeniem nie wiedział, że nie tylko Narody y Rzeczypoſpolite, ale y naymnieyſze ſpołeczeńſtwa jedynie nadgrodą cnoty, a karą wyſtępków podnoſzą ſię y utrzymują. Cóż Projekt przeczytany ma w ſobie zdróżnego? długi partykularne mają dla ſiebie ułatwioną ſprawiedliwość, dług publiczny znaydować jey nie ma? Wſzyſtkie Sądy mają moc prze-

ſtępſtwa w pośrzodku ſiebie popełnione poſzukiwać y zgromić; Kommiſſya Skarbowa dozorem nayważnieyſzey rzeczy zatrudniona mieć jey nie ma? któryż Sąd właściwſzy jeſt do dochodzenia ſzkod Skarbowi poczynionych, jeżeli nie Sąd ſamych Dozorców tegoż Skarbu? któreż mieyſce do wyſzukania prawdy y do obmyślenia ſatysfakcyi przyzwoitſze, jeżeli nie Kommiſſya Skarbowa Lit: w pośrzodku Obywatelów Litwy inkwirować mająca Percepty y Expenſa czyli ſą ſprawiedliwe? Pomnożenie mocy Urzędom jeſt wprawdzie materyą *Status*, ale tu ſię moc Kommiſſyi Skarbowey naymniey nie pomnaża; bo czyli ona ſummy winne Skarbowi na dobrach czyich przyſądzi? uczyni to, do czego ją Prawo względem wſzyſtkich długow pociąga; czyli ona Oſoby za złe Kommiſſu Skarbowego ſprawowanie ukarze, nie

trzeba

trzeba jey na to nowey mocy, bo będąc Sądem *ultimæ instantiæ*, ma równe z inszemi podobnemi Sądami Prawo karać przydarzone w śrzodku siebie występki. Cóż będzie materyą Ekonomiczną, kiedy szkoda Skarbu Krajowego nią być przestanie? Cóż nie będzie materyą *Status*, kiedy ten Tytuł za ucieczkę występnych poczytanym będzie?

Natoli mamy Prawa, aby z nich winy y szkody Oyczyzny zasłonę dla siebie formowały? Czyliż na to wdzialiśmy na siebie moc y powagę prawodawczą, abyśmy się tu przemieniać mieli w Tłumaczów Prawa, dobru y całości publiczney szkodliwych? Deliberuymyż nad Projektem wczoray przeczytanym nie tak, jak zwykł wysilać dowcip swóy przydany od Sądu złey sprawie Obrońca, ale jak Obywatele

ba-

baczni, aby Oyczyzna nie była martwym imieniem, y aby od właſnych Synów ſwoich z odmówioną nieodchodziła ſprawiedliwością.

GŁOS

JASNIE WIELMOZNEGO Jmci PANA

MORYKONIEGO

PISARZA WIELKIEGO W. X. Litt:

POSŁA WIŁKOMIRSKIEGO

Na dniu 27. Pazdziernika Roku 1780.

MIANY

Ochraniać w zadłużeniu, albo przestępstwach Kommissyą Skarbową przeciw usprawiedliwieniu się Rzeczypospolitey, wstrzymywać czyli zatrudniać Rzeczypospolit: dla Kommissyi obowiązki, są to nazbyt przykre przeciwności, Bog dayby ani w pierwszym, ani w drugim doświadczać nie dały się.

Niechcę Ja za Kommissyą Skarbową Oratorem agere, czuię bowiem tyle w umyśle oświecenia i mocy, w sercu przywiązania, a w duszy czułości, ba w całym Obywatelstwa mego jestestwie obowiązkow i przekonania, że niemasz sentymentu wyż-

ſzego i ſzlachetnieyſzego, jak życzliwość Rzeczypoſpolitey, niemaſz gorliwości chwalebnieyſzey, jak dla Dobra Oyczyzny oświadczoney, ani mnie żadne prywatne dla Urzęduiących w niey nie mogą unoſić względy.

Lecz gdy uſprawiedliwienie ſię Kommiſſyi ciągnie dla ſiebie ſatisfakcyą od Rzeczypoſpolitey, a gdy jey wzgląd czyli kwitowanie od uſprawiedliwienia Kommiſſyi zawiſło, pomówmyż o pierwſzym, gdybyśmy ſię zadecydowali w drugim.

Uformowawſzy wiekami Stan Rzeczypoſpolitey Naſzey, Seymowanie ſwe w ſkładzie kilkuſet Oſob maiąc zawarte, nie może mieć, ani miał i ma w zwyczaiu użycie innego do weyrzenia w Rachunki Skarbowe śrzodka, jak wyznaczenie Deputacyi: Na jey zatym donieſieniu fundować muſi ſwe przeświadczenie, to zaś przeciwnym Deputacyi być niepowinno i nie może, chyba z expozycyą Wiary Deputowanych: a iużby też niedziw było, że Kommiſſya krytykom podlega, kiedy od Wexy i Deputacya w daleko zapędzonych nie jeſt wolną attakach.

Przyſtawſzy na to, że deffinicya Deputacyi jeſt i być muſi fundamentem Rachunku, ſłyſzeliśmy o Nim, iż Kommiſſya Skarbowa Litewſka od daty przeſzło Seymowego Rachunku do daty obowiązaney na Seymie teraźnieyſzym kalkulacyi; zewſzyſtkich Percept i Expenſow wykalkulowała ſię.

Mamyż rozciągnąć oppinie, jeżeli dobrze zlikwidowane Percepty i wyrealizowane Expenſy? w tym więc powątpiwanie applikowałoby ſię z większą krzywdą do Deputacyi z tak godnych, a zdatnością, Wiarą, i poczciwością Charakteru zaſzczyconych złożoney Mężów, jak do ſamey Kommiſſyi.

Przekonani jeſteśmy jeżeli w różnych przyczynach, to jednak w równych oppiniach, że Kommiſſya teraźnieyſza Skarbowa zapomniawſzy, iż Podſkarbi w niey niemoże być bez niey grzeſzącym, ani wina jego bez obwinienia Kommiſſyi być niemoże, z niepomyślnemi przeciw Podſkarbiemu w tych czaſiech okolicznościami, przedſięwzięła przeciw Niemu zbiór ſwych przeciwności i za-

rzutow; a gdy sama Rachunek wyprowadzała, i gdy w Nim wyspecyfikowała Percepty, i skombinowała z Niemi expensy, niezapisawszy z tychże przez się wyprowadonych Rachunkow decessu, więc pierwsze w źrzódle wiadomości o skalkulowanie dość gruntowne; a gdy jeszcze przez likwidacyą Deputacyi Seymowey roztrząśnione daley rozciągnąć niemożna Oppinii, chyba Duchem osobistych przeciwności przedsięwziętym.

Taż Deputacya kiedy in ratione Percept i expensow usprawiedliwionych, Rachunkom bez zadłużenia skombinowanym wyznawszy Justyfikacyi definicyą, niezapomniała i drobnych wspomnieć extra rachunkow okoliczności, jakże myślić gdyby in validioribus taić lub ochraniać quid devum czyli deficiens miała.

Stańmyż na tym, że Deputacyi Seymowey definicya fundamentem jest definicyi Rachunkow, a w owych zarzutach extrarachunkowych postąpmy uwagą.

Myłka Regenta ile przez samegoż przed Kommissyą oświadczona, gdy w części wynalezieniem przez niego

zmyloney, a w części do wynalezienia obowiązaney Percepty bonifikowana i upewniona, jak nieprzyzwoicie od Kommissyi tu wniesiona była, tak do niey z podległym jey Officyantem iść musi na powròt, a gdy Regent jurament na tę przypadkową myłkę ofiarował, i gdy z niey wynalazek i iściznę bonifikacyi zaręczył, cóżże jest? coby w tey Objekcyi daley sprawiedliwości sentymenta zastanawiać mogło?

Blankiet znaleziony gdy miał Intytulacyą na co podpisany, przestał być Blankietem, a został znakiem przestępu czyli raczey niepunktualności Officyanta Kommissyi.

W zarzucie wyrznięcia dwóch kart z ksiąg Kommissyinych, skoro nic więcey na expozycyą czyli na konsekwencyą wnoszonym nie było, więc winą i nienaywiększą konserwuiącego Księgi Sekretarza, a nie żądną Kommissyi; może zalanie jakie tym sposobem zgładził, może mu Skrybent uszkodził, może też innym jakim to się stało przypadkiem; dość na tym, że nic być nie musiało, kiedy niczym niewsparto zarzutu, kiedy Dyaryuszu i Protokułu żadnego nie

przystosowano, iż co z nienalezionemi kartami ubyło; winien w prawdzie odpowiedzi Sekretarz, lecz winien ją Kommissyi, ale ta jego wina w Seymowey Indagacyi jeźli wiadomość znalazła, konsyderacyi znaleść nie może i nie powinna.

Podwoyność Regestrow na Komorach, a podpisy w nich Kupcow na Blankietach jako w doświadczeniu być nie mogły, tak gdy exces Officyantow należy do Kommissyi, a ta w zbiorze zarzutow gdy tego nie allegowała, gdy do Deputacyi Seymowey nie podano, gdy extra jey wniesiono, jakiż temu przeciwnościom tchnącemu wnioskowi walor byc może dany?

Owe jakowychści w Czopowym Akcyzy i zarzuty, albo miały ukrzywdzonych, albo ich nie miały, jeśli nie miały, czyż godziło się je wnosić? jeśli miały, czemuż ukrzywdzeni w tym Punkcie nieszli do Kommissyi, a w niesatisfakcyi od Niey do Rady, a za nich teraz izaliż Posłowie do Seymu, i jeszcze mimo Deputacyą, iść maią?

A owoż Zołnierskie w zmyślonych Delatach krzywd exageracye, gdy

do Kommiſſyi ani do Departamentu Woyſkowego podawane w czaſie nie były, gdy kwity na wypłatę żołdu do oſtatniey Raty zaſzły, byłaż przyczyna do wſpominku? wſzakże otworzywſzy do ſkarg plac Zołnierſtwu, w wnętrznym podobno ſwych Komend prędzey znaleźliby je Goſpodarſtwie, a w niebyłości ich od Kommiſſyi, do niey po wydanych na wypłatę kwitach iść przyzwoicie nie mogą.

Czynności Kommiſſyow Skarbowych ſkładaią ſię ex forma & ſubſtantia, quo ad ſubſtantiam dość zalety z wyſokiey adminiſtrowanych i urealizowania Taryffowych, dochodow, Percepty, a w wypłatach kwitami uſprawiedliwioney, quo ad formam i niedoſtateczność jey nawet nayłatwiey wybaczyć przynależy; wprzód bowiem trzeba dać Schemmata, niżeli w obrządkach krytykować, ile co Seym inne Sentymenta, i nieraz między ſobą różne, a może też w nagłey Rachunkow expedycyi nie przyſzło tam zayrzeć, gdzie walor pochwały, a przygotowane knowania minima odkryły intrinſeca, gdzie pozor myłki wytknąć zdało ſię; w tym

zaś czaſie & ex nihilo kryminały formować wolno.

Do póty mówiąc co przeciw Kommiſſyi mòwionym i realizowanym było, gdy w zbiorze tych zarzutow nic przeciw niey in validis allegatis nie nayduię, konkludować muſzę, że nie przyſtoi Rzeczypoſpolitey approbować niewinną wexę, trudnić obowiązaną rokognicyi i kwitu ſatisfakcyą, boć i Partykularny Pan, gdy martwi uſprawiedliwionego ſługę, na przeciwną zaſługuie zaletę, jaką od eſtymacyj Rzeczypoſpolitey odwracać należy.

Niemieymy Juryzdykcyine za oſobiſtą tylko Urzęduiących krzywdę, a gdy Juryzdykcye takim podlegaią attakom, cóż ſię z Prywatnemi dziać może Obywatelami?

Pozorny pretext wynalazkow uciążliwości, dać Sąd przeciw Kommiſſyi, ale w Niego teraz i Deputacyą Seymową obiąć należałoby; a jakaż materya do Sądu z taką komplikacyą i konſekwencyą? jakiey formy Sąd na Juryzdykcyą być może? i trzebaż jeſzcze reſztę Prerogatywy krajowey w Juryzdykcyach upodlać i exponować? jakbyteż ſzu-

kaiąc pożytkow jakich dla Rzeczypolpolitey, w którey naytrudniey o przykład, a za nim abuzualności drogą póydą pewnie dalſze exceſſiva.

Któż ſię z Nas przekonać może, że w teraźnieyſzym czaſie, czyli w onego okolicznościach tyczących Kommiſſyą Skarbową in genere; albo raczey in ſpecie Urzęduiących, Sąd na Nią duchem gorliwości, i ſprawiedliwości, nie zaś dalſzych na Urząd rekwirowanemu rezygnowaniu niepodległey zamiarow inſtynktem w celu uciſku jeſt proiektowany? a jakże ſię go ſpodziewać imparcyalnym? kiedy w niego z jedney ſtrony przemoc, z drugiey ſłabość wchodziłaby? jako zatym nieſłuſzność materyi odkrywa Plantę, tak zamyſł wyciſkania z Urzędu ukazuie perſpektywę, a wſzakże nietayna w przeświadczeniu powſzechnym ſprawiedliwość Sądowa zoſtawiła ſwe uciemiężenia i boiaźni ślady, nie zgładzi ich bezſtronna potomność, acz ſą teraz pozorem tytularney czyli przemocney prawności nakryte. Przedtym oppreſſya Obywatelow z przemocy jednych nad drugiemi praktykowała ſię w Konfederackich czynnościach,

nigdy jednak approbacyi niewarta, a mamyż Seym wolny tą mściwością ſentymentow kazić, i gorſzący prze-śladowania wyſtawiać potomności przykład?

Wy więc przezacni Prześwietnych Woiewództw, Ziem, i Powiatow Po-słowie, uczuycie tę krzywdę jako pu-bliczną, położcie jey tamę, daycie przyzwoity ſprawiedliwemu z Ra-chunkow Kommiſſyinych uſprawie-dliwieniu wymiar, i ſzacunek, a u-ſprawiedliwioną ochrońcie Juryzdy-kcyą, abyście ſiebie i naſtępcow o-chronili, a przy ſławie, którą ſpra-wiedliwość Waſza w odległey żyſzcze potomności, wiecznietrwałą cała powſzechność kraju mieć Wam bę-dzie wdzięczność.

Tubym już pewnie ſądząc doſta-teczną w przedſięwziętey materyi rezolucyą przeſtał o niey mówić, gdyby na Dniu wczorayſzym, za-miaſt kwitu należącego dla Kommiſ-ſyi, pod Tytułem, Deklaracya onego, przeciwny ſłuſzności, i Prawom nie dał ſię ſłyſzeć Proiekt.

Zaradzać wykroczeniu przez prze-ſtępſtwo, ſtanowić Prawo przez bez-

prawie, większy jest excess w drugim niż w pierwszym.

Zarzuty przeciw Kommissyi Litewskiey, gdyby też w zawierzoney nawet im oppinii, na ich stronę przeważonemi były, przed rozeznaniem atoli są tylko objekcyą, nie zaś dowiedzionym przestępstwem, to zaś za wniesieniem zarzutow stało się przez wnoszących je popełnionym, gdy extra Deputacyi, głosy wnoszących słyszane były.

Nie można ich exkuzować przymówieniem się do materyi, gdyż były na Urzędowne mowy i przygotowane głosy formalizowanemi, i albo nie masz prawa na niewolność w tamtym czasie głosow, albo one były bezprawnemi, a chyba je dla tego nazywać do przymówienia się użytemi, że na samę przymówkę zamierzonemi czyli w zamiarze dopełnionymi były.

Zamilczałbym o tym przestępstwie w oczach wszystkich Stanow zgromadzonych, dzieiącym się, gdyby te w Senacie zaszłe, zamiast kwitu w Izbie Rycerskiey, nierodziło Projektu Prawa na bezprawie.

A możeż być ono jawnieysze i gor-

ſze jak materyi Statûs, w materye Ekonomiczne nieprzyzwoicie wprowadzenie? któż jeſt Autor czyli tego Projektu tłumacz, który albo w nim nie przyzna materyi Statûs, albo ją przyznawſzy, wolność wprowadzania jey a jeſzcze w tym czaſie, rozumieć i utwierdzać będzie?

Jeżeli w porządku Ekonomicznych materyi, można mówić o kwicie, minąwſzy danie onego od Deputowanych świadectwa, to tylko mówić i ſtanowić wolno danie kwitu, lub nie danie; ale tworzyć Sądy zamiaſt kwitu, jeſt to Projekt do Prawa na bezprawie, a raczey do tamowania Seymu, niżeli utwierdzenia go, takowego na nim Prawodaſtw wynalazkiem.

Niedziw że na Kommiſſyą Skarbową napaśną krytyką rzucane czernidła, kiedy ſpikniona przeciwność do tego wygórowała ſtopnia, że dla prześladowania Oſoby, trzeba okropne dla Narodu koncypować Prawo, trzeba iść do niego drogą bezprawia.

Mówiłbym, że zarzuty drobne z uſt Deputowanych, nieznaczyły materyi Sądu, jakby też w żadney inney Juryzdykcyi ſzukaiąc tyle makuł nieznalazło ſię, lecz ſię odwołu-

ię w tym Punkcie do ſamych J.WW. Deputowanych do weyrzenia w czynności Kommiſſyi Litewſkiey, niech Ci Wielcy Mężowie podpiſzą ſwe reſultatum, & in præciſo dadzą deffinicyą, czyli kwit dać trzeba, albo go wſtrzymać, a natychmiaſt Sąd przyzwoity nawet i w tym czaſie w takowych przypadkach zażytym być powinien, allegata zaś mimo J.WW. Deputowanych jako wſtęp ſwóy bezprawny miały, tak wnoſzący one będąc w Delatorſtwa raczey nie zaś Prawodaſtwa poſtaci, znaydą Sąd ſkarżeniu ſwemu i ewazyi przyzwoity.

Jeżeli koniecznie dla dalſzego Oſoby prześladowania, potrzeba Sądu, a nacóż ſą Sądy Seymowe, kiedy nie na Crimina Statûs? cóż jeſt tym kryminałem, jeżeli nie wyciągaiący Sądu poſtępek ultimæ Inſtantiæ Juryzdykcyi? jeśli zatym w zarzucie onego jeſt jaki Delator, ma Sąd przed ſobą Prawem uſtanowiony, ſtanowić go nowego nowym bezprawiem, ani trzeba, ani ſię godzi.

Niedziw, że znalezione winy do Kommiſſyi Skarbowey przez chcących jey obwinienia, kiedy znaydu-

iący pretext do niego, Sądu na ten przypadek przyzwoitego znaleść nie mogą, i jakby też o takowym przypadku nie było Prawa, ſtanowić go, a jeſzcze bezprawie zamyślaią.

Niewiem czy z uſt z Deputowanych drobne zarzuty, a z Głoſow extra Deputacyi gołosłówne wyciągaią Sądu, ale gdyby go trzeba było Konſtytucya 1764. Roku każąca z wykraczaiącemi Podſkarbiemi i Kommiſſyą figura Judiciali agere, miała ſię relativè do Sądu, więc iuż do uſtawionego, nie zaś do uſtanawiać ſię maiącego.

Konſtytucya 1768. Traktatowa, Urzędow ſądowych i Sądow w kraju ſtanowienie, przywiązuie do jednomyślności, więc gdy ta nie zawſze pewna, a ſąd Seymowy wziąć za nieprzyzwoity do tego przypadku, jeſt o nim rozumieć, że niema nań Sądu; ſtanowienie zaś nowego, gdy między materye Ekonomiczne wziętym być nie może, więc wyiąwſzy przypadek od uſtanowionego Sądu, do niemogącego ſię ſtanowić, przywiązać go niemożna.

Konſtytucya 1775. Roku wykroczenie wſzyſtkich Miniſteryow i Ju-

ryzdykcyi, naznacza upomnieć Radzie, a w sprzeciwieniu się jey nazywa to kryminałem Statûs, więc w naturze wykroczenia gdy go zadaią, iuż jest kryminał, jest zatym na niego przyzwoity Sąd Seymowy.

Konstytucye 1776. Roku Czyli warunek w niey dla Litwy wyimuiąc wszystkie sprawy od sądow Seymowych, crimina jednak læsæ Majestatis, perduellionis & Statûs im zostawuie, więc zarzuty przeciw Kommissyi gdy są, być muszą, albo drobną albo ważną materyą, jeżeli drobną mówienia o niey nie warto, jeżeli ważną crimen Statûs w sobie zawiera, a zatym do sądow Seymowych należy.

Cóż to za taiemnica, że mówiący przeciw Kommissyi, chcą dla Niey Sąd tworzyć, a nie idą do Sądu utworzonego, i jeszcze przystęp do niego czynią podstępkiem bezprawia? więc takowy swóy przeciw Prawu zamysł widomie podeyrzanym czynią.

Niemożna o tym Projekcie rozumieć, jak że jest niesprawiedliwy i gwałtowny, bo bezprawny, a za wynalazek do zrywania Seymu wzięty,

Autor zatym onego jeſt Autorem zrywania, nie zaś ten, ktoby przy Prawie, bezprawny bieg tym Projektem torowany Seymowi tamował.

Prawo zatym gdy między materye Ekonomiczne, materiam Statûs umieſzczać niedozwoliło, więc takowy Projekt w końcu wczorayſzey Seſſyi nieprzyzwoicie wnieſiony, albo niech zadeklarowanym zoſtanie pro inſubſiſtenti w deliberacyi, albo niech oświadczenie moie przyięte będzie, że in exceſſivo Seymowi poſtępować nie godzi ſię. Niech ſię podaiący ten Projekt pod Laſkę exkuzuie z bezprawnego wnieſienia, a mnie prawa exkuzować nie trzeba, które jubet, non diſputat, przy Prawie zatym mówię, albo niech jedynie rezolwuie ſię materyą o danie kwitu, lub nie danie, albo zamiarom in exceſſivo będę tamować. W Seymowaniu drogę i Projekt do kwitu dla Kommiſſyi Skarbowey Litewſkiey oddaię do Laſki.

MOWA
URODZONEGO
WOYCIECHA
MOSZCZENSKIEGO
SZAMBELANA J. K. MCI.
POSŁA XIĘSTWA MAZOWIECKIEGO, ZIEMI CZERSKIEY,
Do PROJEKTU Pod TYTUŁEM DEKLARACYA o KOMMISSYI SKARBOWEY W. X. Lit:
MIANA.

Zgromadzeni do tey Swiątyni Obrad, zebrani na zaradzenie o Oyczyznie, Domach y Wolnościach Naſzych, korzyſtać powinniśmy; kiedy doświadczywſzy nayokrutnieyſzych przemysłow, przemocy y uciemiężenia, doznawając codziennie nędznych ſkutkow domowego porożnienia, nosim nakoniec wſzędzie z ſobą boleść zabranych Prowincyi jednych, ſtrach i bojaźń zgnębienia pozoſtałych drugich.

 Tać

Tać to jeſt pora, w którey Kray Naſz, Wolność y pożytki wſpolne, wyglądając od Nas Obrony, Zgody y Miłości Oyczyzny na poratowanie ſiebie w ſercach naſzych upatrują. Postrzeżmy ſię; że dobry Rząd w Kraju nie na tym zawiſł, ażeby powiękſzać dochody publiczne przez uſtanowienie nowych Podatkow, ani też podobno ubogaceniem niepożytecznych y wyznaczeniem niezliczonych Rodzajow Penſyi z Podatkow naſzych, ani też wymyśloną expektatywą Emphiteutyczney nadgrody.

Alboż dla tego chcę mòwić, abym nie łącząc ſerca mego z ſłowami, łudził tylko pozorem? o! gdybym mógł dać czytać w duſzy mojey, że loſy Kraju mego milſze mi ſą nad życie, a życie w ten czas tylko ſzacowne, kiedyby użyteczne być mogło mojey Oyczyznie. Lecz kiedy intereſs całości Praw y beſpieczeńſtwa jeſt wnieſiony y zagajony: intereſs nas wſzyſtkich wybranych na Seym y pozoſtałych w Domach Braci dotyczący, gdzie idzie o Powagę y święte zachowanie Praw, wyraźnie każdemu beśpieczeńſtwo y ufność

uſność im przepiſujących; gdy ną dniu wczorayſzym, w moment późno kończącey ſię Seſſyi przeczytany był Projekt ſtanowiący formę Sądu y wyznaczający Sąd y liczbę Sędziow, który wyraźnemu jeſt ſprzeciwiający ſię przepiſowi Prawa, a obeymujący w ſobie delikatnie zamkniętą materyą Statûs.

Zaſtanowił ſię móy umyſł nad tą ſerca gorliwością mocnego utrzymywania na przeſzło zeſzłych Seſſyach, gdy dopominano ſię, ażeby był czytany Projekt w potrzebie konieczney, w potrzebie teraz nieuchronnie potrzebowaney przedłużenia Seymu, y nieſkończenie Obradom publicznym uſzczuplonego czaſu dłuższym przeciągiem nadania, były mocne konwikcye gorliwością ducha poparte, z mocą y ſiłą Prawa połączone, że ten Projekt, o którym jeſt wzmianka, miął w ſobie materyą dotyczącą Statut, przeto ani do przeczytania onegoż przyſtąpić nie godziło ſię.

Ten zaś obeymujący w ſobie uſtanowienie Sądu, y przepis ſądzenia, ani

 ſię

ſię pojąć mogę, jakim ſpoſobem mògł znaleść łatwe przyjęcie y umieſzczenie w liczbę innych pożytecznieyſzych Projektow do Laſki, y tak łatwe ſpokoynie przeczytanie onegoż, który jeſt przeciw Prawu Kardynalnèmu, & inter materias Statûs uroczyście umieſzczonemu w Akcie drugim, w Traktatach Konſtytucyą 1768. Roku pod Panowaniem Nayjaśnieyſzego Pana uchwalonych, w liczbie ſiódmey na karcie 98. temi ſłowy — Pomnożenie, lub umnieyſzenie Władzy y Prerogatyw Miniſtrow *Pacis & Belli* w Koronie y W. X. Lit: jako też Urzędow Sądowych y Sądow w Kraju, nie będzie można poſtanowić na Seymie wolnym, tylko za jednomyślnością, nie będzie także można kreować nowych Urzędow ani Koronnych, ani Litewſkich, ani Wojewodzkich, ani Powiatowych, tylko za jednomyślnością na wolnym Seymie —

Nikt nad Prawo mędrſzym być nie może; ale y owſzem *Lex jubet non diſputat*. Statuta Koronne od Nayjaśnieyſzych Monarchow Polſkich Naſzey Oyczyźnie dla rządzenia dobrego po-

podane, Prawa w porządku trzech Stanow Rzeczypospolitey na Seymach postanowione, Powaga Sądowych Juryzdykcyi tylu Konstytucyami obwarowana, ktożby nie wiedział, że to są zbawienne śrzodki do utrzymania sprawiedliwości każdemu wynalezione; są to przepisy, jak ma być *Sacro-sancté* Bogu, Królom, y Oyczyźnie dotrzymana wiara. Nie są moje intencye, ani umysłu natężonego sposoby, wymawiać y bronić przestępnych, wielorakim obwinieniem przy explikacyi z examinowania Skarbu Litewskiego przepowiedzianych, czym są skrobanie papieru, po zakwitowaniu ukryte do rachunkow summy, niezapisanie spacyow, zabrane od zaręczonych Officyalistow Kapitały, mowię, że ten Rodzay wielorakich przestępstw, nie jest celem moich intencyi tłomaczyć się przeciw obwinionym, lub za obwinionemi; wiem ja o tym dostatecznie, że każdy exces ma swoję exkuzę, a trucizna słodycz.

Kwit dany być nie może, ani go też w tym obwinieniu y zaskarżeniu pretendować należy, do póty, póki przed

Są-

Sądem, jaki Prawo ſamo wyznacza, uſprawiedliwienie ſię w zarzutach nie naſtapi. Sąd odmówionym być nie może, y nie powinien; boby było pokrzywdzać Sprawiedliwości, y żądających Sprawiedliwość, y nie o to rzecz jeſt: czyli Sąd być powinien, bo to już nikomu żadney wątpliwości czynić nie powinno; Argument cały, czyli może tym ſpoſobem, jak Projekt obeymuie, nowy ſtanowić ſię Sąd, przeciw wyraźnemu Prawu, dopiero ode mnie przeczytanemu.

Niech idzie to wſzyſtko porządkiem przepiſanego Prawa Konſtytuc: 1775. które w ſobie tak ma — w przypadku wykroczenia w Artykułach wyżey wyrażonych, Rada Nieuſtająca może napomnieć o zachowanie Prawa, w ſprzeciwieniu ſię poczytane będzie *pro Crimine Status*, w czym zapozwani odpowiadać powinni na Sądy Seymowe — Jeſt Konſtytucya 1764. Roku Konwokacyina ſtanowiąca Kommiſſyą Skarbową z wyraźnym do każdey okoliczności przepiſem, którey ſłowa do teraźnieyſzey okoliczności czyli ſą ſtoſowne, przezorney oddaję uwadze,

czy-

czytam więc co do ſłowa — Na każdym Seymie Ordynaryinym, czyli Extraordynaryinym, gdy obranie Marſzałka y złączenie ſię Izby Poſelſkiey z Senatorſką do powitania naſtąpi, W. Podſkarbi W. Lit: *cum Conſilio Æconomico* Rachunki wſzelkich Importancyi Skarbowych, według wyżſzego opiſu, *Deſideria* y Projekta Skarbowe jaku pożytkowi Rzeczypoſpolitey z jakieykolwiek okoliczności ściągające ſię, *ad cognitionem & reſolutionem Statuum* podać, & *de tranſactis ſuis* ſprawić ſię ma figura *Judiciali* — Wſzak ta Konſtytucya nie jeſt zrobiona *ad caſum* tylko uczynionego zaſkarżenia y obwinienia, ale y owſzem piſze — że na każdym Seymie Ordynaryinym y Extra-Ordynaryinym, powinien ſię ſprawić *de tranſactis ſuis figura Judiciali* — Od uſtanowienia tey Konſtytucyi byłaż w Exekucyi na tylu zeſzłych Seymach? Pytam ſię, czy w tym mieyſcu y teraz można nadciągnąć tęż Konſtytucyą? kiedy chce — Gdy złączenie ſię Izby Poſelſkiey z Senatorſką do powitania naſtąpi — Nie będę ſię nad tym rozſzerzał, ale owſzem przezorney zoſtawuję uwadze.

Sta-

Stawam więc przy Doſtojeńſtwie y Powadze Praw uchwalonych tak Konſtytucyi 1768. jako y 1775. pod Panowaniem Nayjaśnieyſzego Pana łaſkawie Nam Panującego; a na Projekt ſtanowiący Sąd nowy y ſpoſob ſądzenia nadzwyczaynie obmyślający, y niby *ad deliberandum* wmówiony, być może, że ſam jeden nie pozwalam.

M O W A
J. W. JMCI PANA
I G N A C E G O
KURZENIECKIEGO
PODSTAROSTY SĄDOWEGO
Y
POSŁA PINSKIEGO
NA
SEYMIE ORDYNARIYNYM
Roku 1780. *Mieſiąca* 8*bra Dnia* 28.
M I A N A.

Interes publiczny, jeſt *intereſſem* wſzyſtkich, korzyść publiczna, jeſt dobrem każdego w partykularności.

Ogulna ſzczęśliwość, tyle ma mocy nad duſzą Obywatela, że go wprowadza aż w oſtatni punkt delikatności, a ta napawając troſkliwością, każe mu ſię dopytywać, jeśli nawet cień dobra powſzechnego nie jeſt w czym obrażony.

 Jeſt

Jeſt to ſkutek tey ſwobody, za którą chętnie ſię i krew przelewa, równo ſię z nami urodziła Wolność, bo mieſzka w naturze, Prawa ją piaſtują, a uleganie tymże Prawom zabeſpiecza jey iſtotę; tam Wolność, gdzie Prawo, tam Niewola, gdzie Bezprawie; a gdy ſzczęśliwość jeſt w Swobodzie; a Swoboda w Prawie, rozum przeto ſam dyktuje ochraniać to, co zabeśpiecza wſzyſtko.

Trzeba bronić Prawa, trzeba, aby nie było nad Prawo, bo niewola albo w tym, co jeſt bezprawiem, albo w tym, co jeſt nad prawo.

To gdy pilno roztrząſam uwagą, przychodzi mi w duchu Obywatelſkim do zagajoney przymòwić ſię materyi, końcem uczynienia reflexyi; bom Obywatel, bom Poſeł, do którego należy dać ſwoje zdanie.

Trzeba karać winnych, bo w karze winnego zamyka ſię ochrona niewinnego, nie trzeba y w naymnieyſzym punkcie przepuſzczać winy, bo przepuſzczenie tyſiączne rodzi grzechy.

Kommiſſya Skarbowa Litewſka, albo zawiniła, albo nie? Jeżli zawiniła, ſam na nią naſtawać pragnę, bo

bę-

będąc Obywatelem, płacę publiczne podatki, żądam tego, aby niedobrze ſzafowane dochody Rzeczypoſpolitey podlegały prawnemu ukaraniu, znam, iż one ſkładają ſią z krwawego Obywatelſkiego potu, a przeto złe ich użycie y rozrządzenie, trąci tyranią. A jeśli nie zawiniła? należy oddać ſprawiedliwość, bo będzie tracić naſtępna po nich Kommiſſya ochotę do uſług; jeżli czynności teraźnieyſzey niewinnie byćby miały zganione.

Rzeczpoſpolita przez uſtanowione Prawa wyraziła porządek, jakim ma ſię odprawiać kalkulacya Kommiſſarzow, wyſłani byli delegowani, z mocą weyrzenia w naydrobnieyſze okoliczności, ta Delegacya w explikacyi raportu donioſła o percepcie, y o expenſie zgadzającey ſię z Perceptą, Percepta ſzczerze była examinowana, bo ją examinowały oſoby znakomite, y przyſięgłe, te donioſły, iż pomimo tego ſą omyłki, ale jednak też ſame mogą być poprawione, gdyż naywięcey były od Subalternów popełnione; radziła Delegacya, radzi ſama rzecz, aby poprawić inkonwenienceye, to jeſt, że co wyſzło z klub regularności, aby

 do

do swoich podług myśli Prawa przyprowadzić granic. Więc to wszystko powinno podchodzić pod naszę uwagę; y dosyć albo do regularności Kommissyi Skarbu Koronnego, jako czyniącey dobre skutki przystosować; albo nową ustawą przepisać ściśle obowiązki.

Słyszany wniosek proszenia Sądu, wart zaś przyzwoitego zastanowienia się. Sąd w przewinieniach być powinien, y ja się zgadzam, ale między kim, y o co? radbym wiedzieć, jeśli w krzywdzie publiczney, ta się wyklarowała, jaka jest, y że omyłka *Subalterna* do kilkadziesiąt tysięcy może być nadgrodzona, co było w Izbie Senatorskiey słyszanym; więc gdy fundusz jest, a niedostarczającey Summy powrót zabespieczony, tę kwestyą troskliwość usunąć na moment powinna.

Jeśli zaś w krzywdzie partykularney: możnaż tyle Sądowych stwarzać Magistratur, ile jest grzechow na świecie? Wszak mamy Prawa, mamy Sądy prawem ukazane, tam się niech udają ukrzywdzeni po przekonanie: cóż mówić tu, gdy nie widzim Manifestów, nie widzim deklarowanego Delatora?

Gdyby w tym przypadku żadnego

nie

nie było Prawa, ſądziłbym za rzecz potrzebną ſtworzyć uſtawę, ale gdy w krzywdach tak publicznych, jak partykularnych doſyć jeſt wyraźnych Praw, y onych *Poteſtas executiva* oddana jeſt Magiſtraturom: na cóż *multiplicare entia ſine neceſſitate*, y zabierać ten czas, który na potrzeby Krajowe powinien być uważany.

Idzie tu naywięcey jeſzcze, jak z relacyi Delegowanych zoſtało wiadomym, o Summę pięćkroć kilkadzieſiąt tyſięcy: ta Summa że jeſt wzięta, to pewna. y że nie może być zginiona, y to pewna, bo Rzeczpoſpolita powierzyła Skarb tym, którzy mają *ſufficiens pignus* do odpowiedzi *de proprio*. Jeſt kwit, że ſą wzięte pieniądze, więc idzie zatym, iż nie tym końcem wzięte, aby nie były oddane. Jeſt błąd Oficialiſty; jeſt tu uchybiona nawet oſtróżność rządzących Skarbem, ale gdy Summa nie jeſt zginiona, bojaźń uſtawać powinna, a przeto na cóż powiękſzać Juryzdykcyą, kiedy Summa rzeczona jeſt także nie zgubna?

Owo zgoła, zamiar mojego zdania jeſt na tym, że gdy Kommiſſya Skarbowa naſtępna mimo wſzelkie zalecenie

nie ma moc z prawa, nie tylko doſtrzegać całości Skarbu, ale nawet *avulſa* rekuperować, tym ſamym już jeſt utworzona Magiſtratura do roztrzygnienia ſporow we wſzyſtkich przypadkach: na cóż czas zabierać tworzeniem inſzey, y niezwyczayną wprowadzać formę, w żadnym zdarzeniu niepraktykowaną, y w brew urządzeniu powſzechnego Prawa, a z krzywdą charakteru nawet tych, których teraz wyznaczyliśmy do Kommiſſyi? bo dodawſzy czterech Kommiſſarzow *in ordine* do ſądzenia, tym ſamym wyſtawilibyśmy w immaginacyi ich winę; bo póki ſprawa nie jeſt rozſądzona zawſze przed Dekretem jedna y druga ſtrona, przynaymniey w mniemaniu jeſt winna, a nad to jeſt y *materia ſtatus*, bo ſię wprowadza Kommiſſya nie tym ſpoſobem, jak Prawo ukazało. Prawo kazało obierać w Izbie Senatorſkiey *per vota Secreta*, y już to zrobiliśmy, więc tu nie mamy mocy, boby to było *ultra formam* Seymowania, y którą to formę chcieć przewrócić, *ſapit materiam Statûs*.

Przezacni Obywatele! gdy to przekładam, czuję potrzebę przypomnieć, iż zebraliśmy ſię w charakterze Prawo-

daw-

dawczym, a nie sądzącym, słuchać sporów należy *ad potestatem executivam*, a do nas należy formować Prawa, w tym stopniu postawieni jesteśmy, że pomiędzy allegacyą y prawdą, śrzodkować powinniśmy.

Nie każde — słyszałem — nie każde — tak mówią — może być prawdą, bo prawda rzadko się wspiera na powieści, powieść może czernić, a tylko same dowody mogą konwinkować. Sędzia rzadko, ba podobno y nigdy nie byłby sprawiedliwym, gdyby tylko słuchał allegacyi jednostronney, owoż światło rozumu kazało obrać śrzodek; y *neque ad dexteram, neque ad sinistram* przychylając się; sam rzeczywisty winowayca byłby w oczach publiczności niewinnym, gdyby mu zabroniwszy obrony tam gdzie sprawa należy, wcześnie Dekretem obwiniono: można przestrzegać Stany, można skarżyć, ale skarga niepowinna nic kłaść *positive*, bo byłoby *supplicium ante Judicium*.

Już tedy jasna rzecz jest, że nie mówię duchem żadney prewencyi, ani za jedną, ani za drugą stroną obstaję, chcę kary dla winnego, niechcę, aby allegacya była prawdziwą przed czasem, niech Prawa karzą, ale niech też słowa

nie mają wczesney postaci Dekretu.

Z tych miar kończę moje zdanie na tym, abyśmy nie tracąc czasu na sporach, przystąpili raczey do zwyczaynego zakwitowania, y te wyrazili warunki, o których nas Delegacya ostrzegła. Delegacya ostrzegła, czego nie dostaje, więc mogliśmy zadefiniować, *solvat* jeden do drugiego, nie referując się. Delegacya mówiła, że są inkonweniencye, więc moglibyśmy zapobiedz temu przepisanemi przez nas Regułami, aby *in posterum* praktykowane nie były, a to uczyniwszy, uspokoilibyśmy zamieszanie, dogodzilibyśmy Skarbowi, y dalibyśmy przeświadczenie o nas samych, że szukaliśmy załatwienia krzywdy Skarbu, bez żadnego Osób y Honoru pokrzywdzenia.

Nakoniec do Ciebie Przezacny Stanie Rycerski, który teraznieyszą rozstrzygasz sprzeczkę, zwracam mowę, y który z troskliwością strzeżesz swobod Narodowych: hasłem twoim być powinno Prawo y Sprawiedliwość, które tyle jest święte, ile w należytey zostaje Exekucyi, a dla mnie, jako Obywatela, miło wspomnieć na te słowa, *Prudentia conjuncta cum justitia, est prudentia in judicando.*

GŁOS
JASNIE WIELMOZNEGO JMCI PANA
MORYKONIEGO
PISARZA WIELKIEGO W. X. L. POSŁA WIŁKOMIRSKIEGO
Na Dniu 28. *Października Roku* 1780.
MIANY.

Podawanie przezemnie na Sessyi wczoraySzey Projektu, w porządku Rekognicyi Rachunku dla Kommissyi Skarbowey Litewskiey stosuiącego się, miało dwoiaki cel według Prawa: albo wydanie Kwitu, ieżeli się wyrachowała, albo go odmòwienie. Niedziw, że ten w mieyscu i czasie wniosek, stał się w przeciwnym przeświadczeniu niesprawiedliwym: kto bowiem Proiektow Konstytucyi może przywłaszczać wolne sobie wydzieranie; niedziw, że go podawanie do Laski z wolnego Poselstwa Głosu sądzi nie wolnym; wszakże co w iedney opinij słusznym, to w drugiey bywa zdrożnym; Ja wolności mniemanie nikomu nietamuię, dla siebie chcący ią mieć na placu wolności i równości nietamowaną.

Nie iest zdania mego zamiarem bronić Kommissyi względem osob; ale obrona względem Prawiey i Prerogaty w sta-

ie ſię obowiązkiem przedſięwzięcia mego.

Nie taię przekonania, że gdy Deputacya Seymowa nayściśley Percepty i Expenſy doſięgaiąc, co do tego punktu znalazła uſprawiedliwioną Kommiſſyą Skarbową: więc Kwit oney zdaie ſię być należącym; ale gdybym i Kommiſſyi realność iuſtyfikuiąc moie przy ſłuszności dowiodł zdanie, i właſną do wyiaśnienia Ewazyi ſkłonnością, proſzę dla niey Sądu, gdy ma zarzuty; iuż tedy nie o Sąd kweſtya, ale o naturę i formę onego.

Czy Sąd Seymowy, albo tworzenie nowego ieſt przyzwoitſzym? za pierwſzym mówi ſama iſtota kweſtyi, i Konſt: 1775. za drugim niema Prawa, owſzem Prawo przeciw niemu; Konſtytucya bowiem 1768. R. formowania i ſtanowienia nowych Sądow aż za iednomyślnością dozwala, ta zaś iuż ſię nieznayduie, gdy ia znam prócz wielu innych iak ſię dało ſłyſzeć na Dniu wczorayſzym temu wnioſkowi obiektow, oppozycyą moią oświadczyłem, i dziś potwierdzam.

Poco ſtanowić Prawo przez bezprawie na Sąd? kiedy ten dawnieyſzemi Prawami na takowy przypadek uſtanowiony, a żadnym poślednieyſzym Prawem nie zniesiony; ſtanowić go więc przeciw Oppozycyi, ieſt to uniebeſpieczać uſtawę, a zaś zażyć Prawa dawnego na Sąd nazna-

czonego, dla wyciągaiącego przypadku, ieſt to i przypadkowi i Prawu o nim zadość uczynić.

Już tedy, kiedy Cel co do Sądu ad Inſtantiam do niego powołuiących ieſt ieden, iakże różność do niego w extraordynaryinym ſpoſobie nad ordynaryiny ſkutek preferowaną być może? Niedyſputuię tedy Sądu, gdy ſię zda komu do niego powoływać Kommiſſyą Skarbową, ale ſprzeciwiam ſię tworzeniu nowego, bo to monſtroſum, aby par ſuper parem miał poteſtatem, aby z nowych Sędziow i Kommiſſarzy compoſitum iudicium być miało, aby azardować wexę Procederu formuiącemu ſię Sądowi z preferencyą nad uformowanym.

Nad Sąd Seymowy nic niemaſz poważnieyſzego, a zaś kompozycya Sądu nowey iakoweyści Kommiſſyi, ieſt daleką od tego zaſzczytu i Narodowey opinii.

Sędziowie Seymowi nie do tego przypadku Sędziwi? a zaś nominowani Kommiſſarze, przy naywiękſzey, którą Im czynię, dyſtynkcyi, mogąż być przyzwoicie przybranemi?

Owoż Kwitu wydanie dla Kommiſſyi, lub onego wſtrzymanie, i Sądu naznaczenie, ieſt u mnie indifferencyą; ale nią być niemoże twor nowego Sądu, którego okoliczności przeciwne Kom-

miſſyi, nie zaś realna potrzeba zdaie ſię wyciągać.

Nie rozumiem, aby bezſtronny ſentyment przyznał temu nowego Sądu Projektowi walor; bo ten wynalazek uwleka iſtności Sądow Seymowych i Prawu, gdy materya Statûs wciśniona ieſt w materyą Ekonomiczną, względem czego gdy Prawa gwałt cierpiące mówią, ia na mocy ich tamuię ſkutek.

Spoſob attakowania materyi Statûs oddaniem iey ſub pluralitatem, ieſt peior medicina morbo; albowiem iaka pluralitas chce materiam Statûs podciągnąć w Tytule Ekonomiczney pod rodzay Jey przyzwoity, taż ſama nazwać ią zawſze będzie mogła niematerya Statûs, gdy okoliczności tego wyciągać kiedy będą.

Ja zaś znaiąc powagę materyi Statûs, i walor Praw o niey, nie oddaię w kweſtyą rezolucyi na Prawo, ktòra i przy nim, a dopieròż przeciw niemu byłaby bezprawiem, a zatym nietylko ſkutkowi turni, ale turnowaniu i oddaniu ad turnum czynię nayſolennieyſzą oppozycyą; a w pogardzie tego mego w tey Praw Swiątnicy oświadczenia, uroczyſtſzym one tam uczynię, gdzie w przyięciu odmówionym być niemoże, przeſtrzegaiąc w czaſie, że non ex me hæc tempeſtas.

ODPOWIEDZ PODSKARBIEGO NADWORNEGO LITEW:

Na Kwestyą czyli Zarzut od Kommissyi Skarbu Litt: nieprzyzwoicie względem Summy 540000. Zll: do niego zaregulowany, Prześwietney do Rachunkow Litewskich Delegacyi uczyniona.

Kommissya Skarbowa Litewska, przed Ordynaryiną teraźnieyszą Oktobrową Kadencyą, maiąc Prawem czas naznaczony, do expedyowania na Seym *ex præterito* Rachunkow, mianowicie dla objęcia w nie Raty ostatniey Marcowey, przedtym za Seym po niey nadchdzący, do okalkulowania na drugim Seymie idącey; wdała się za Granicę objektu teraznieyszey Extra-kadencyi, szukaiąc w niey teraz (z jakowychsi swych przyczyn) co *respiciebat futurum!* ściągnąwszy zatym Officyantow, oderwanych od czynności, w

 in-

intereſſach Skarbowych, *in ſubſequens* Kadencyi do zarządzenia na celnych Komorach potrzebnych, czyniła z niemi *in contumaciam* Podſkarbiego Nadwornego, nagłe Indagacye, z których Summę, na przepłatę jakoby do rzeczonego Podſkarbiego ſtoſującą ſię, a przez ſię zlikwidowaną, tu aż jemu podała do wiadomości, o którey kommunikacyą nie mogąc on doproſić ſię. aż za zaleceniem Prześwietney Delegacyi, odebrał w tym zapóźniony ſkutek naſtępnemi w tey objekcyi, *nec de tempore, nec de loco, & non de neceſſe* wnieſioney, uſprawiedliwiający ſię Punktami.

1*mo*: Nie jeſt doſyć, że Officyanci tę przepłatę do Podſkarbiego Nadwornego zaregulowali; ale trzeba, aby dowiedli mu, za czyją wolą ją uczynili, y kiedy na takowe Exolucye Dyſpozycyi ani Kwitow Podſkarbińſkich nieſkładali bez nich, w czaſie nawet przyzwoitego o to, & *non in contumaciam* z ſkarżonym Aktorem Rachunku, ważnie mówićby

nie

nie mogli ; a cóż ich, czyli z niemi Kommissyi, niewczesny zaoczny, y bezdowodny rachunek, znaczyć może?

Nayznacznieysza część tey przeliczoney kwoty(podług samychżeOfficyantow relacyi)za dyspozycyą P. Suchodolca, w zawierzeniu jego odezwom, uczyniona, a ten gdy zamąciwszy interessa, y niezdawszy rachunkow, wyjachał z Grodna, ani na kalkulacyą z niego winną, ściągnąć go dotąd, y oney odebrać można było; Przeto do takowego z P. Suchodolcem obrachowania, y przez niego, *ad usum* Podskarbiego Nadworn: obrztu tey Summy dowiedzenia, przepłata jey, czyli *allegatum* na nią, rekognoskowanym być nie może. Wszelako jednak Podskarbi Nadwor: własnych nie czyniąc na to dyspozycyi, tey Officyantskiey odezwom P. Suchodolca powolności, nieapprobuje, y będąc od niego zdradzonym, przeszłych jego czynności, w zażyciu do porachunku Percept Skarbowych, realizować nie może.

2do: Powody przepłat tych Offi-
cyantſkich, pochodziły pryncypalną
przyczyną, z Cła Królewſkiego, Pod-
ſkarbiemu Nadworn; należącego, a z
Cłem Rzeczypoſpolitey w niejakiey
konnexyi *exolutorum* bywającego, w
tranſportach zaś Summ, acz różnie
poborowanych, łączącego ſię, częſte
zatym z jednego do drugiego źrzódła
wſiękały, obrachunkow y boniffika-
cyi, wzajemne okoliczności, nadto,
Rzeczypoſpolitey na Seym Rachun-
ki, *ad primam Martii* miały ſwóy ter-
min, a zaś Cła Królewſkiego do *No-
vembra* terminowały ſię, owoż! *in rem*
Prowentu, między pierwſzym Marca,
a *Nowembrem* wpływającego, mogło z
niektórych Komor, częścią z wpadłey
Percepty, a częścią, y z wpaść mają-
cey, zayść jakie nadliczenie; na wza-
jemney z Ceł bonifikacyi upewniają-
ce ſię, czego potym zaſzła w nieſpo-
dziewaniu *1. Julii*, y nad Cłem Kró-
lewſkim odmiana, przeiſtoczyła ſku-
tek. Wſzelako, co ſię zaliczyło w
dogadzaniu odezwom P. Suchodolca,
on winien Podſkarbiemu Nadworn:

z tego

z tego uſprawiedliwić ſię, a co *pro conto* jego użytych, y tey natury, a przez ſię dyſponowanych Percept dowiedzie, Podſkarbiego obowiązkiem będzie bonifikować Officyantom, to zaś jak było, równie jeſt, y będzie prywatnym rozrachunkiem, y bonifikacyą *extra* Kommiſſyi Skarbu Lit:

3tio: Część Summy na Podſkarb: Nadworn; powyżſzą okolicznością kontumacyinie narachowaney, applikuje ſię Kwitowi jego, od Kaſſy produkowanemu, y ten widzieć mu trzeba, a gdyby Kwit takowy, *in rem* porachunku z przeſzłości, y gdyby też na przyſzłość Kaſſierowi danym, okazał ſię, byłby tylko znakiem *facyendy*, między nim prywatney, a nie żadnym ściągającym ſię do Kommiſſyi Skarbu Lit: Dokumentem.

4to: Kaſſa Kommiſſyi Litt; w niewyſtarczającym Perceptami Expenſom Skarbie, nie miewała po Kadencyach Summ remanentujących, a jeżeli między Kadencyą teraznieyſzą

z wpadłey jakiey Percepty, od wiedzy zatym y obſygillowania Kommiſſyi independuiącey przez Dezercyą P. Suchodolca, w zamieſzaniu intereſſow y wypłat, awanſował co Kaſſier na porachunek *ex præterito*, y gdyby też *in futurum*, z nim o to kalkulacya Podſkarbiego Nadwornego, jako prywatne umiarkowanie znacząca, nie jeſt Kommiſſyą Skarbową intereſſuiącą, która do odpowiedzi w niedopłaceniu Summ winney, jedynych ma ſwych Officyantow y ich Poręcznikow Aktorami, w poſzukiwaniu zatym dalſzych Kompetytorow, nad to Aktorſtwo, *non plus ultra excedere* może.

5to: Kaſſier, znając punktualność y ſpoſoby Podſkarbiego Nadworn: prócz nich, gdy co awanſował; pokładał ufność, y na Racie z dochodow Królewſkich, w teraznieyſzym Oktobrze przychodzącey, która według przekazu od Kaſſy Generalney, y przyjęcia za nią opłat inſzych, a mianowicie Zagranicznych, przeświad-

świadczała go: iż *juxta curſum* utrzymywanych przez Podſkarbiego Nadwornego exolucyi, jemu doſtanie ſię; a zatym z nieprzeyrzenia w nagłey rzeczy odmianie ewentow, obiecywał ſobie w Kaſſie mieć ſwą ſatysfakcyą, y w czym Podſkarbi Nadworny ſuplikowaniu ſwemu do łaſki J. K. Mci P. N. Miłościwego ſpodziewa ſię ſkutku.

6to: Kommiſſya Skarbowa, jako potrzebę y czas indagacyi, o przepłacenie Percept Podſkarb: Nadwor: nieprzyjaznym ściganiem uprzedziła, *pari incompetentia* w celu *publico* znajomym, zaregulowała do niego ſwą pretenſyą; bo jey rzeczą, patrzeć Officyantów y ich Paręcznikow, a gdyby Podſkarbi Nadworny *indirecte* y gdyby też *directe* pociągnionym od nich zoſtał, ta ſprawa między niemi, nie będzie Sprawą Kommiſſyi Skarb: z Podſkarbim Nadwornym, ani jego z tym Aktorſtwem wzajemną, w właſney zaś Sprawie odpowiedź Officyantom, od juſtyfikacyi P. Suchodolca

dolca w Perceptach y Expensach, przez niego na *conto* Podskarbiego Nadwornego obracanych, zadłużoney, dependować będzie.

7mo: Mimo różnicę słuszney od nieważney okoliczności, awansowanie od Skarbowego Officyanta jakiey kwoty, gdy w doścignieniu czyli zabrakowaniu dopłaty nagle zarekwirowaney, jest jego przestępstwem, tedy ono w obowiązku odpowiedzi Kommissyi, ściąga się tylko do wydającego na swe Rizyko Officyanta nie zaś do biorącego Aktora; pierwszy bowiem założyć musi do Skarbu, a w niedostarczeniu, Pareçznik za niego płaci, drugi nie Skarbowi, ale jemu tylko w oddzielney Sprawie odpowiada, y to za dowodem, gdy wziął jaką kwotę, y wydał kwit na nią, a wszelako, ani Skarb go może pociągać do odpowiedzi, ani on ją winien Skarbowi czynić.

8vo! Dopuściwszy między Skarbem a Officyantem y jego Pareczni-

kiem

kiem przyłączenie trzeciego, do od-
powiedzi wciąganego, w przypadku
pociągania przez niego czwartego, y
dalſzych trzeba odłączyć, a w takim
związku Kompetytorſką zrobiwſzy
ſprawę, ani od niey Sbarbową można-
by odłączyć, ani z nią trafić do pręd-
kiego końca, a zatym jako Rzeczy-
poſpolitey w ſwych dochodach jeſt
intereſſem Kommiſſyi patrzeć, tak
równym jey w zawodzie pilnować
ſię ſwych Officyantow y ich Parę-
cznikow, a nie kogokolwiek między
nich wciąganego, extra zatym kredy-
tujących Officyantow y Parękzni-
kow, nie może być Kommiſſyi ſpra-
wa, o niedopłatę dochodu, chybaby z
Wiolatorem, a w naturze dobrowol-
nych pożyczek Officyantſkich z po-
życzającemi, materyi dla Kommiſſyi
nie maſz do ſprawy, zatym nie maſz
pretenſyi.

Sprawa Kommiſſyi Skarbowey, o
ſwą Perceptę, póki idzie naturalną
drogą z Officyantami nie zupełnie
wypłacającemi ſię, z ich Parę cznika-
mi;

mi; póty pewną jeſt prędkiego y pewnego ſkutku, jakby zaś wybaczając, obróciła ſię w uſtronne do tey odpowiedzi komplikacye, zawikławſzy ſię w labirynt kweſtyi między Aktorſtwami, dalſzą byćby muſiała od dóyścia Skarbowi ſatysfakcyi, albowiem Officyanci, y przez konſekwencyą ich Paręcznicy, na niedopłaconą Perceptę, nic odpowiedzieć nie mogą, jak tylko nieodwłócznie ją zapłacić, a zaś o przepłatę czyli o awans drugiemu Skarbowi ſprawa, obſzernieyſze w ſobie zawiera konnexye, ſtopnie Prawa, dowody y odwody; Kommiſſya tedy Skarbowa przyłączać nie może uſtronney ſprawy, boby (jako o tym powyżey) ſwoją zatrudniła, mającą ją *in ſolo executivo* ſatysfakcyi, w tamtey zaś wprzód jeſzcze dóyść trzeba, przez kogo, y dla kogo, za czyją Dyſpozycyą y kwitem, oraz w jakiey proporcyi użyte Pieniądze? a dopiero wywiąże ſię kto z nich, y komu, co winien. To więc jeſt różną y oddzieloną ſprawą, *in connexo* z Skarb: niekweſtyonowaney właſności windykowaniem niebędącą, ani być mogącą,

Ultim: Widomie tedy, nieſłuſznośc powodem, w cudzą Kommiſſya wdała ſię ſprawę, do ſiebie zgoła nienależącą, y niepotrzebnie, prócz pretextu okazania nieprzyjaźni żądeł, przywłaſzczaną, poſzło zatym, że y przepłatę w zaocznym rachunku wygurowano, y Aktora Dyſpozycyi na tę percepcyą, którym Podſkarbi Nadwor: nie był nie objaśniono, a do Seymowych Rachunkow z materyą do nich niewchodzącą, przypiſano ſię; mieyſce ſeymowania, chcąc zamienić, na plac Szykanów y Potwarzy.

Gdy zatym Kommiſſya, mająca w Aktorſtwie ſobie do odpowiedzi Officyantow, y ich Parężnikow, nie może, y niepowinna, równie jak nie ma żadney przyczyny, drugiego do ſatysfakcyi poſzukiwać Aktorſtwa; a jeſzcze z tą wyboczoną, *ultra Sphe-ram* z dawnych na Seymie rachunkow, przechodząc pretenſyą; tak cel jey, do którego nią wymierzyła, widomie pokazuje ſię, iż nie Summy Skarbowey, ale prześladowania Oſoby.

by.

by, nienależącey w tym do odpowiedzi, szukała; nie mając bowiem, z powyższych przyczyn, *Jus ad rem* do Podskarb: Nadworn: *Jus in re* z nim mieć nie może.

Kalkulacya teraźnieysza, jakie obeymuje przychodow y rozchodow Skarbowych Raty; od Seymu przeszłego do Seymu teraźnieyszego (których pięć *ad calculum præsentem* weszło) z tych, w nayściśleyszym examinowaniu, ma Rzeczpospolita zupełność swych Percept, według których określoną Prawem Expensę usprawiedliwiono, oraz Kwitami y Rachunkami *exolutorum* wyprobowano.

Y na tym funduje się Raport Prześwietney Deputacyi Seymowey, do wysłuchania Kommissyinych rachunkow naznaczoney, do jey więc *in præciso* rachunkom Definicyi, Podskarbi Nadworny odwołuje się.

MOWA
JASNIE WIELMOZNEGO
JANA ZAREMBY
SZAMBELANA J. K. MCI
POSŁA
z WOJEWODZTWA POZNANSKIEGO
NA SESSYI SEYMOWEY
30. Października 1780. Roku.
w IZBIE POSELSKIEY
MIANA.

PRZESWIETNY STANIE RYCERSKI.

Zbiegałem ſkwapliwie do tey Swiątnicy, ſłuchałem pilno Obrad Naſzych, tuſzyłem ſobie wiele, obiecywałem aż nadto; lecz mylę ſię: bo ja-

 ko

ko Rolnik bez pracy ſpodziewać ſię niczego nie może; tak My z Obrad Naſzych nieprzynieſiem nic podobno wſpół-Ziomkom Naſzym, coby Jm pociechę przynioſło, w Oyczyźnie Miłość nam ſprawiło, u Króla Pochwałę zjednało. Stojemy wśrzod nieſzczęśliwości, ratować ſię nie myślemy; ſpór, prywata, czaſu wycieńczenie, oczy nam pochmurną powieką zaſłoniły. Nie maſz już Bracià tylko dni pięć, które na godziny rachując, ledwie jeſt 15. godzin naſzey czynności: miarkuymyż z czym wrócie-

my,

my, z czego damy odpowiedzi: zarumienić ſię przyidzie każdemu, iż miał przełożone y zlecone Wojewódzkie żądze, ktòre do uſzczęśliwienia całego Narodu dążyły. Wyciąga Oyczyzna po Nas ratunku, Deputat ſakryfikuje majątek ſwóy dla Dobra Publicznego, w zyſku odbiera ſtratę! ſtoi Zołnierzy w małey liczbie, płatny mało, na którym każdy Narod polega, y mocniey ſzym ſię ſtaje; za nic budynek bez fundamentow dokładnych, niewſkòra nic Sternik bez maſztu, Rycerz bez mocy y broni, zara-

dzić

dzić o tym ſzczegulnieyſzym obowiązkiem ſądzę każdego, aby powiękſzyć Woyſko, podwyżſzyć im płacy, reſztę czaſu na ſpoſob polepſzenia Kraju obróćmy, zabiegniymy zagranicznym wydatkom niepotrzebnym, *Legem Sumptuariam* oboſtrzmy, wyjazdow do cudzych Krain obojey Płci ściśle zabrońmy, y co będziem mogli w tylu potrzebnych okolicznościach Oyczyzny, wybrać co naypotrzebnieyſzego, na tym te dni dokończmy.

MOWA
J. W. JEGOMOSCI PANA
WITOSŁAWSKIEGO
OBOZNEGO POLNEGO KOR:
POSŁA WOJEWODZTWA PODOLSKIEGO
DNIA 31. OCTOBRIS 1780. ROKU.

Przy podaniu Projektu Woyſkowego.

MIANA.

Dopełniać Prawo, ieſt ściſłym każdego Obywatela obowiązkiem, dopełniać ono iak naylepiey i naychley ieſt ściſleyſzą dla Nas, Zacni Kolledzy, powinnością. Pozoſtali w domach wſpół-Bracia, zapatruią ſię na Nas wybranych z pośrzodku ſiebie Prawodawców: a z uchybienia naſzego Prawu, nie nader dobry biorąc przykład co za zyſki mieć mogą, ieźli nie dzielnieyſze do przeſtępſtwa Praw

powody, a swobodnieyszą w niedopełnieniu ich niekarność.

Czas więcey czworoniedzielny iuż nam upłynął na samych Elekcyach Magistratur, i ułacnieniu niektórych Proiektow. Słyszeć zewsząd odzywaiące się Głosy poważne wprawdzie, i nie próżne w żądaniach swoich, ale, daruycie mi Zacni Kolledzy, i niewczesne, i nieporządne. Prawo na przeszłym Seymie postanowione kładnie przed wszystkiemi innemi Materyami, traktowanie i uskutecznienie Materyi Woyskowey, Prawa słuchać powinniśmy.

Nie wchodzę ia tu w potrzebę pomnożenia znacznego Woyska: zna to każdy, że cała Europa wziąwszy sobie za hasło powiększenie onego, korzysta ztąd w sławie, bespieczeństwie, powadze, porządku, a podobno i w nabytkach z obcey słabości.

Woysko nasze iest nader szczupłe do ziednania Narodowi podobnych zysków, lecz pomnożone,

urządzone, płatne, może mu ziednać przynaymniey niektóre, uczynić go poważnieyſzym; gdy mówię o nim, mówię o Oyczyźnie, i o Nas Jey Synach.

Milicyi Naſzey ieſt celem i zaſzczytem nayviękſzym Kawalerya Narodowa. To zbroyne Ludzi Rycerſkiey Zgromadzenie, było od wiekow Tarczą Narodu Naſzego, a nim zaczęły piſać dzieie o różnych Woyſka, co do czynności, użytku, podziałach, i nazwiſkach, tryb w nim zawſze Rycerze nayznakomitſi. Kto Szlachcic w Polſzcze, ten był Zołnierzem, a kto ſobie na Jmie mężnego Zołnierza zaſłużył, zoſtał Szlachcicem. Kraiowa Kawalerya była zawſze źrzódłem Szlachectwa, i różnych Prerogatyw. Zaſzczyty Krwi i Herbow, pożytki Dzierżaw, wzieliśmy wſzyſcy od tych, którzy Equeſtris Ordinis ſtipendia, ſłużąc Oyczyźnie, meruerunt.

Jeſteśmy Potomkami Zacni Kol-

ledzy tych Mężnych Przodkow Naſzych, wielu z Nas noſzących znaki Zołnierſkie, w aktualney zoſtaie ſłużbie, i podobno nie próżnebyśmy w polu noſili Jmie, gdyby Nas było więcey, a Oyczyzna taką znalazła porę do podźwignienia, iak ma do poniżenia. Ządać więc wſzyſtkim należy wſpólnie, aby ta Kawalerya Narodowa, tak co do liczby pomnożona zoſtała, iuż dla pożytku ztąd Kraiowego, iuż dla łatwieyſzego Szlachty pomieſzczenia; iako też ażeby Godni Jey w Koronie Officyerowie z Zacnemi w Prowincyi Litewſkiey Kawaleryi Narodowey Officyerami w płacy zoſtali porównani, i zupełna Oboyga Narodow, co do polepſzenia płacy Officyerow- naſtąpiła Koekwacya.

GŁOS
JASNIE W. JMCI PANA
ADAMA MOSZCZENSKIEGO
SZAMBELANA J. K. MCI. POSŁA KALISKIEGO,
Dnia 2. Novembra Roku 1780.
W JZBIE POSELSKIEY MIANY.

Kochający Oyczyznę Przodkowie naſi nieſkąpili majątków własnych na jey obronę. Ktokolwiek świadomy jeſt Dziejów Narodowych, przypomni ſobie, ile to razy gorliwi o całość Krajową Polacy zaciąganemi za koszta swoje Pułkami, najeżdżającego Granice Polſkie nieprzyjaciela odparli, á Ziomków swoich od napaści obcych zaſłonili. Zyją, i wiecznie żyć w potomności będą Jmiona tych wielkich Mężów, i przybyłoby Im zaſzczytu, gdyby wpotomkach swoich liczyć mogli wielu naśladówców.

Nieodrodny chwały Przodków swoich Dziedzic Jaśnie W. Potocki Starosta Bełzki, przeszły Chorąży Koronny, wzbudzony duchem wspaniałego Patryotyzmu Naddziadów swoich, pragnie iść za chwalebnym ich przykładem.

Podległa przez niespokoyne Sąsiedztwo ustawicznym najazdom, Ukraina, czego i niedawnemi czasami okropnie doświadczyliśmy, wymaga oczywiście żołnierza, któryby tam stateczną maiąc lokacyą, wstrzymać mógł hultaystwo, á Obywatelom bespieczeństwo zapewnić.

Podeymuie się więc Jaśnie W. Potocki, dla przysługi Rzeczypospolitey i Obywatelów, wystawić swoim nakładem Regiment z trzystu Gemeynów. Ofiara tak Szlachetna, czyliż może nie być od Stanów Rzeczypospolitey mile przyjęta? czyliż i owszem nienależy tak wspaniale myślącemu Obywatelowi okazać publiczną wdzięczność, w uskutecznieniu żądań jego?

Doprasza się Prześwietnych Stanów J. W. Potocki, aby mu wolno było z Dóbr Jego Humańszczyzny uformować Ordynacyą; w żądaniu przełożonym

nie ma zacny ten Obywatel żadnych zamiarów ambicyi; bo umysł jego nawet od podeyrzenia tey namiętności daleki; Szlachecka równość jest u niego naydroższym i naypięknieyszym zaszczytem. A jeżeli zasięga myślą aż na przyszłość uszczęśliwienia Potomków swoich; i pragnienie Jmieniowi swojemu lustr jakiś zabeśpieczyć; wszakże to przyrodzone ludziom natchnienie; wszakże nikt się nie znaydzie w tey Jzbie, któryby nie miał równie wspaniałych chęci i pragnienia. Ale i w tym nawet rozporządzeniu tego naypierwey poszukuje Jaśnie W. Potocki, ażeby dla wystawionego przez siebie Regimentu, był tym sposobem zabeśpieczony wieczysty Fundusz.

Doprasza się, ażeby wspomnionego Regimentu Szefem zawsze bywał Ordynat, ażeby Officyerowie w nim, patentowani byli od KROLA, na Jego zalecenie.

Możemyż odrzucać tak sprawiedliwe żądania, kiedy i owszem powinnibyśmy je sami naszym zezwoleniem uprzedzać; ażebyśmy okazali szacunek nasz, i wdzięczność Osobie, która z chęcią uczynienia tak znakomitey przysługi Oyczyźnie swojey oświadcza się?

Dopraſza ſię nakoniec, ażeby Lokacya wſpomnionemu Regimentowi wyznaczona nieodmiennie była w Tulczynie, Boopolu, Humaniu i Mohilowie, nie tylko że te mieyſca częściey rozruchom są podległe: ale nadto, że od Konsyſtencyi Woyſka Rzeczypoſpolitey barziey oddalone.

Nierozumiem, ażeby kto z Obywatelów Prześwietnego Rycerſkiego Stanu tak sprawiedliwey Propozycyi przyjąć nie miał; i pochwaliwſzy godną dawnych Wieków gorliwość Jaśnie W. Potockiego, nie pisał ſię na Projekt potwierdzający tak użyteczną imprezę, przy oſtrzeżonym wykonaniu tych warunków, które względem założenia Ordynacyi Prawami Rzeczypoſpolitey ſą opisane.

GŁOS
J. W. JEGOMOSCI PANA.
JANISZEWSKIEGO
SKARBNIKA URZENDOWSKIEGO
POSŁA
Z WOJEWODZTWA LUBELSKIEGO.
Dnia 2 Novembris 1780. Roku.
MIANY.

Szczęście Krajowe z pokoju wynika-
jące bogacąc lud, w roſkoſz go i w
zbytki wprowadziwſzy, oſłabia umyſł,
i leniwym czyni do przeglądania przy-
ſzłości, ſzkodę i upadek przynoſzącey.

Przeciwnie nieſzczęście z tych miar
pochodzące, pobudza umyſły do ratun-
ku,lecz te pod ciężarem ſłodkiey niby w
rzeczy samey trującey, że bez zamia-
ru, ſwobody będąc; ledwie co na weſt-
chnienie nad utratą zdobyć ſię mogą,
wyzuć ſię z przyzwyczajenia nie mają
zdolności.

Wſzyſtko to na nas ſię ſpełniło i pełni;
Byliśmy w ſzczęściu, i nie myśliliśmy,
że nas upadek ſpotkać może. Zwinie-

nie Woyska Roku 1717. nie przerażało nikogo, ale raczey sprawowało ukontentowanie wzgardy godne, że ubliżyło wydatków, á Gwarancya niby zabespieczała Kraju całość.

Na tym fundamencie spokoynie polegając, zapomniano było o Dochodach publicznych, i ich zachowaniu, które przynaymniey w ostatnim razie wsparłyby były, i owszem były starania, aby się różnie rozchodziły, á natomiast Oyczyznę w długi zaplątać; były w prawdzie zbierane osobiste majątki, ale te co za korzyść niosły, jeżeli nie przemoc jednego nad drugim, z tey mnożyły się kłotnie, na nich czasy trawione, przez nie zgineła miłość wzajemna i konfidencya. Postronni widząc zgnuśniałe serca, w partykularności mienia dobrego, i w przemyśle wygod zatopione, rozróżnione i zaniechęcone umysły, tym więcey o rozszarpaniu myślili, gotowali do tego sprężyny w Kraju naszym, im więcey do tego z nas samych mieli spokoyności.

Niebyło nikogo z tych, ktòrzy przysięgą, *Quidquid nocivi scivero, avertam*, Oyczyznie byli zaręczeni, aby przestrzegli Narod o zbliżającym się upadku, i owszem prawie wszyscy byli, że

Stan Rycerſki o zamachach niewiadomy, pod pretextem publicznego Dobra, do i w ni i Seymików, Seymów, różnemi ſpoſobami przywodził

Były rzeczy ſkierowane, za ſtaraniem Nayjaśnieyſzego Pana łaſkawie Nam Panuiącego, na uſzczęśliwienie Ojczyzny naſzey, ale i te z prywatney niechęci Poſtronnym odkryte, ſzła daley złość za złością, aż do naywyżſzego ſtopnia.

Przyſzliśmy przeto do nędzney utraty Krajów znacznych, z których Sąſiedzi umieiąc korzyſtać, przedtym względem Nas nierządnych mocni, dziś ſtraſznieyſi.

W tym pozoſtałym Kraiu iuż z ubożeni chcąc ſię ratować, acz nierychło, po wſzyſtkich ſpoſobów podatkowania wzieliśmy ſię, widziemy jednak, że do ſił nie przychodziemy, i pod okiem zoſtaiąc nie przyidziemy, owſzem zdaie mi ſię, gdy kruſzców nie mamy, Sol nam zabrana, gdy te tylko kupuiąc dawne pieniądze z czaſem do ſzczętu wyidą, cóż dopiero, gdy ten wychod pienięd̄zy zagraniczne towary, bez których obeyść ſię nie możemy, Wina różnego gatunku, ſtroie, parady zbyteczne przyśpieſzaią; á za naſze Produkta

przychod, opłata Cła wodnego, ledwie nie wszystek zabiera, pewnie rodzaie podatkowania ustanowione zniżyć będziemy musieli. Do tego ieszcze, gdy z tych Podatków Skarb złożony, na Pensye i długi szafować będziemy, iakaż nadzieia wzrostu Woyska?

W takim razie spodziewaiąc się miłości Oyczyny w sercu każdego, prosiłbym wszystkich zasługi w Oyczyznie maiących, aby sobie tak iak My Szlachta, także in publico pracuiąc i tracąc się, miłość Oyczyznę za nadgrodę kładli. Prosiłbym wszystkich Ministrów, Generałów, Officyantów, aby przez puł mnieyszą, iak dziś maią, więcey sobie dobro Oyczyzny nad prywatny maiątek przekładaiąc, kontentowali się Pensyą. Prosiłbym wszystkich Emfiteutowanych, aby Krölewszczyzn na Skarb publiczny, dla ukrzepienia się Oyczyzny, odstąpili. Prosiłbym wszystkich pretensye do Skarbu Rzeczypospolitey maiących, aby ie przez miłość Oyczyzny darowali; Ale to podobno darmo nikt swego Dobra nie odstąpi, wszyscy z Oyczyzny, nie dla Oyczyzny żyć chcą; *quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.*

Gdy więc w tym nie znayduię nadziei, prosić cię będę Prześwietny Sta-

nie Rycerſki miłością Publicznego Dobra, aby wſzyſcy Emfiteutowani przychodząc do Poſſeſſyi Królewſzczyzn po śmierci uprzywileiowanego Poſſeſſora, po nayściśleyſzey Luſtracyi iuż nie Kwartę, ale przez pół całey Intraty płacili do Skarbu.

Aby Loterya publiczna przez Kommiſſyą Skarbową trzymana była, á tak Zagraniczni pieniędzy z Kraiu wywozić nie będą.

Aby Mieſzczanie po Miaſteczkach Królewſkich grunta maiący, ſzczegulnie rolnictwem bawiący ſię, á przeto do manufaktur, końcem których ſą fundowani, nie biorący ſię, Czynſze z gruntów do Skarbu Rzplitey płacili

Aby Kupcy od Zarobków ſwoich Procent płacili, także, aby i ci, co tylko ſummy na Prowizyach mają, choć po złotemu od ſta do tegoż Skarbu płacili, á tak ich równie, jak i tych co dobra mają, ſprawiedliwość dotknie.

Tudzież aby Zagraniczni po Miaſtach, Miaſteczkach z Komedyi, Ekwilibryów. od widowiſk różnych zwierząt znaczne pieniądze zbierający, niemniey i ci, ktòrzy z Zagranicy do nas przyſzedłſzy, á nazbierawſzy pieniędzy w swóy Kray powracają, ſłusznie ſię Skarbowi opłacali. Także Monopoliści Tabaki, albo znieſieni zoſtali, albo nadzwyczaynym zarobkiem z Rzplitą dzielili ſię.

Zgoła, aby wszyscy Handlarze, Aptekarze, Doktorowie, jako równie z nami z tey Oyczyzny żyjący, tak równie do podatkowania przykładali się.

Wzrośnie tym sposobem Skarb, będzie fundusz na pomnożenie Woyska.

A co się tycze utraty w cudze Państwa pieniędzy na ubiór, stanowiąc Legem sumptuariam, stanowić jey na Płeć niewieścią nie zdaje mi się, bobyśmy sobie Męskiey płci uczynili krzywdę. Zona wszakże władzy Męża Prawem Boskim poddana zostaje, i Swieckim. *Uxor sub potestate Mariti, nec velle, nec nolle potest.*

Sądziłbym na zabieżenie zbytkom, aby raczey każdy drogie Zagraniczne towary do stroju i parady kupujący po dwanaście od sta Skarbowi Rzeczypospolitey płacił.

Nakoniec jeżeli my Zbytków widzialnie nam szkodliwych porzucić niechcemy, zbytki nas, gdy co dzień z kupna samey Soli uboższemi stawać się będziemy, zapewne odstąpią; chęć będzie, ale gdy sposobu niedostarczy, zostanie *Vana sine Viribus Ira.*

Gdy zaś oczywiste mamy dowody, jak mało mamy za nasze Produkta przychodu pieniędzy, tak dalece, że już z ciężkością opłacać podatki, proszę Was Stanie Prześwietny na fundamencie Instrukcyi Województwa mego aby Woyska po Województwach i Ziemiach proporcyonalnie do Podatkowania Ich rozlokowane były, tam mieszkając, płaca swoie przez puł zbożem, á przez pół pieniędzmi odbierały.

GŁOS

J. W. JEGOMOSCI PANA

JEZIERSKIEGO

POSŁA

WOJEWODZTWA LUBELSKIEGO

DNIA 2. OCTOBRIS. Novembris

NA

SESSYI SEYMOWEY

MIANY.

PRZESWIETNY STANIE RYCERSKI

JJ. OO. JJ. WW. MOI WIELCE MOSCI PANOWIE Y BRACIA.

Miedzy Propozycyami Jego Królewſkiey Mości Pana Naſzego Miłościwego ku po więkſzeniu Dobra Krajowego nayſtarowniey ułożonemi, lubo i tę znayduiemy, żeby wybrać Osoby, któreby na przyſzłym Seymie

względem Dzieła Praw Jaśnie Wielmożnego Zamoyſkiego własne ſwoie, i innych Obywatelów zdania przełożyć mogły; gdy iednak żadnego w tey materyi Proiektu od Tronu podanego niemieliśmy, cienia nawet tey opinii myśl naſza dopuścić niepowinna, iakoby Nayiaśnieyſzy Pan utrzymania tychże żądać miał.

Gdy Narod, z tego Praw Proiektu nieieſt kontent, gdy Woiewództwa wybranym z pośrzód ſiebie Poſłom, o uchylenie onegoż domówić ſię zaleciły, znam być i ia moią powinnością, z obowiązku Jnſtrukcyi, do publiczney chęci łączyć moie Zdanie.

Co ſię zaś tycze Osoby J. W. Zamoyſkiego, rozumiem być dla niego doſyć ztąd przykrości, że zlecone ſobie Dzieło pracowicie dopełniwſzy, nietrafił w myśl Narodu; Przeto, aby Proiekt Uchylenia onegoż, podług Zdania Xiążęcia Jegomości Poſła Warſzawſkiego, w łagodnych i przyzwoitych wyrazach. Mógł być podpisany, z mieyſca mego dopraſzam ſię.

MOWA
JASNIE WIELMOZNEGO
WOYCIECHA
MOSZCZENSKIEGO
SZAMBELANA J. K. MCI
POSŁA XIĘSTWA MAZOWIECKIEGO ZIEMI CZERSKIEY
NA SEYMIE
w IZBIE POSELSKIEY
Dnia 2. Listopada Roku 1780.
MIANA.

Zabiegać wcześnie, y skutecznie zaradzać szerzącym się zbytkom Krajowym, wszędzie y zawsze pilney czułości Prawodawstwa szczegulnieyszym było celem.

Jakichże zabiegow nieużywano na zatamowanie tak szkodliwego, a tak prędko obeymującego Narod zbytkow nawału w owey Rzeczypospolitey wolnością y dobrym Rządem świetney? gdzie

gdzie jeden z naydoſkonalſzych Prawodawcow Greckich potępił je dla wſzyſtkich uczciwych Ludzi, ſamym tylko nierządnicom y roſpuſtnikom pozwalając używania Złota, Srebra, Kleynotow, y wſzyſtkich koſztownych ozdob; a tym ſpoſobem, bez gwałtu y trudności wyparł marność y zbytek z ſwey Rzeczypoſpolitey; bo gdzież jeſt tak bezczelny, aby zezwolił publicznie przybrać na ſiebie piątno hańby? y w naypodleyſzey bowiem duſzy, chęć ſławy dobrey, jeſt nieprzytłumionym poruſzeniem. O jakoweż korzyści zyſkalibyśmy z podobnego u nas uſtanowienia! Oſzczędzone na próżność wydatki, porządnieyſze y ſzczęśliwſze ſporządziłyby nam życie, a Krajowi pomyślnieyſze podobno powodzenie. Gdyby zbytek w rozmaitych gałęziach jadowitego krzewu okrzeſany, więcey kilkadzieſiąt Millionow ſtraty nie był przyczyną, o czym nas upewniają z examinowania Kommiſſyi Skarbu Koronnego donieſienia; każdy ſkrzętny ſtarunkiem Obywatel doſtarczające w ſwym majątku znalazłby intraty do przyſtoynego y wygodnego utrzymywania ſię; gdy dziś naymajętnieyſzych

y przemożnych niebaczne w dochodach expensa świetnemi poczyniły nędzarzami.

Niechay Niewiasty usunięty mają sposob rozpraszania y trwonienia majątku Mężów, y Dziedzictwa Synów swych; a wiele przybędzie cnotliwych Zon, Matek dobrych, przyjemnych y szanownych Kobiet, u których dotąd suknia zaszczytem, a rozum w zachodach gotowalni ograniczony, powinności swych znać y przymiotow szacować nie umie.

Niechay te rozhukane Matki, część kosztu y czasu marnie traconego obrócą na oświecenie się w potrzebnych wiadomościach, dzieci swe rostropnie wychowują, a dopełniając swego powołania y kondycyi, staną się Niewiastami mężnemi, nie biorąc sobie za podłość y hańbę zatrudnić się rządem domow swych. Tych bowiem dobre wewnętrzne rozrządzenie, nie tylko obfitości przysparza, ale nad to jest obrazem Rządu całego Państwa.

Zyczył:

Zyczyłbym przeto, ażeby *Lex Sumptuaria*, czyli Prawo Wydatki określające, na Seymie 1776. ſtanowione, na więcey Artykułow, z mocnym oboſtrzeniem, rozciągnione było, a oſobliwie dowozu y przedaży ſtrojom y ku wymyślnym kapryſom ſłużących towarow, nad wſzelką wartość dotąd zakupowanych, ſurowo zakazać, któregoby ſkutecznieyſza niż do tych czas była Exekucya, Kommiſſyom Skarbow Narodowych, Powagą Rzeczypoſpolitey teraz ſeymujących, była nakazana.

MOWA
J. W. JMCI PANA
MAKROWSKIEGO
CHORĄZEGO Y POSŁA MIELNICKIEGO KONSYLIARZA RADY
Na SEYMIE 1780. Roku
Przy Materyi o Wexlach traktującey się
MIANA.

Daleki jeſtem od używania Wexlow początkowo uchwalonych ku wygodzie publiczney, a teraz nayczęściey ſtoſowanych do chciwych zyſkow y podeyściow. Znam tyle ich rodzay, ile znać do obrzydzenia trzeba unikającemu podeyrzliwych czynności. Nie bronię przeto nayoſtrzeyſzych Uſtaw do zniſzczenia Wexlow, lecz razem ſtrzegę, aby tak te, jak każde Prawo fundowało się na Sprawiedliwości, y jaſnych wyrazach. Projekt o Wexlach w kilkudniowey Deliberacyi leżący, a na dniu wczorayſzym ochotnie od większey części przyimowany, wady ma takowe: Naprzód, tak jeſt, w ſenſie ſwoim zawiły y ciemny, iż Prawodawcy zrozumieć go nie mogą,

 jakże

jakże Sędzia zrozumieć potrafi, będąc dalszy od zgadywania myśli Prawodawczey? Popełnią się różne grzechy, a my z pierworodności będziem Autorami. *Powtóre*, Wexle kassować y kary na przestępnych wkładać odtąd możem, lecz Prawo pisać na przeszłość w żaden sposob nie możem, takowy bowiem przykład wszystkim Narodom nie jest znany, a nam byłby nayszkodliwszym często Prawa odmieniającym. Gdybyśmy Wexle pod Wolność zaprzeczenia lub zaskarżenia ogulnie oddali, stanęłoby wprawdzie w elu przed Sądem skarżących się słusznie, lecz nierównie więcey tych, co nie mając czym płacić, lub mając a niechcąc, realne Wexle swoje pod tysiączne oddaliby spory. Prawo przeto, które zapobiegać winno publicznemu zamieszaniu, dałoby pochop do pomnożenia Spraw, y niespokoyności.

Prawda jest pewna, że różne Osoby frymarczące Wexlami różne popełniły krzywdy y podeyścia; ale jeszcze pewnieysza, że Prawo utwarzające Wexle, zabespieczyło publiczną na nich Wiarę tak dla własnych, jak dla obcych Mieszkańców. Słusznieby więc wielu utyskowało na niestałość y niewzględność Praw Polskich, gdyby dla swywoli jednych, chciwości drugich, był razem karany trzeci niewinny.

W Projekcie innym, który do Was przynoszę, Prześwietny Stanie Rycerski, jaśniey starałem się rzecz opisać, y oddzieliłem dług winny od pretensyi formować się do niego mogącey, to jest, zostawuję dochodzenie

wol-

wolne o lichwę, zdradę, y inną niesprawiedliwość, lecz należną za Wexle Summę bez zadysputowania chcę mieć oddaną. Ten zaś, do którego się ściąga pretensya, gdy ma dobra, z Possessyi odpowie, gdy nie ma, oddając mu na terminie Summę w Kancellaryi reponować, y do czasu rozsądzenia się pod aresztem zatrzymać wolno.

Umorzywszy wexle, godziło się pamiętać, iż Konstytucya 1775. Roku zniżająca procent więcey jest naszemu Krajowi szkodliwa, niż pomocna. Nie piszą na to w żadnym Królestwie Prawa, wielość lub małość pieniędzy procent stanowi; Prawo tylko pilnuje, aby prowizya wzrost lichwy nie wzięła. Widzieliśmy, jak na ów czas zaraz sami Prawodawcy oszukani zostali na skutkach swego wyroku: nikt bowiem pożyczyć nie chciał pieniędzy, a choć skrycie rozwolnić chcieli ostrość swojey ustawy, bojaźń atoli kary drugą stronę od zezwolenia wstrzymywała. Kapitały Szlacheckie zatarszy ślady zwyczaynych skryptow, poszły pod ukryte Wexle, kassując więc teraz Wexle, trzeba do jawnych dawną formą skryptow uprzątnąć przeszkody; przeszkody zaś nie są inne, jak rodzące się z Prawa uniżającego zbytecznie procent na proporcyą małey massy cyrkulujących pieniędzy.

Prześwietny Stan Rycerski czytania Projektu mego cierpliwie posłucha; a jako ja uporem, ani własną zdania miłością niechcę im wrażać, aby był naylepszy, tak y Wy nie raczycie prędko osądzać za naygorszy.

PRO-

Wexle między Szlachtą y od Szlachcica używane y dawane być nie mają pod nieważnością całkowitego waloru. Wexle zaś dawne w przeciągu czasu do pierwszego Marca Roku nastąpić mającego do Akt *per oblatam* (zabiegając *antidacie*) podane być powinny. O które spory dawnym sposobem rozsądzać się będą. Kollokacyą Kredytora Wexlowego Akt Oblaty *in foro, ubi bona consistunt.* stanowi. Ktoby zaś znayduiące się dotąd Wexle chciał sądownie zaskarżyć o lichwę lub o inną nieważność, takowy (chociaż dochodzenie zostawuje się wolne) niepierwey jednak, aż satysfakcyą Wexlu na terminie uczyni, Sprawę zacznie. Dowiedziony zaś występek lichwy lub innego podeyścia nietylko oddaniu co niedopłacił istotnie, lecz Grzywnom y Wieży, *juxta qualitatem delicti*, podpadać będzie. Sposob odpowiadania taki oznacza się obwinionemu, iż maiący Dobra, z Possessyi; a niemaiący, z Summy przyaresztowaney w Kancellaryi reponowaney odpowiadać będzie. A że przez zamknięcie Wexlow y małość Prawem ustanowionego procentu publiczna w pożyczeniu wstrzymanaby była potrzeba y wygoda, przeto procent w Summach świeckich siedm od sta, a w duchownych pięć od sta za sprawiedliwy uznajem.

M O W A
J. W. JMCI PANA
MAKROWSKIEGO
CHORĄZEGO Y POSŁA MIELNICKIEGO KONSYLIARZA RADY NIEUSTAJĄCEY NA SEYMIE 1780.
M I A N A.
Gdy różne rekomendowano Osoby do Indygenacyi y Nobilitowania.

Nie dosyć przekonany jestem o użytkach dla Kraju z licznych Indygenatow y Nobilitacyi; abym przestawał łączyć się bardziey z temi, co ich bronią, niż co pozwalają. Nie mając bowiem nad to nic droższego, w czymże oszczędnieysi być winniśmy? Gdybym zaś nie mylił się na uznaniu, kto ma większe Pra-

 wo

wo do otrzymania tego u nas zaſzczytu, Was Stanowicielów Prawa, Prześwietny Stanie Rycerſki, w ten moment za Sędziów obieram.

Przez oderwanie Kraju utraciło Wolność wielu wſpół Braci naſzych: kto z nich jednak przekonał wcześnie ſiebie, iż lepiey jeſt żyć pod abſolutnym panowaniem rządnie, niż w wolnym Kraju z przeſzkod obcych nierządnie; ten mało utyſkuje na odmianę Imienia y Prawa. Lecz, gdy Samowładnych Państw Rządzcy, czyli Gubernatorowie, częſtokroć wynioſłością ſwoją wzgardę Obywatelom czuć dają, y ſmutne dole podbitych Prowincyi w oczach ich wyſtawują, to naywięcey ſerca ich żalem, a naſze litością rozrzewnia.

Zagarnieni z Krajem Króleſtw Gallicyi y Lodomeryi Rodacy naſi, już kilku nad ſobą Rządców poſtępowania doświadczali, dyſtyngwuje ſię między niemi J. P. Józef Graff de Brigitto teraźnieyſzy Rządca, już to

ła-

łagodnością y słodkim obeyściem dla dawnych współ-Ziomków naszych, już to nieprzerwanym dla Imienia Polakow szacunkiem; wdzięczność za pierwsze, wzgląd winniśmy na drugie. Z czegoż lepiey niewygasły w nas affekt postradani ci Bracia nasi poznają, jak gdy umiejętnych osładzać ich losy, dostoynie uwielbiemy? czymże znakomitego Cudzoziemca skłonności serca ku nam Polakom przyzwoiciey utwierdziemy, jak gdy szacującego, w liczbie szacowanych umieściemy? Takim to Indygenom zaszczytu naszego udzielać przystoi, którzy nań wcześnie przychylnością zasłużyli, którzy wagę Szlachectwa Polskięgo oceniać potrafią, y którzy dobrze wiedzą, że u Nas nie Tytuły przybrane, lecz Imie Szlachcica równość Narodową czyni, y wstępy do naywyższych stopniow otwiera.

W tym

W tym ſzafunku znaydziemy dla Rzecypoſpolitey chlubę, iż Ona y do wyſokiego w Kraju cudzym urodzenia, y do Urzędu nawet Ramie udzielne ſprawującego, ma co przydać, gdy ſławne w Dziejach Starożytnych Imie Szlachcica Polſkiego nadaje. Niech razem cieſzą ſię Uczeſtnicy niedawni Swobod naſzych, iż mocni ſą jeſzcze Imię Krwią Przodków zdobyte dla łagodnych Rządców zjednywać, a Rządcy chętni za ozdobę przyimować.

MOWA

J. W. JMCI PANA

WITOSŁAWSKIEGO

OBOZNEGO POLN: KOR:

POSŁA

Z WOJEWODZTWA PODOLS:

NA SEYMIE

Roku 1780. dnia 6. listopada

MIANA.

STawają dziś przed wami zacni Kolledzy, Urodzeni Szlachetnie, i równemi naszym zaszczytami ozdobieni w Państwach zagranicznych Mężowie, pragnąc naszego Braterstwa. Jednych z Godnemi Kraju naszego Domami Krew połączyła, drugich zasługi. Wszyscy sławę, honor i majątki swoje z nami chcą złączyć. Czemuż im odmawiać mamy tey słodkiey uczynności? czemuż nieprzyimować ofiary co do Serca szacowney, co do Osob zacney,

co do fortuny zyſkowney. Ich Dzieci i Wnukowie, równie jak my, teraz ſłużyć będą tey Oyczyznie, do którey ich Rodziców miłość ku niey ſprowadziła.

To ja mówię za Ludzmi Rycerſkiego Stanu. Zacność ich urodzenia, Łaſką naſzą zaſzczycona, ſprawi tak rozumiem łatwieyſze u Was dla nich względy, i chętnieyſze na wſpół-Obywatelſtwo zezwolenie. Promocya ze Stanu drugiego znalazłaby u Was większą trudność, gdybyście ſzli za prewencyą, albo nie mieli poprzedniczych na dawnieyſzych Seymach przykładów.

Ja jako daleki jeſtem od uprzedzenia, tak ani przykłady chcę mieć prawidłem zdania mojego. Naciſk Ludzi do Indyjenatów i Szlachectwa, gdy jeſt zbyteczny, i z nienader powabnych powodów, doſyć jeſt na tym, aby był zaſzkodliwy uznany. Zacieśnia on rodowite ubóſtwo Krajowe, umnieyſza cenę publicznego daru: otwiera tam drogę mierności przymiotów i zaſług, gdzie wyſoka tylko cnota, i doświadczona dochodzić powinna. Proſzę więc z Województwem moim za Jmcią P. Piotrem Tepperem z Sukceſſorami Obywatelem Polſkim,

ſkim, Człowiekiem poczciwym, bogatym, potrzebnym, i pożytecznym. Wiem o tym dobrze, że Przodkowie naſi Konia tylko a Szabli pilnujący, cenę Szlachectwa na ſamych tylko Rycerſkich dziełach zakładali. W czaſach naſtępnych, gdy moc Krajowa nie na ſamym ſię tylko Orężu zaſadzać poczęła, gdy w poczet zaſług Obywatelſkich wchodzić poczęły, zdatność w naciſkach, dzielność i przemyſł w goſpodarſtwie, zręczność w kierowaniu intereſſów Publicznych, ułacnienie Krajowych Handlów i Rękodzieł, zaſzczepienie porządku po Miaſtach, powoli też Szlachectwo przechodzić poczęło a Sago ad Togam. Zoſtawali Bracią naſzą już nietylko ci, co ſię za Oyczyznę bili, ale i ci, którzy ją oświecali nauką, dawali modele porządku, bogacili wyſzukaniem, poczciwym przemyſłem, majątkami, lub inne jakie pożyteczne czynili Krajowi przyſługi. Swiadkami zdania mojego ſą też ſame Xięgi Praw Oyczyſtych; których Zacni Kolledzy jeſteście ſami Sprawcami i Stróżami. Nabył znacznego majątku w Kraju naſzym Jmć P. Tepper, lecz go nie nabył tylko z nas ſamych,

zna go cała Europa, mają z nim związek pieniężny wſzyſtkie Narody i Dwory, zebrał u nas i za granicą, aby nam naſze, i obce zoſtawił, nie obyczajem drugich, którzy żyjąc u nas, zbierając u nas, reſztę zbytkownego życia kończyć za granicą, gdzie ſię urodzili, za zbiory naſze zamyślają. Część jego Fortuny cyrkuluje w Kraju naſzym przez pieniądze, część jego obraca na wſpaniełe i pożyteczne w Mieście tym Stołecznym budowy, część idzie na kupno, poprawę Dóbr Ziemſkich w naſzym Kraju. Potomkowie jego i naſtępcy z nami zoſtaną, a mając od niego wrażony ſobie Duch Polſkiego Obywatelſtwa, ſtarania i zaſługi naśladować będą bez pochyby, mianowicie gdy ta Rzeczpoſpolita obdarzyć go z niemi raczy Szlachectwem, o które ja Ciebie Przezacny Stanie Recerſki, mam za honor i powinność dopraſzać ſię.

GŁOS
J. W. JMCI PANA
RUPERTA DUNINA
STOLNIKA ORŁOWSKIEGO POSŁA ŁĘCZYCKIEGO
W IZBIE POSELSKIEY DNIA 6, NOV: 1780. R.
MIANY.

(*§*§*§*§*)

PRZEZACNY STANIE RYCERSKI.

ISTotna prawda, że zepſucie Obyczajów, i wprowadzenie obcych Oſob do Kraju, odmiany wielu państw jeſt przyczyną. Dobre wywyżſzają, a złe obyczaje gubią Króleſtwa, do naprawy ich trzeba reformy praw; dawne i nowe, na fundamencie dobrym ſtanowione, wykonane bywają; z kąd idzie, że nie tak o nowe, jak o wykonanie dawnych praw bardziey ſtaraćby ſię trzeba.

Wielością praw wiele państw zginęło, jako mamy tego ſmutne dowody w obalinach tylu Króleſtw, których imiona czytamy, a rzeczy niewidziemy, wykonaniem zaś i zachowaniem Praw,

któ-

które tylko ſą rządne, Monarchię ſtoją. Na toć ſię Prawa ſtanowią, aby wypełnione były. Sprawiedliwość tak powſzechna Krajowa, jako i prywatna w Kraju póki niezakwitnie, póty ſię chwiać Króleſtwo muſi; fundamenta Domu gdy ſię trzęſą, cały ſię Dom ruſza. A to jeſtże Sprawiedliwość, Indygenaty i Nobilitacye przez Seym: 75. takie i takiemi drogami przypuſzczać, które ſą z krzywdą i hańbą Kraju, i Oſob w nim zaſłużonych? Wſzak Kray każdy i Rzeczpoſpolita udziela Przywilejów ſwoich dla Oſob cnotami, zaſługami, i oczywiſtą korzyścią dla dobra powſzechnego, zaſzczyconych.

Rzadki to był Przywiley, za poprzedzającemi warunkami dawany, dla tego też był ſzacowany. Wiadomo jeſt, co to u Rzymian było: Civitate donari, wielkie zaſługi in Statu Bellico & Civili poprzedzać muſiały; a kto ſię tego domieścił, wielkie za tym ſzły Przywileje Oſobiſte i mieyſcowe.

Podobnież i Polſka czyniła, która

ad

ad formam Reipublicæ Romanæ Rząd ſwóy uſtanowiła. Tyle Praw jeſt o Indygenatach, i Nobilitacyach, o Skartabellach, z kąd drogi Kleynot Szlachectwa Polſkiego nazwany, bo ſię go krwawo doſługiwać, i zań odſługiwać było potrzeba.

Jeżeli otworzone będą wrota komużkolwiek do Prerogatyw Krajowych, jeżeli zaniedbane będą Prawa, które też Prerogatywy utrzymują, w krótce zginą, a Kray z tych Prerogatyw odarty, inną twarz i poſtać na ſiebie weźmie. A zatym gdy Prawa Incolatûs upodlone, oraz Konſtytucya: 75. pod Tytułem „ Oſtrze„ żenie względem Indygenatów i No„ bilitacyi „ nie jeſt zachowana i dopełniona, nie można inaczey, tylko utratą i uchyleniem Szlachectwa karać za Jey zniewagę. Męſtwo i dzieła wojenne, wierność Królowi i Rzeczypoſpolitey, zbogacenie Kraju, te były quondam źrzódła; z których wypływały zaſługi do podnieſienia ſię na ſtopień Szlachectwa, i używanie Prerogatyw Korony.

Mać Polſka teraz wiele Indygenatów, nie-

niezadługo i Imie odmieni. Potomność doczyta ſię tego Imienia w Kſięgach, ale go w rzeczy nie znaydzie.

A zatym z tych jaſnych przyczyn o znieſienie co do Punktu Konſtytucyi: 75. pod Tytułem „ Nobilitacye Oſob „ niżey wyrażonych „ jako też o zniſzczenie Warunku Prerogatyw wielu Oſobom, acſi Szlachcie danego, z mieyſca mego upraſzam, i na dalſze Indygenaty nie pozwalam.

GŁOS
JASNIE WIELMOZNEGO JMCI PANA
JEZIERSKIEGO
POSŁA WOIEWODZTWA LUBELSKIEGO
NA SESSYI SEYMOWEY
Dnia 6. Novembris
MIANY.

PRZESWIETNY STANIE RYCERSKI
JO. JWW. MOI WIELCE MCI PANOWIE Y BRACIA.

Powszechne słyszećsię daie w Kraiu narzekanie, na szczupłość Pieniędzy. i każdy w szczegulności Obywatel czuie tę przykrość; nie idziemy iednak do zrzódła, z którego ten niedostatek wypływa, ani w tey okoliczności pilnie zaradzić staramy się.

Moim zdaniem, tę Kraiu potrzebę rozumiem być nayważnieyszą, gdy mamy z doświadczenia, że naymnieysze Gospodarstwo bez Pieniędzy, ani rządne, ani należycie utrzymywane być niemoże.

Uczyniwszy w tey mierze zastanowienie, inney nie upatrzyłem niedosta-

tku

tku naſzęgo przyczyny, iak tylko, że więcey Pieniędzy wydaiemy za Granicę, a mniey daleko z za Granicy nam przychodzi.

Nayiſtotnieyſzym przeto kraiowey Ekonomii być powinno zamiarem, żeby odtąd percepty wpływaiących do nas pieniędzy, wychod tychże za Granicę nie przewyżſzał.

Dla ſkutecznego w tym punkcie zaradzenia, rozumiem być konieczną potrzebą, nayprzód; żeby względem Woiażow mogło naſtąpić takowe rozrządzenie, iżby nikt (wyłączywſzy Oſoby Dobra ſwoie za Granicą maiące) do cudzych Kraiow iechać niemógł, ktoby Prześwietney Radzie Nieuſtaiącey nie przełożył ſprawiedliwey Woiażu ſwego przyczyny, i ktoby niezyſkał teyże Rady pozwolenia.

Jak wiele tym ſpoſobem z Polſki wychodzi pieniędzy, uczy nas doświadczenie, gdy częſtokroć widziemy, że wybieraiący ſię do cudzych Kraiow, Dobra ſwoie hartuią, i złotem obficie opatrzeni, zoſtawuią oneż w cudzym Pańſtwie, a kray i ſiebie ſamych ubożſzemi czynią.

Skutkiem

Skutkiem Woiażu ieſt i ta okazya wychodu pieniędzy z Kraiu, że wiele oſob, dla dogodzenia ſzczegulnie ciekawości ſwoiey, cudze Kraie zwiedziwſzy, przeymuią zwyczaie i guſt zagraniczney mody, w ſtroiach, i całym obchodzeniu ſię w naywyżſzym ſtopniu zbytkuią, i do naśladowania ſiebie innych pociągaią.

Zdaniem przeto ieſt moim, żeby Exekucya Legis Sumptuariæ ściśle być mogła zachowana; bo gdy przełożenie Xiążęcia Jegomości Biſkupa Płockiego uwiadomiło nas, że przez dwa Roki, tylą milionami wpływaiące do Kraiu pieniądze przewyżſzył wychod tychże za Granicę, w moiey kalkulacyi tak wypada, że ieżeliby kilka lat ieſzcze podobnie dziać ſię miało, my Szlachta przy ſzczupłości Pieniędzy w Kraiu, coraz więcey niedoſtatek naſz czuć będziemy, a możnieyſi, między któremi zbytek panuie, w czaſie porównaią ſię z nami, i na ten czas dopiero będą przymuſzonemi dopełnić exekucyą Legis Sumptuariæ.

Uważam i to ieſzcze, że Cudzoziemcy prezentuiąc nam różne zagraniczne widowiſka, niemało z Kraiu wyprowa-

dzaią

dzaią pieniędzy, rozumiem przeto rzeczą być ſprawiedliwą, żeby ſię podług należytey proporcyi Skarbowi opłacali.

Ogołaca naoſtatek Kray z Pieniędzy cło Pruſkie, od produktow naſzych nadto uciążliwie wybierane.

W tey okoliczności należy nam upraſzać Nayiaśnieyſzego PANA, aby z powodu zwykłey o Dobro Królestwa troſkliwości, uſilnie ſwoie w tey mierze intereſſowanie kontynuować raczył; tudzież aby Prześwietna Rada Nieuſtaiąca zleciła Departamentowi Jnteressow Cudzoziemſkich, podanie Noty Jegomości Panu Poſłowi Wielkiemu Roſsyiſkiemu, z rekwizycyą pośrzednictwa Dworu Jego, żeby handel Polſki na Wiśle takowego uciſku i pokrzywdzenia więcey nieponoſił.

Prześwietny Stanie Rycerſki! te ſą moie reflexye względem polepſzenia ſytuacyi naſzey.

Jeżeli ſię nad niemi pilnie zaſtanowić zaniedbamy, z nas ſamych nieſzczęście naſze, że Kray naſz, i nas ſamych, w nay większym niedoſtatku znaydować będziemy.

M O W A

J. W. JMCI PANA
JOZEFA HRABI Z POSŁAWIC
ANKWICZA
KASZTELANICA SANDECK:
POSŁA WOJEWODZTWA KRAKOWSKIEGO
W IZBIE POSELSKIEY
Dnia 2. Października Roku 1780.
MIANA

PRZESWIETNY STANIE RYCERSKI,

NASI WIELCE MOSCIWI PANOWIE BRACIA

OBradom Naſzym iuż koniec nadchodzi, iuż czas ſię zbliża, który Nas do właſnych powracać będzie domow; iuż nawet każdy zNas czyni ſobie pytanie: iaką pozoſtałym Braciom przynieſie wiadomość? — Nie ma, ktoby nie czuł

ważności

ważności obowiązkow ſwoich, ktoby troſkliwy o własnego ſumnienia świadectwo nie rad odbytą funkcyą dobra Oyczyzny być przyczyną, i dalſze wſpół-Obywatelow ziednać ſobie zaufanie. —

Chęć Naſzę polepſzenia loſow Oyczyzny poſtrzega publiczność, a roſtropność prawdziwa zgadnie przyczyny: dla których więcey życzyć iak czynić Nam przyſzło. Zoſtawiemy wiele rzeczy wprawdzie odmiany potrzebuiących; ale Seym Naſz będzie zawſze dobremu Obywatelowi pamiętny: gdy ſię zobaczy Naſzey iednomyślności ſkutkiem uwolnionym od tego Praw zbioru, który go o własnym i Naſtępcow loſie nieſpokoynym czynił. —

Czułą o dobro publiczne Seymuiących ſtaranność zaświadczy pilnè dochodow Skarbowych rozważanie: pierwſzy daliśmy przykład, iż zła administracya znaleść nie powinna przebaczenia; powaga Rzpltey utwierdzona zoſtała; naſtąpi przeświadczenie,

czenie, iż nic zasłonić wykraczaią-
cego nie potrafi. —

W liczbie tych pomyślności, któ-
re choć nie zabieraią wiele w przy-
szłey Konstytucyi mieysca, są ie-
dnak istotnym dla nas pożytkiem.
Pozwolcie JJ. WW. Mciwi Panowie
i Bracia umieścić sprawiedliwą U-
stawę, aby się godziło Jmci Panu
Wielopolskiemu Ordynatowi Mysz-
kowskiemu zaciągnąć na Dobra tey-
że Ordynacyi million Zł. Pol. koń-
cem zaspokoienia Kredytorow na dzie-
dziczney iego fortunie nieumiesz-
czonych. Summy wyrażone są to
maiątki wspoł Braci Naszych. Szko-
dować będzie na tym przyszły Or-
dynat wprawdzie, ale ten Ordynat
iest Syn Debitora, i iest ieszcze
sześciu millionow Sukcessorem.
Czuć nie może tam krzywdy, gdzie
honor i pamięć Oyca ocalonemi wi-
dzi, zostaiący zaś maiątek aż nadto
wystarczaiącym znaydzie. —

Kto się Proiektowi temu sprzeci-
wiać zechce, to tylko powie, że się

z Usta-

z Ustawą Ordynacyi nie zgadza; lecz ieżeli czyniący Ordynacyą zyskał Rzpltey potwierdzenie, czemuż taż sama Rzplta nie może dziś względow okazać nad zawiedzionemi Wierzycielami, która iedney osobie dawniey swey względności nie odmówiła? Zaden interess mną nie rządzi, nie masz mnie wliczbie Wierzycielow wzmiankowanego, mówię za wspól Obywatelami, bo co się ich tycze, nigdy nie będzie rzeczą oboiętną dla mnie; a gdy zapobiegam, aby nie zubożeli Wierzyciele Jmć Pana Wielopolskiego, Sprawę Szlachty przed Sąd Stanu Rycerskiego niosę. W Waszey mocy J. WW. Mciwi Panowie i Bracia przyiąć lub odrzucić Proiekt, w Waszey mocy zubożyć kilka Domow. Zostanie przyszły Ordynat przy trzech kroć sto tysięcy intracie, choć mu millión ubędzie; a Obywatel ieżeli Summę straci, niedostatek będzie iego podziałem.